T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

RECEB AYI VE BU AYDA YAPILMASI GEREKEN İBADETLERLE İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ÇAL

Tez Danışmanı
DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM GÖKÇE

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

RECEB AYI VE BU AYDA YAPILMASI GEREKEN İBADETLERLE İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ÇAL

Tez Danışmanı
DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM GÖKÇE

ÇANAKKALE – 2024

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Fatma ÇAL tarafından Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÖKÇE yönetiminde hazırlanan ve **29/01/2024** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "**Receb Ayı ve Bu Ayda Yapılması Gereken İbadetlerle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi**" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Hadis Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÖKÇE (Danışman)	……
Dr. Öğr. Üyesi Bilal TAŞKIN	……
Dr. Öğr. Üyesi Rukiye OĞUZAY	…….

Tez No : ……..

Tez Savunma Tarihi : 29/01/2024

……

İSİM SOYİSMİ

Enstitü Müdürü

../../20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

FATMA ÇAL
29/01/2024

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÖKÇE'ye, çalışmama katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Nimetullah AKIN, Dr. Öğr. Üyesi Rukiye OĞUZAY'a ve Dr. Öğr. Üyesi Bilal TAŞKIN'A teşekkür ederim. Ayrıca çalışmam süresince beni daima destekleyen ve tüm zorlukları benimle beraber göğüsleyen eşim Şükrü ÇAL'a, bu süreçte bizi yalnız bırakmayarak bana sağlıklı çalışma ortamı sağlayan sevgili kayınvalideme ve eğitim hayatım boyunca beni destekleyen ve bugünlere gelmemi sağlayan aileme ve hocalarıma da teşekkür ederim.

Fatma ÇAL

Çanakkale, Ocak 2024

ÖZET

RECEB AYI VE BU AYDA YAPILMASI GEREKEN İBADETLERLE İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatma ÇAL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÖKÇE

29/01/2024, 100

Haram aylardan biri olan Receb ayı, hem câhiliye devrinde hem de İslam'dan sonra insanların saygı gösterdiği bir ay olmuştur. Bu çalışmada Receb ayına duyulan saygının sebepleri ve bu ayda yapılan bazı uygulama ve ibadetlerle ilgili rivayetlerin sıhhati ortaya konulmaktadır. Ana hatlarıyla üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde Receb ayıyla ilgili genel bilgiler ile cahiliye ve İslam'dan sonraki dönemde Receb ayının önemi irdelenmektedir. İkinci Bölümde; Receb ayının faziletiyle ilgili rivayetler tespit edilerek bu rivayetlerin sıhhati mevzu bahis yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise; Receb ayında yapılması istenilen ibadetlerle ilgili rivayetler toplanarak bu rivayetler araştırılmıştır.

Çalışmada Receb ayı ile alakalı halk arasında meşhur olan bazı rivayetlerle ilgili değerlendirmeleri de ortaya koyarak Hz. Peygamber ve sahabîler adına uydurulmuş sahte hadislerin ayıklanmasına ve zayıf olan hadislerin belirlenmesine de katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Receb, Râvi, Şerh, Peygamber

ABSTRACT

THE MONTH OF RAJAB AND THE EVALUATİON OF THE HADİTHS ABOUT THE PRAYERS TO BE PERFORMED İN THE MONTH OF RAJAB

Fatma ÇAL
Çanakkale Onsekiz Mart University
School of Graduate Studies
Basic İslâmic Sciences Master's Thesis

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim GÖKÇE
29/01/2024, 100

The month of Rajab, which is one of the holy months, was a month that people respected both in the jāhiliyyah period and after Islam. In this study, the reasons for the respect for the month of Rajab and the authenticity of the narrations about some practices and worships performed in this month are revealed. In the first part of this study, which consists of three chapters, general information about the month of Rajab and the importance of the month of Rajab in the jahiliyyah and Islamic periods are examined. In the second part, the narrations about the virtue of the month of Rajab are identified and the authenticity of these narrations is discussed. In the third chapter, the narrations about the worships to be performed in the month of Rajab are collected and these narrations are investigated.

In the study, it was also tried to contribute to the elimination of false hadiths fabricated in the name of the Prophet and his Companions and to the identification of weak hadiths by revealing the evaluations of some narrations about the month of Rajab that are famous among the people.

Keywords: Hadith, Receb, Narrator, Commentary, Prophet

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
KISALTMALAR ix

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM
ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
RECEB AYI

4.1. Receb Ayı ve Bu Aya Verilen Diğer İsimler 14
4.2. Haram Aylar ve Receb Ayının Cahiliye Dönemindeki Değeri 17
4.2.1. Kur'ân-ı Kerim ve Hadislerde Haram Aylar 18
4.2.2. Nesî Uygulaması 20
4.2.3. Atîre 21
4.3. İslam'dan Sonra Receb Ayı 22

BEŞİNCİ BÖLÜM
RECEB AYININ FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN TESBİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Receb Ayının Diğer Aylardan Üstün Olduğu Rivayeti 25
5.2. Cennette Receb İsimli Nehir Olduğundan Bahseden Rivayet 26
5.3. "Receb Ayı Allah'ın Seçtiği Aylardandır" Rivayeti 28

5.4. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Ramazan Ayı Dışında Sadece Receb ve Şaban Ayını Oruçla Tamamladığını Belirten Rivayet 31
5.5. Receb ayında Allah'ın günahları sildiğine dair rivayet 33
5.6. Kendisinde Çok Hayır Yapılan Bir Ay Olduğuna Dair Rivayet 35
5.7. Ayların En Hayırlısının Receb Ayı Olduğunu Belirten Rivayet 37
5.8. Receb Ayına Gösterilen Hürmetten Dolayı Esam Diye İsimlendirildiğine Dair Rivayet 38
5.9. Meleklerin Kendisinde Tesbih ve Tâzim Ettikleri Bir Ay Olduğundan Bahseden Rivayet 39
5.10. Receb Ayının Silahların Bırakıldığı ve İnsanların Güvende Olduğu Bir Ay Olduğundan Bahseden Rivayet 41
5.11. Receb Ayının Faziletleriyle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi 42

ALTINCI BÖLÜM

RECEB AYINDA YAPILACAK İBADETLERLE İLGİLİ RİVAYETLERİN TESBİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1. Namaz ile İlgili Rivayetler 44
6.1.1. Receb Ayının İlk Gecesi Kılınacak Namaz 44
6.1.2. Recep Ayının Ortasında Kılınacak 14 Rekâtlık Namaz 45
6.1.3. Receb Ayının İlk Cuma Gecesi Kılınacak Namaz 47
6.1.4. Recebin Yirmi Yedinci Gecesinde Kılınacak Namaz 50
6.1.5. Receb Ayında Kılınacak 4 Rekatlık Namaz 52
6.1.6. Namaz Rivayetlerinin Değerlendirilmesi 53
6.2. Oruçla İlgili Rivayetler 54
6.2.1. Recep Orucunu Nehyeden Rivayetler 54
6.2.2. Hz. Peygamberin (S.A.V.) Receb Orucu Tuttuğuna veya Emrettiğine Dair Rivayetler 58
6.2.3. Peygamberimize Recep Orucundan Sorulduğunda Şaban Orucunu Tavsiye Ettiği Rivayetler 60
6.2.4. Receb Ayının Belirli Günlerinde Oruç Tutmayı Teşvik Eden Rivayetler 61
6.2.5. Receb Ayında Oruç Tutana Cennette Verilecek Nimetlerle İlgili Rivayetler 61
6.2.6. Recep Ayında Belirli Sayıdaki Günlerde Oruç Tutmayı Teşvik Eden Rivayetler 67
6.2.7. Oruç Rivayetlerinin Değerlendirilmesi 74

6.3. Receb Ayında Umre Yapılması ile İlgili Rivayetler 75
6.3.1. Hz. Peygamberin Receb ayında kesinlikle umre yapmadığına dair rivayet .. 75
6.3.2. Umre Hadislerinin Değerlendirilmesi 78
6.4. Kurban ile İlgili Rivayetler 79
6.4.1. Hz. Peygamberin Atîre ve Fera' Kesmeyi Tavsiye Ettiği ve Yasaklamadığı Rivayetler 79
6.4.2. Hz. Peygamberin Atîre ve Fera' Kesmenin Yasak Olduğunu Belirttiği Rivayet 84
6.4.3. Kurban Hadislerinin Değerlendirilmesi 86
6.5. Dua ve İstiğfar ile İlgili Rivayetler 86
6.5.1. Receb Ayının İlk Gecesi Duaların Reddedilmeyeceği ile Alakalı Rivayet ... 87
6.5.2. Allahümme Bârik Lenâ Rivayeti 87
6.5.3. Recep Ayında İstiğfarı Çoğaltmayı Teşvik Eden Rivayet 89
6.5.4. Dua ve İstiğfar ile İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi 89
6.6. Kandillerde Yapılacak İbadetlerle İlgili Rivayetler 90
6.6.1. Regaib Kandil'inde Yapılacak İbadetlerle İlgili Hadisler 90
6.6.2. Mi'rac Kandili ve Mi'rac Kandilinde Yapılacak İbadetlerle İlgili Hadisler . 93
6.6.3. Kandillerde Yapılacak İbadetlerle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi 97

YEDİNCİ BÖLÜM
SONUÇ

KAYNAKÇA 103
ÖZGEÇMİŞ 109

KISALTMALAR

a.mlf.	Aynı Müellif
b.	Bin (Oğlu)
b.y.	Basım Yeri Yok
bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
h.	Hicrî
Hz.	Hazreti
No.	Numara
öl.	Ölüm Tarihi
r.a	Radıyallahu anh
s.	Sayfa
s.a.v.	Sallallâhü aleyhi ve sellem
Tdv.	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik Eden
ts.	Tarihsiz
vb.	Ve benzerleri
y.y.	Yayıncı Yok

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde kutsallığından bahsedilen, diğerlerinden daha fazla hürmet gösterilmesi gereken bazı zaman ve mekanlar bulunmaktadır. Receb ayı da, haram aylar olarak bilinen dört aydan biri olması, bu aylarda savaşmanın Allah tarafından yasaklanması, mirac hadisesi gibi bazı önemli olayların yaşanması ve Receb ayında yapılan ibadetlere ziyâde sevap verileceğine dair rivayetler sebebiyle insanların hürmet duyduğu bir ay olmuştur.

Receb ayının cahiliye dönemindeki ve İslamdan sonraki değeri nedir? Receb ayı ve bu ayın faziletleriyle ilgili varid olan hadisler nelerdir? Bu hadislerin sıhhat durumları nedir? İşte bu sorulara verilecek cevaplar bizim çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bunun için çalışmamızı üç bölüme ayırdık. Bu bölümler giriş kısımlarından sonraki dört, beş ve altıncı bölümlerdir. İlk bölümde Receb kelimesini kavramsal olarak inceledik ve bu aya cahiliye döneminde duyulan saygıyı ve buna bağlı olarak yapılan bazı uygulamaları açıkladık. Ayrıca İslamdan sonra Receb ayına verilen önemi inceleyip bazı alimlerin bu ayla alakalı düşüncelerini ortaya koyduk. Çalışmamızın ikinci bölümünde Receb ayının faziletleriyle ilgili rivayetleri tespit edip değerlendirmeye tabi tuttuk. Üçüncü bölümde ise Receb ayında yapılması tavsiye edilen namaz, oruç, umre, kurban, dua gibi ibadetlerle ilgili ve Regaib ve Mirac kandillerinde yapılacak ibadetlerle alakalı rivayetlerin tespit ve değerlendirmesini yaptık.

Çalışmamızda Receb ayı ile ilgili halk arasında sıklıkla kullanılan rivayetlerin sıhhatlerinin tespit edilmesini amaçladık. Bu ayın, içerisinde kandil gecelerini barındırması ve üç aylar diye bilinen kutsal zamanlardan olması da çalışmamızın önemini ortaya koyan faktörlerdendir. Bu türden kutsal kabul edilen zamanlarla alakalı çokça rivayetin insanlar arasında dolaşması bizi bu rivayetlerin sıhhatiyle alakalı araştırma yapmaya itmiştir. Biz bu çalışmamızı geçmiş dönem kaynaklarında geçen rivayetlerle sınırlı tutmaya gayret ettik. Günümüzde sosyal medya vb. platformlarda kutsal gecelerle alakalı olarak insanlar tarafından ihdas edilmiş sözler çalışmamızın kapsamı dışındadır.

İKİNCİ BÖLÜM
ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu çalışmamızda Receb ayı ve Receb ayında yapılması tavsiye edilen ibadetlerle ilgili rivayetleri değerlendirip açıklamaya çalışacağız. Konumuzla alakalı çalışmalara baktığımızda; Mustafa Karabacak'a ait "*Faziletli Vakitlere Dâir Rivâyetlerin Değeri (İbn Receb el-Hanbelî'nin Kitapları Özelinde)*" adlı bir doktora tezi bulunmaktadır. Tezin bir bölümüne ad olan "Ayların ve Mevsimlerin Fazileti" başlığı altında faziletli olarak bilinen aylardan biri olarak Receb ayı ve Receb ayı ile ilgili rivayetlere de yer verilmiştir. Ancak Mustafa Karabacak'ın çalışması sadece İbn Receb el-Hanbelî'nin (ö. 795/1393) kitapları özelinde hazırlanmıştır.

Konumuzun içinde yer aldığı bir başka çalışma İbrahim Kutluay'a ait yüksek lisans tezidir. 1996 yılında "*Kutsal ve Kutsallık Anlayışı ile Hadislerde Bazı Zaman ve Mekanların Efdâliyeti*" adıyla hazırlanan tez kutsal ve kutsallık anlayışının temelini araştırmakta, hadislerde ifade edilen kutsal zaman ve mekanları ele alıp tahlil etmektedir. Kutluay, çalışmasında kutsal zamanlarla ilgili bölüm başlığı altında Receb ayına da yer vermiş, Receb ayı ve kutsiyetini ifade eden hadisleri sahih ve hasen hadisler, zayıf ve mevzu hadisler şeklinde iki gruba ayırarak tahlile tabi tutmuştur. Regaib gecesi ve Mirac gecesi ile ilgili rivayetleri de zikredip değerlendirmiştir. Kutluay'ın tezinde Receb konusuna ayırdığı kısım yalnızca dört sayfadır. Kutluay tezinde sınırlı sayıda rivayete yer vererek çok kısa değerlendirmelerde bulunmuştur.

Konumuzla alakalı bir diğer çalışma Ensar Neşriyat'ın 2013 yılında yayınladığı Ali Kara tarafından kaleme alınmış "*Ayet ve Hadisler Işığında Üç Aylar Mübarek Günler ve Kandil Geceleri*" adlı kitaptır. Yazar, kitapta haram aylardan ve üç aylardan bahseder ve Receb ayının faziletleriyle ilgili iki rivayete yer verir. Sayfa sayısı 299 olan kitapta Receb ayına ayrılan bölüm beş sayfadan ibarettir. Yazar verdiği rivayetleri değerlendirmeye tabi tutmuş ve bu rivayetlerin geçtiği kaynakları bazen cilt ve sayfa numaraları olmaksızın yalnızca eser isimleriyle belirtmeye gayret etmiştir.

Çalışmamızın konusunu içeren bir başka kitap M. İsmail Fındıklı'ya ait "*Faziletleriyle Üç Aylar*" adlı çalışmadır. 296 sayfa olarak kaleme alınan kitapta yer alan rivayetler herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmadan zikredilmiştir. Genel olarak Abdülkâdir Geylani'nin (öl. 561/1166) *el-Gunye*'sini ve Abdurrahmân es-Safûrî'nin (öl.

894/1488) sahih ve hasen hadislerin yanında pek çok zayıf ve mevzû hadisin de yer aldığı "*Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehâbü'n-Nefâis*" isimli eseri kaynak olarak kullandığını görülmektedir. Bir kaynakça bölümü de bulunmayan bu kitabın akademik bir çalışma olmaktan uzak olduğu açıktır.

Görüldüğü üzere üç aylar, kandil geceleri ve kutsal zamanlarla alakalı çalışmalar bulunmakla birlikte Receb ayına özel bir çalışma bulunmamaktadır. Bizim çalışmamız ise; Receb ayının faziletiyle ilgili rivayetleri ayrı, onda yapılacak ibadetlerle ilgili rivayetleri ayrı bölümlerde ele alan, sadece Receb ayına özel müstakil bir çalışma olarak alana özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Yine bu konularda yapılmış çalışmalar daha çok rivayetleri toplayarak zikretmeyi hedeflerken bizim çalışmamız topladığımız rivayetlerin sıhhatini ortaya koyma noktasında diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmamızda Receb ayı ile ilgili rivayetleri araştırırken herhangi bir kaynak sınırlamasına gitmeksizin tüm rivayetlere ulaşmaya çalıştık. Ulaştığımız rivayetlerin Arapçalarını ve tercümelerini verdikten sonra asıl kaynaklardaki yerlerini belirlemeye çalıştık. Receb ayı ile ilgili kaleme alınmış müstakil eserlerden ulaşabildiklerimizi ayrıntılarıyla inceledik. Rivayetlerimizin çoğu zayıf veya uydurma olduğu için zayıf hadisleri derleyen eserlerden veya mevzûât literatürüyle ilgili kaynaklardan da çokça faydalandık. Rivayetlerimizin geçtiği kaynaklar genel olarak Taberânî'nin (öl. 360/971) *Mu'cemu'l-evsât*'ı, Hallâl'ın (öl. 439/1048) *Fedâil-ü şehr-i Receb*, Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Şuʿabü'l-îmân* ve *Fezâîlü'l-evkât* isimli eserleri, Deylemî'nin (öl. 509/1115) *Firdevsü'l- Ahbâr*, İbnü'l-Cevzî'nin (öl. 597/1201) *el-Mevzûât,* İbn Receb el Hanbelî'nin (öl. 795/1393) *Letâifü'l-meârif* , İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb* adlı eseridir.

Kaynakları belirttikten sonra varsa rivayetin geçtiği kaynaklardaki metin farklılıklarına değindik ve ardından hadis şarihlerinin rivayetlerle ilgili yorumlarına yer verdik. Hakkında şarihlerin bildirdiği bir değerlendirme bulunmayan rivayetleri senet ve metin açısından inceleyerek ulaşabildiğimiz kadarıyla cerh ve tadil yorumu bulunan ravilerin üzerinde durup özellikle "mecrûh" ravileri belirttik. Daha sonra her bir başlıkta rivayetlerin toplu bir değerlendirmesini yaptık.

Çalışmamızda geçen şahıs isimleri ve vefat tarihlerini Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin kaynak gösterme biçimini esas alarak yazdık. Müellif ve eser isimlerini mümkün olduğu kadar bilindik isimleriyle ve kısaltarak vermeye gayret ettik.

Çalışmada araştırma yöntemi olarak kaynak tespit ve taraması, metin analiz yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak, konumuzla alakalı rivayetler kaynaklardan tespit edilmiş, daha sonra bu rivayetler çalışmanın bölümlerine göre tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bu rivayetler hadis şerh eserlerinden araştırılarak haklarında bilgi elde edilmiş ve son olarak da bu bilgiler üzerinden tarafımızca değerlendirmeler yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
RECEB AYI

Bu bölümde Receb ayıyla alakalı genel bilgileri zikredeceğiz. Öncelikle Receb ayı için kullanılan isimlere daha sonra ise bu ayın haram aylardan olması sebebiyle haram aylara kısaca değinmek istiyoruz. Son olarak ise cahiliye döneminde Receb ayına verilen değer ile İslam'dan sonra Receb ayının öneminden bahsedeceğiz.

4.1. Receb Ayı ve Bu Aya Verilen Diğer İsimler

Receb kelimesi "ra-ci-be" fiil kökünden türemiştir. Saygı duymak, korkmak, yüceltmek manalarına gelmektedir. İslam öncesi cahiliye döneminde bu aya çok tâzim edildiği ve bu ayda savaş yasak olduğu için sözlük anlamı ile ilintili "Receb" ismi verilmiştir. Çoğulu ercâbtır. Ayrıca Receb ve Şaban aylarına "iki Receb" anlamında "Recebân" denilir. Mastarı "tercîb" tir. Tercîb ise ağacın dalları meyveden dolayı ağırlaştığında dalları bir şey ile desteklemek demektir.[1] Yahyâ b. Ziyâd el- Ferrâ'dan (öl. 207/822) rivayet edildiğine göre Araplar bu ayda hurması bol olan ağaçlara destek verirler; rüzgâr salladığında meyveleri düşmesin diye kökünden dalına kadar bağlarlar ve "hurmaya destek verdim" anlamına gelen "recebtü'n-nahle" derlerdi. İşte bu sebeple bu aya Receb ismi verilmiştir.[2]

Kur'an-ı Kerim'de Receb kelimesi geçmemektedir ancak haram aylardan bahseden ve bu aylara saygı duyulması gerektiğini emreden ayetler bulunmaktadır.[3] Dini geleneğimizde ise üç aylar olarak bilinen aylardan biri olan Receb ayı, hicri yılın yedinci ayıdır. Bu ay Recep ismiyle meşhur olsa da farklı isimler de verilmiştir. Hatta bu isimleri on yedi tane olarak zikredenler olduğu gibi[4] on sekize çıkaranlar da vardır.[5] Bu isimleri şöyle sıralamak mümkündür:

---

1 Ebû Nasr İsmail b Hammad Cevherî, *es-Sıhah tâcü'l-luga ve sıhahi'l-arabiyye* (Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melayin, 1407/1986), 1/133, 134; Ebü'l-Fazl Muhammed b Mükerrem b Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadır, 1414), 1/411, 412.

2 Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah Abdülkâdir-i Geylânî, *el-Gunye li-tâlibî tarîki'l-hak* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1418/1997), 318-319.

3 el-Bakara 2/194, 217; el-Mâide 5/2, 97; et-Tevbe 9/5, 36.

4 Ebü'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman b Ahmed İbn Receb el Hanbelî, *Letâifü'l-meârif fîma li-mevâsimi'l-âm mine'l-vezâif.*, thk. Yasin Muhammed Sevvas (Beyrut: Dâru İbn Kesir, 1427/2006), 225.

5 Ebü'l-Hattâb (Ebü'l-Fazl) Mecdüddîn Ömer b. el-Hasen b. Alî b. Muhammed b. Ferh el-Kelbî el-Belensî ed-Dânî İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb* (Beyrut: el Mektebü'l-İslâmî, 1419), 30-

1. **Şehrullah**: Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen "Receb ayı Allah'ın ayıdır رجب شهرالله, Şaban, benim ayım ve Ramazan da ümmetimin ayıdır."[6] rivayetiyle ilgili olarak bu isim verilmiştir. Ancak bu rivayet mevzûdur.[7]
2. **Receb**: Receb kelimesi sözlükte "saygı duymak, tâzim etmek" manalarına gelir.[8] Cahiliye döneminde bu aya çok hürmet edildiği için sözlük anlamıyla ilintili olarak böyle adlandırılmıştır.[9]
3. **Receb-i mudar**: Receb, tâzim edilen manasına geldiğini açıklamıştık. Mudar izafesine gelince; cahiliye döneminde Mudar kabilesi Receb ayına çok fazla hürmet gösterdiği için Mudar'ın Recebi diye isimlendirilmiştir.[10]
4. **Recem**: Bir rivayete göre Receb ayında Mudar kabilesine göre şeytanlar taşlandığı için bu isim verilmiştir.[11] Receb ayında "şeytan, mü'minlere eziyet etmesin diye recmedilir" denmiştir.[12]
5. **Munsilü'l-esinne**: Esinne mızraklar manasına gelir. Bu ayda mızraklar indirilir, kılıçlar kınına konur. Bu sebeple bu ay münsilü'l-esinne diye adlandırılır.[13]
6. **Munsilü'l-âle**: Süngü, mızrak ucu manasına gelen âle, Receb ayının tâzim edilmesi sebebiyle bu ayda savaş ve baskınlardan uzak durulması anlamında kullanılmıştır.[14]
7. **el-Esam**: Esam, sağır demektir. Bu ayda silah sesleri duyulmadığı için bu isim verilmiştir.[15] Bu adın verilmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

Bir adam atına binip babasının katilini bulmaya çalışırken aradığı kimseyi bulsa Receb ayında ona karşı hiçbir saldırıda bulunamazdı. Dolayısıyla kılıç sesi çıkmayacağından Receb ayına Esam adı verilmiştir. Allah bu ayda hiç kimseye gazap etmemiştir. Halbuki

---

44; Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb bimâ verede fi fadl-ı Receb.* (Pakistan: Daru'l- Kur'an ve's Sünne, 1439/2018), 16-18.

6 Ebû Şüca Şirûye b. Şehredar b. Şirûye ed-Deylemî ed-Deylemî, *el-Firdevs bi-me'sûri'l-hitâb (el-fîrdevsü'l-ahbar)* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986), 2/ 274-275; Ebü'l-Hasenat Muhammed Abdülhay b. Muhammed Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa.* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1404/1984), 62; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 28.

7 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 17.

8 Cevherî, *es-Sıhah*, 1/133, 134; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, 1/411, 412.

9 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 16; Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 225.

10 Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 210.

11 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 15; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 31.

12 Geylânî, *Gunyet'üt tâlibîn*, 490.

13 İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 31; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 15.

14 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 16; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 33.

15 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 16; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 30; Geylânî, *Gunyet'üt tâlibîn*, 320.

Allah diğer aylarda eski kavimlere azap etmiştir. Bu sebeple Receb ayına Esam adı verilmiştir. Yine Receb ayı için denilmiştir ki "bu ay senin cefa etmenden ve hatalarından yana sağırdır. Daima iyiliğini duyar" buradaki sağır manasından dolayı "Esam" diye adlandırılmıştır denmektedir.[16]

8. **el-Esabbu**: Esab, dökmek demektir. Mudar kabilesi "bu ayda rahmet dökülür" dediği için bu ismi almıştır.[17]
9. **Şehru'l-Mutahhar**: Temizlenme ayı demektir. Bu isim, oruç tutan kişinin günahlarının bağışlanıp, kusur ve hatalardan temizlendiği ay manasında kullanılır.[18]
10. **Muallâ**: Receb ayı, aylar arasında üstün bir yerde olduğu için "üstün olan" manasında bu isimle isimlendirilmiştir.[19]
11. **Mukîm**: Receb ayı haram aylardan biri olduğu için yüceliği sabittir. Yüceliği sabit olan manasında mukim diye isimlendirilmiştir.[20]
12. **Herim**: Hürmeti eski olan manasında bu isimle anılmıştır. Receb ayı Mudar bin Nezzar bin Mead bin Adnan[21] zamanından beri hürmet edilen bir aydır. [22]
13. **Mukaşkiş**: Kovalayan, defeden anlamına gelir. Çünkü cahiliye döneminde Receb ayında savaşılmazdı ancak İslam'dan sonra bu ayda Tebük gazvesi yapılmıştır. Savaşı defeden manasına gelen mukaşkiş, Receb ayının isimlerindendir.[23]
14. **Muberri'**: Zulüm ve nifaktan beri kılan manasında Receb ayı için kullanılmıştır.[24]
15. **Ferd**: Haram aylardan Zilkade, Zilhicce ve Muharrem'e peş peşe gelen manasında serd denir. Recep ise tek kalan anlamında ferd diye isimlendirilmiştir.[25]

---

16 Geylânî, *Gunyet'üt tâlibîn*, 320.
17 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 15; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 30.
18 Geylânî, *Gunyet'üt tâlibîn*, 322.
19 İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 31; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 16.
20 İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 31; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 16.
21 Arapların dört kolundan biri olan Mudar kabilesinin ceddi. Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Mudar (Benî Mudar)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005).
22 İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 31; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 16.
23 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 17; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 43.
24 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 17; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 43.
25 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 15; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 31.

16. **Şehru'l-atîra**: Cahiliye döneminde kullanılan isimlerden biridir. Atîre ayı manasına gelir. Atîre ise cahiliye döneminde Arapların Receb ayında putlarına kestikleri kurbana denir.[26] Atîre konusu ayrıntılı olarak tekrar ele alınacaktır.
17. **Şehr'us-Sâbık**: Sâbık öne geçen manasındadır. Receb ayına haram ayların birincisi olduğu için Şehr'us-Sâbık denmiştir.[27]

Bunların dışında kaynaklarda geçen farklı isimler de bulunmaktadır. Önemli gördüklerimizi burada zikretmeye çalıştık.

Osmanlı belgelerinde de Receb (ب) kısaltmasıyla ve "şerif", "müreccb" gibi sıfatlarla birlikte zikredilmiştir.[28]

4.2. Haram Aylar ve Receb Ayının Cahiliye Dönemindeki Değeri

Cahiliye devrinde Araplar, kameri ayları "olağan aylar" ve "haram aylar" şeklinde ikiye ayırırlardı. Safer, Rebîülevvel, Rebîülâhir, Cemâziyelevvel, Cemâziyelâhir, Şâban, Ramazan ve Şevval "olağan aylar", bu ayların dışında kalan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb ise "haram aylar" olarak adlandırılmıştır.[29] Haram aylardan ilk üçü olan Zilkade, Zilhicce ve Muharrem peş peşe oldukları için "serd", Receb ayına ise bu aylardan ayrı kaldığı için "ferd" denilmiştir.[30] Tefsir ve tarih kitaplarına bakıldığında haram aylar ile ilgili hükümler, hac ibadetinin emredildiği Hz. İbrahim ve Hz. İsmail döneminden beri uygulanmaktadır. Bu aylara gösterilen hürmet sayesinde insanlar hac ve umre ibadetlerini güvenli bir ortamda rahat bir şekilde eda ederler; Mekkeliler ise bu sayede geçimlerini sağlarlardı. Savaştan, kavga ve baskınlardan uzak durulması gereken bu aylarda bir kişi babasının veya kardeşinin katiline dahi rastlasa ona sözlü veya fiili herhangi bir saldırıda bulunamazdı. O dönemde tüm geçimlerini kervanlardan aldıkları haraçlarla sağlayan, su

---

[26] Halit Ünal, "Atîre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991).
[27] Geylânî, *Gunyet'üt tâlibîn*, 325.
[28] Hacı Mehmet Günay, "Receb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/506.
[29] Hüseyin Algül, "Haram Aylar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/105, 106.
[30] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 15; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 31.

veya barınma gibi insani ihtiyaçlarını sağlamak için zaman zaman çarpışmak durumunda olan bedeviler de dahil haram aylara hürmet göstermek zorundaydılar.[31]

İbn Receb el Hanbelî (öl. 795/1393), bu ayların haramlığını şöyle açıklar: Zilhicce; Hac ibadetinin yapıldığı ay olduğu için haramdır. Zilkade; Hacca gidişte yol güvenliği sağlanması açısından haram ay olarak seçilmiştir. Muharrem ayı; hac dönüşü hacıların emniyetini sağlamak için ve Receb ayı da yılın ortasında olduğu ve Mekke çevresinde ikamet edenler o ayda umre yapsınlar diye haram kılınmıştır.[32]

3.1.1. Kur'ân-ı Kerim ve Hadislerde Haram Aylar

Kur'an-ı Kerim'de haram aylarla ilgili şöyle buyrulur:

"Doğrusu Allah'a göre ayların sayısı, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına uygun olarak on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru olan hesap budur. O aylarda kendinize zulmetmeyin, müşriklerin sizinle topyekün savaştıkları gibi siz de onlarla topyekûn savaşın. Bilin ki Allah, buyruklarına karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir."[33]

Ayrıca Kur'an'da haram aylarda savaşmanın büyük günah olduğundan bahseden;

"Sana haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: Onda savaşmak büyük günahtır. Allah'ın yolundan menetmek ve O'nu inkâr etmek, Mescid-i Harâm'dan (insanları) engellemek, halkını oradan çıkarıp sürmek ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de öldürmekten daha ağırdır. Güçleri yeterse sizi dininizden çevirinceye kadar durmadan sizinle savaşırlar. İçinizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, dünyada ve âhirette amelleri boşa gidenler işte bunlardır. Cehennemin dostları da bunlardır ve orada onlar devamlı kalıcıdırlar."[34] ayeti ile haram aylara saygısızlık edilmemesini emreden:

---

31 Algül, "Haram Aylar".
32 Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 222.
33 et-Tevbe, 9/36
34 el-Bakara, 2/217

"*Ey iman edenler! Allah'ın işaretlerine, haram aya, boyunları bağsız ve bağlı kurbanlıklara, rablerinin lütuf ve rızasını dileyerek Beytülharâm'a yönelmiş kimselere sakın saygısızlık etmeyin...*"[35] ayetleri de bulunmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in Veda haccı sırasında zikrettiği şu sözleri de haram aylara gösterilen hürmet ile alakalı örneklerdir:

> "Resûlullah (s.a.v.) devesinin üstünde oturuyordu. Devenin dizgini bir adamın elindeydi. Bugün hangi gündür? Diye sordu. Biz sessiz kaldık; öyle ki, başka bir isim verecek sandık; Bugün kurban günü değil mi? Diye sordu. Evet, diye cevap verdik. Sonra: Bu ay hangi aydır? diye sordu. Yine sükût ettik; öyle ki isminden başka bir isim ile isimlendirecek zannettik. Zilhicce değil mi? buyurdu. Evet, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız bu belde içinde ve bu ayda, bugünün haramlığı kadar birbirinize haramdır. Burada hazır bulunanlarınız, burada bulunmayanlara bu söylediklerimi tebliğ etsin. Olabilir ki, burada hazır olan kimse, bunu daha iyi anlayacak bir kimseye ulaştırmış olur."[36]
>
> "Dikkat edin! En çok hürmet ettiğiniz ay hangisidir?" buyurdu. Sahâbiler: Bu ayımız (zilhicce) değil mi? dediler. Resûlullah: " en çok hürmet gösterdiğiniz belde hangisidir?" buyurdu. Sahâbiler: Bu Mekke beldemiz değil mi? dediler. Resûlullah (s.a.v):"En çok hürmet göstermiş olduğunuz gün hangisidir?" buyurdu. Sahâbîler: Bu hac günlerimiz değil mi? dediler. Resûlullah: "Şüphesiz ki Allah sizlere bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün haram olduğu gibi (birbirinize) kanlarınızı, mallarınızı ve namuslarınızı haram kılmıştır. Ancak bir hak karşılığında olmak hariçtir. Dikkat edin! Bunları size tebliğ ettim mi?" buyurdu. Bu soruyu Resûlullah (s.a.v) üç kere sordu. Sahâbiler her defasında: Evet, tebliğ ettin! diye cevap veriyorlardı. Resûlullah (s.a.v): "Sakın benden sonra kafirler olarak geri dönmeyin ve birbirinizin boynunu vurmayın." buyurdu.[37]

Araplar haram aylara olan saygılarını nesî uygulaması çıkana kadar korumuşlardır.[38]

---

35 el-Maide, 5/2

36 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*, thk. Mustafa Dîb el-Boğâ. Dımaşk: Daru İbn Kesir, Beyrut: el-Yemame, 1414/1993, "İlim", 9

37 Buhârî, "Hudud", 9

38 Algül, "Haram Aylar".

3.1.2. Nesî Uygulaması

Nesî; Kur'an-ı Kerim'de aylara ek yapmak ve haram ayların helal sayılması ile ilgili bir yerde geçer.[39] Alimlere göre farklı görüşlerin olduğunu belirtmekle birlikte genel olarak savaşabilmek ve hac mevsiminin aynı döneme sabitlenmesi için "kameri takvimi şemsi takvime dönüştürmek suretiyle iki takvimi eşitlemek" anlamında aynı zamanda "bu işlem yapılırken eklenen ay ve günler" manalarında kullanılır.[40] Araplar o dönemde yaygın olarak kullanılan yağmacılık ve kan davaları sebebiyle sık sık savaş yapıyorlardı. Özellikle üç ay peş peşe gelen haram aylarda savaşamadıkları için sıkıntıya düşüyorlardı ve hac sonrası savaş yapabilmek için Muharrem ayının haramlığını ertelemek istiyorlardı. Haram ayları ertelemek istemelerinin diğer bir sebebi ise kameri takvime göre hac zamanının tüm mevsimleri dolaşmasıdır. Ticaretten beklenen kârın elde edilebilmesi, hac için yapılan yolculukların yaz sıcağından etkilenmeden daha uygun bir mevsimde yapılabilmesi ve mevsiminde yetişen tarım ürünlerinin pazarlanması ve ticari hayata canlılık kazandırması için hac zamanının sabitlenmesi gerekiyordu.[41] Bunu yapmanın yolu ise her altı ay sonrasına bir hafta ilave ederek iki senede yeni bir ay kazanmak suretiyle o seneyi on üç ay olarak hesap ederler ve haram ayların üçü peş peşe gelmesin diye o bir ayı ikinci senenin sonuna ekliyorlardı. Böylece Muharrem ayı Safer aynın yerine geçmiş oluyor ve tüm ayların yeri bir ay geriye atılarak haram ayların yeri değiştirilmiş oluyordu.[42] Kur'an'ı Kerim'de

> "*Haram ayları ertelemek, ancak inkârda daha da ileri gitmektir ki, bununla inkâr edenler saptırılır. Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına uygun getirip böylece Allah'ın haram kıldığını helal kılmak için haram ayı bir yıl helâl, bir yıl haram sayıyorlar. Onların bu çirkin işleri, kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah inkârcı toplumu doğru yola iletmez.*"[43]

buyrularak ayların yerini değiştirme uygulaması kötülenmekte hatta küfürde ileri gitmek olarak nitelendirilmektedir. Resulullah Veda Haccı esnasında Arafat'ta îrad ettiği Veda Hutbesi ile tüm Arabistan'da Nesî uygulamasını kaldırmıştır.[44]

---

39 et- Tevbe, 9/36, 37
40 Mustafa Fayda, "Nesî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006).
41 Fayda, "Nesî", 32/578-579.
42 Algül, "Haram Aylar".
43 et-Tevbe, 9/37
44 Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: Yeni Şafak Gazetesi, 2003), 2/ 790.

Mudar ve Rebia kabileleri Receb ayının haramlığı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bununla birlikte her iki kabile de bir yılda dört ayı haram ay olarak benimserler. Beni Avf bin Lüey Kabilesi ise bir yılda sekiz ayın haram olduğu görüşündedir ancak bu Allah'ın sayısını belirlediği haram ayları çoğaltmaktan ibarettir.[45]

Cahiliye devrinde Receb ayında savaş ve baskın yapılmaz, ilk on günü oruçlu geçirilir, umre ibadeti yerine getirilirdi. Ayrıca putlara kurbanlar takdim edilir. Bu kurbanlara recebiyye veya atîre ismi verilirdi.[46]

3.1.3. Atîre

Çoğulu atâirdir. "İtr" kökünden türemiştir. İtr; titremek, kuvvetli olmak, hayvan boğazlamak manalarına gelir. Cahiliyede Receb ayında müşrik Arapların ilahlarına kestiği kurbana denir. "Atîre" veya "itr" diye anılan bu kurban, Receb ayında kesilmesi adet olduğu için "Recebiyye" diye de isimlendirilir. [47] Ayrıca kendisine kurban kesilen puta da "itr" adı verilir. Bu dönemde atîre kurbanı adak olarak da kesilirdi. Araplar sürülerinin çoğalmasıyla ilgili istekte bulunur ve istekleri yerine geldiğinde Receb ayında kesmek için kurban adarlardı. Dilekleri yerine geldiğinde ise bazen cimrilik ederler ve koyun yerine ceylan kurban ederlerdi. İslam'ın ilk zamanlarında da meşru olan bu kurban, Hz. Peygamber'in (s.a.v) "İslâm'da fera' ve atîre yoktur"[48] hadisiyle yasaklanmıştır. Fera`; deve yahut koyunun ilk doğurduğu yavruya denir. Annenin nesli çoğalsın diye bu ilk doğan yavru putlara kurban edilirdi. Yine bir kimsenin develeri istediği sayıya ulaştığında ya da yüze ulaştığında doğan ilk yavruyu veya develerinin arasında en semiz veya genç olanını putlara kurban etmesine de fera` denir. [49] Konuyla ilgili Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen farklı rivayetler de vardır ancak bunlar ilgili konuyla alakalı hadislerin değerlendirilmesi kısmında ele alınacaktır.

---

45 Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 220.
46 Günay, "Receb".
47 Cevherî, *es-Sıhah*, 3/ 735,736; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab,* 4/ 536-539; Kâsım b Sellam el-Herevi el-Ezdi Ebû Ubeyd, *Garîbü'l-hadîs*, thk. Muhammed Abdülmuîd Han (Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmaniyye, 1384/1964), 1/ 195.; Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 226.
48 Buhârî, "Aḳiḳa", 3, 4; Müslim, "Eḍâḥî", 38
49 Ünal, "Atîre".

4.3. İslam'dan Sonra Receb Ayı

Haram aylardan biri olarak saygı görmesi dışında halk arasında mübarek sayılan, ehemmiyet gösterilen, üç aylar olarak bilinen ayların ilki olması, Miraç hadisesinin bu ayda vuku bulması, Allah'ın Receb ayında yapılan ibadetlere ziyâde sevap vereceğine olan inanç, Receb ayının kutsiyetini artırmaktadır. Ayrıca Receb ve Şaban ayının kendilerinden sonra gelecek olan Ramazan ayına hazırlık ayları olarak görülmesi, bu ayı Müslümanların gözünde daha değerli kılmaktadır.

Bazı alimler, Receb ayı gelmeden önce hastalanırlarsa, ölümlerini Receb ayı girene kadar ertelemesi için Allah'a dua ederdi. Receb ayını "hayrın ve bereketin anahtarı" diye adlandırırlardı. Ebu Bekir el-Verrak el-Belhi (öl. 280/893) "Receb, ekme (ziraat) ayıdır. Şaban, sulama ve Ramazan ayı ise hasat ayıdır" diyerek Receb ayının Ramazan ayına hazırlık yapmada önemine vurgu yapar. Yine buna benzer bir sözü şöyledir: "Receb ayı rüzgâr gibidir. Şaban ayı bulut gibi ve Ramazan ayı yağmur gibidir." Ulemadan bazısı ise şöyle demiştir: "Sünnet, ağaca benzer. Receb ayının günleri onun yapraklarıdır. Şaban ayı onun dallarıdır. Ramazan ayı ise onun toplanmış meyveleridir. Müminler o meyveleri toplarlar. İsteyen bu aylarda günahlarla sayfasını karartır veya tevbeyle ağartır; isteyen ömrünü tembellikle zâyi eder veya kalan ömrünü kazanır"[50]

Kur'an-ı Kerim'de Receb kelimesi geçmez ancak haram aylardan bahseden ve bu aylara saygı duyulmasını emreden ayetler vardır.[51] Receb ayının haram aylardan birisi olması dışında bir üstünlüğünün bulunup bulunmadığı meselesinde ve Receb ayıyla alakalı verilen hükümlerin İslamiyet'ten sonra devam edip etmediği noktasında alimler ihtilaf etmiştir. Özellikle savaş ve Kurban kesme konularında alimler farklı görüşler belirtmiştir.[52]

Hz. Peygamber (s.a.v)'in "Receb Allah'ın ayı, Şaban benim ayım, Ramazan ümmetimin ayıdır" şeklindeki rivayeti ile "Allah'ım! Receb ve Şaban ayını bize mübarek kıl ve bizi Ramazan ayına eriştir" şeklindeki duası ise halk arasında meşhur sayılan ve bu ayın

---

50 Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 234.
51 el-Bakara 2/194, 217; el-Mâide 5/2, 97; et-Tevbe 9/5, 36
52 Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 226.

faziletini artıran hadislerdendir. Ancak bu hadislerin sağlam bir dayanakları tespit edilememiş olup konuyla ilgili rivayetler değerlendirilirken ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Dînî duyarlılığın çok yoğun olduğu bu aylarda oruç tutmak hatta bu üç ayı oruçlu geçirmek sonradan gelen bazı salih kimselerin bir uygulaması olarak ortaya çıkmıştır ve yaygınlaşmıştır. Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) ve Hasan-ı Basri (öl. 110/728) gibi sahabi ve tabiinden bazılarının haram ayların tamamında oruç tuttukları rivayet edilir.[53] Receb ayında oruç ibadetiyle ilgili vârid olan rivayetler üzerinde çok tartışmalar vardır. İbn Abbas'tan nakledilen Hz. Peygamber (s.a.v)'in Receb orucunu tutmaktan nehyettiği rivayetin senedindeki zayıflık sebebiyle bu ayda oruç tutmayı müstehab görenler olduğu gibi Receb ayına ramazan ayı gibi kutsiyet atfedilmesinden ve Ramazan'ın gölgede bırakılmasından korkup bu ayda oruç tutmaktan insanları nehyedenler de vardır. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve İbn Abbas bu görüşü savunan sahabilerdir.[54] Bu ayda ibadet etmenin sünnet olmadığını hatta bidat kategorisine girdiğini, Receb ayının kutsallığının ise sadece haram ay olmasından kaynaklandığını düşünen bir grup da vardır. Bunlara göre; Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Receb ayına özel oruç tuttuğuna veya bu ayda herhangi bir geceyi özel görüp onu kutladığına dair hiçbir delil yoktur. "Allah'ın elçisi öyle oruç tutardı ki biz artık hiç orucu bozmaz, sürekli oruç tutar derdik. Öyle de oruçsuz kalırdı ki biz artık hiç oruç tutmaz derdik"[55] şeklindeki rivayet ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sadece Receb ayındaki durumunu değil her zamanki halini yansıtır.[56]

Hz. Peygamber (s.a.v)'in bir adama üç parmağıyla işaret edip üç kez: "Haram aylardan kâh oruç tut, kâh ye" diyerek, haram ayların her birinde üçer gün oruç tut diye öğütlediği rivayete bakılırsa haram aylarda bazen oruç tutmak mendubtur. Receb ayı da haram aydır ve onda oruç tutmak mendubtur.[57]

Buna benzer bir tartışma da Receb ayında kurban kesme ibadetiyle alakalıdır. Hz. Peygamber (s.a.v)'in (la fera ve la atîra) "islamda ne fera ne atîre vardır" rivayetiyle İslam'ın ilk yıllarında geçerli olan kurban uygulamasının neshedildiği görüşünü savunanlar olduğu

---

53 Günay, "Receb".
54 Günay, "Receb".
55 Buhârî, "Sıyam", 36; Müslim, "Sıyam", 175
56 Süleyman Ateş, "Üç Aylar", *Kur'an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi* I/10,11,12 (1998), 44-48.
57 Ateş, "Üç Aylar", 44-48.

gibi atîrenin meşrû olduğuyla alakalı rivayetleri delil olarak gösterip aslında putlar için değil Allah rızası için kesildiğinde problem olmadığını, atîrenin müstehab olduğunu ileri süren alimler de vardır.[58] Receb ayının fazileti veya bu aya mahsus yapılacak ibadetlerle alakalı Hz. Peygamber (s.a.v)'den nakledilen daha pek çok rivayet mevcuttur. Ancak bunların büyük bir kısmının zayıf veya uydurma olduğu tespit edilmiştir. Bu rivayetler bahsi geldiğinde ayrıntılarıyla tekrar değerlendirilecektir.

Siyer ve İslam Tarihine dair araştırmalarıyla bilinen şarkiyatçı Meir Jacob Kister (1914-2010), Receb ayının kutsiyetinin İslam'dan sonra da devam ettiği ile ilgili farklı nakillere yer verir. İslamiyet'te Receb ayının kutsallığının devam ettiği düşüncesinin Ebü'd-Derdâ'nın (öl. 32/652 [?] şu rivayetinde ifade edildiğini söyler: "Receb ayı cahiliye döneminde de saygı gösterilen bir ay idi; İslamiyet sadece onun kutsallığını artırdı." Bazı nakillere göre de Hz. Peygamber (s.a.v) Receb ayında doğmuştur. Ancak Kastallânî (öl. 923/ 1517) bu rivayeti reddeder ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) herhangi bir haram ayda doğmadığını ispat eder. Başka bir rivayette Hz. Peygamber'in (s.a.v) ilk vahyi Receb ayında aldığından, bir başkasında ise dünyanın bütün nehirlerinin Receb ayında Zemzem kuyusunu ziyaret ettiğinden bahsedilir. Kister, bunlara benzer birçok nakle yer verir ve ehl-i sünnet alimlerinin Receb ayı ile alakalı uygulamalar noktasında mücadelelerinin sonuçsuz kaldığını, insanların yaygın inançların baskılarına teslim olarak cahiliye döneminde Receb ayına duyulan saygıyı ve şerefi devam ettirdiklerini, Receb ayı uygulamalarına karşı çıkan, İbn Teymiyye (öl. 728/1328) başta olmak üzere çok küçük bir azınlığın olduğunu ifade eder.[59]

Müslümanların Receb ayı içerisinde Recebin ilk cuma gecesinde kutladığı Regaib kandili ve 27. Gecesinde kutlanan Mirac kandili de bu ayın faziletini artıran uygulamalardır. Ancak alimler Regaib Kandil'iyle alakalı rivayetlerin mevzû olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.[60] Mirac hadisesine gelince miracın ne zaman vukû bulduğuna dair muhtelif görüşler olsa da Recebin 27. Gecesine denk geldiği fikri ağırlıktadır ve Recebin 27. Gecesi Müslüman toplumlar tarafından Mirac Kandili olarak ihya edilir.

---

58 Günay, "Receb".

59 Meir Jacob Kister, "Radjab is the Month of God (Receb Ayı Allah'ın Ayıdır)", çev. Cemal Ağırman, *Tasavvuf İlmi ve Araştırma Dergisi* 3 (Nisan 2000), 197-229.

60 Günay, "Receb".

BEŞİNCİ BÖLÜM
RECEB AYININ FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN TESBİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Önceki bölümde Receb ayını genel hatlarıyla ele almaya çalıştık. Bu bölümde ise çalışmamızın ana konusu olan Receb ayıyla ilgili rivayetleri zikredeceğiz. Öncelikle Receb ayının faziletiyle ilgili rivayetlerden başlayacak daha sonra ise o ayda yapılması gereken ibadetlerle ilgili rivayetlere geçeceğiz.

5.1. Receb Ayının Diğer Aylardan Üstün Olduğu Rivayeti

حدثنا الشيخ أبو البركات هبة الله ابن المبارك السقطي أنا أبو جعفر بن المسلمة نا محمد بن عبدالله بن أخي ميمي نا عبدالله بن محمد البغوي نا منصور بن أبي مزاحم و محمد بن حبيب الجارودي قالا: ثنا مالك عن الزهري عن أنس قال قال رسولله فَضْلُ رَجَبٍ عَلَى سَائِرِ الشُّهُورِ كَفَضْلِ الْقُرْآنِ على سَائِرِ الْكَلَام.

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Receb ayının diğer aylara olan üstünlüğü, Kur'an-ı Kerim'in diğer kitaplara olan üstünlüğü gibidir."

Rivayet, Deylemî (öl. 509/1115), İbn Hacer (öl. 852/1449) ve İbn Arrâk'ın (öl. 963/1556) eserlerinde zikredilmiştir. [61]

Hadisin senedi yalnızca İbn Hacer'in *Tebyînü'l-aceb*'inde verilmiştir. Rivayet, geçtiği diğer kaynaklarda senetsiz olarak zikredilmiştir. İbn Hacer'in verdiği isnad zinciri şu şekildedir:

İbn Mübarek es-Suktî → Ebu Cafer b. Müslime→ Muhammed b. Abdullah b. Ahi Mîmî → Abdullah b. Muhammed el Begavî → Mansur b. Ebî Müzâhim ve Muhammed b. Habib el Cârûdî → Malik → Zührî → Enes b. Malik

[61] ed-Deylemî, *Firdevsü'l-ahbâr*, 3/130; Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Arrak İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri'ş-şenî'ati'l-mevzû'a.* (Beyrut: Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1399/1979), 2/ 161-162; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 32.

İbn Hacer, bu hadisi وفضلُ شَهرِ شعبانَ على الشُّهورِ كفضلِي على سائرِ الأنبياءِ. وفضلُ شَهرِ رمضانَ كفضلِ الله على سائرِ العبادِ "ve Şaban ayının diğer aylara karşı fazileti Muhammed'in diğer peygamberlere göre fazileti gibidir. Ramazan'ın fazileti ise Allah'ın kullarına olan üstünlüğü gibidir" ziyadesiyle zikretmiştir. İbn Hacer'e göre senetteki râviler, Suktî (öl. 509/1116) hariç sikadır, Suktî ise hadis uydurmasıyla ve senetleri birleştirmesiyle meşhurdur. Bu senetteki hiç kimse bu hadisi rivayet etmemiştir. Yani bu rivayet mevzûdur. [62]

İbn Arrâk (öl. 963/1556), Aliyyü'l-Kâri (öl. 1014/1605) ve Zürkâni (öl. 1122/1710) bu hadisi, İbn Hacer'in zikrettiği şekilde ziyadesiyle ve senetsiz şekilde zikredip rivayetin mevzû olduğunu söylerler. [63] Ayrıca Aclûnî de (öl. 1162/1749) halk arasında hadis diye meşhur olan rivayetleri topladığı eseri *Keşfü'l-Hafâ*'da mezkûr rivayet için "bu rivayet İbn Hacer'in söylediği gibi mevzûdur" notunu düşmüştür.[64]

İbn Nasır es-Selâmî el-Bağdâdî (öl. 550/1155) de Suktî için "sika değildir ve yalancılığıyla meşhurdur" ifadesini kullanmıştır.[65]

Görüldüğü üzere hadis alimlerinin bu rivayetle alakalı yorumları, Receb ayının diğer aylardan daha üstün olduğunu belirten bu rivayetin uydurma olduğunu ortaya koymaktadır.

5.2. Cennette Receb İsimli Nehir Olduğundan Bahseden Rivayet

رَوَى عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالك قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ نَهْرًا يُقَالُ لَهُ رَجَبٌ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ مَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ يَوْمًا سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ النَّهْرِ.

---

62 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 32.

63 Ebû Abdullah Muhammed b Abdülbaki b. Yusuf Zürkânî, *Muhtasarü'l-makâsıdi'l-hasene fi beyâni kesîrin mine'l-hadîs (i'l-müştehire 'ale'l-elsine)*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ (Riyad: el Mektebü'l- İslamî, 1409/1989), 164; Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî Ali el-Kârî, *El-esrârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa (el-mevzûâtü'l-kübrâ)*, thk. Muhammed es-Sabbağ (Beyrut: Dârü'l-Emane/Müessesetü'r-Risale, ts.), 255.

64 Ebü'l-Fida İsmail b Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzilü'l-ilbas ammâ iştehere mine'l-ehâdîs ala elsineti'n-nâs.* (Kahire: Mektebetü'l-Kudsi, 1351/1932), 2/185.

65 Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b Ahmed b Osman Zehebî, *Mîzanü'l- i'tidal fî nakdi'r-rical* (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1383/1963), 4/292; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b Alî b Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *ed-duafâ ve'l-metrûkîn*, thk. Abdullah el Kâdi (Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986), 3/172; Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-mîzân* (Beyrut: Müessesetü'l-İlmi li'l-Matbuat, 1390–1971), 6/189.

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cennette bir nehir vardır. O nehre Receb denir. Sütten daha beyaz ve baldan daha tatlı bir nehirdir. Kim Receb ayından bir gün oruç tutarsa Allah ona bu nehirden içirir."

Rivayet Hasen Hallâl (öl. 439/1048), Beyhakî (öl. 458/1066) ve Deylemî'nin (öl. 509/1115) eserlerinde yer almaktadır. [66]

Hasen Hallâl'ın (öl.439/1048) eserinde, hadisin metnindeki "sütten daha beyaz ve baldan daha tatlı bir nehir" ifadesini bulunmamaktadır.

İbn Hibban (öl. 354/965) ve İbnü'l-Kayserâni (öl. 507/1113), Hasen Hallâl'ın eserinde zikrettiği senette geçen râvilerden Musa b. Umeyr hakkında "la şey'e fi'l- hadîs[67]" demiştir.[68]

İsmail et-Teymî el-İsfahânî (öl. 535/1141) talebelerinin kendisinden sâlih amellere ve hâlis niyetlere teşvik eden, kötü amel ve bozuk niyetlerden sakındıran bir kitap yazmasını istemesi üzerine kaleme aldığı eseri *Kitâbü't-tergîb ve't-terhîb'*te bu rivayete "Receb ayının faziletleri hakkındaki fasıl" babında yer vermiş ve rivayetle alakalı yorumda bulunmamıştır.

Bu hadisin râvileri arasında hadis uydurmayı adet edinmiş biri olarak bilinen İsmail b. Yahya b. Ubeydullah vardır.[69]

İbnü'l Cevzî (öl. 597/1201) bu rivayetin sahih olmadığını ve kim olduğu bilinmeyen meçhul râvilerle dolu olduğunu söylemiştir.[70]

Mizanü'l-i'tidal'de bu hadisin râvilerinden bazılarının kim olduğunun bilinmediğini dolayısıyla bu rivayetin batıl olduğu zikredilmiştir.[71]

---

[66] Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyin b Ali Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât* (Mekke: Mektebetü'l-Menare, 1410/1990), 90; Ebû Muhammed Hasen b. Muhammed b. Hasen el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, thk. Ebû Yusuf Abdurrahman b. Yusuf b. Abdurrahman b. Ali Muhammed (Beyrut: Dar'u İbn-i Hazm, 1418/1997), 48; ed-Deylemî, *Firdevsü'l- ahbâr*, 1/220.

[67] Genellikle metruk râviler için kullanılan "hiçbir değeri yok" manasına gelen bir cerh lafzıdır. Mehmet Efendioğlu, "Metrûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004).

[68] Ebü'l-Fazl Muhammed b. Tahir İbnü'l-Kayserânî, *Tezkiretü'l-huffâz.* (Riyad: Dârü's-Sumay'î, 1415/1994), 124, 164.

[69] Ebü'l-Fazl Muhammed b Tahir İbnü'l-Kayserani, *Ma'rifetü't-tezkire fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa.* (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiyye, 1405/1985), 163.

[70] Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *el-ilelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983), 3/165.

[71] Zehebî, *Mîzanü'l-i'tidâl*, 4/189.

Nâsırüddin Elbânî de (1914-1999) bu hadisin uydurma olduğunu söyler.[72]

İbn Hacer (öl. 852/1449) rivayetle ilgili şu bilgileri verir: "Tariklerden birinde geçen Muhammed b. Mugîre adlı râvi hadis uydurmasıyla bilinen biridir. İbn Hibban (öl. 354/965), *Sikât'*ında Muhammed b. Mugîre'nin hadis rivayetinde güvenilir olduğunu söylemiştir ama muhtemelen hata etmiştir. Râvilerden Musa b. Abdullah b. Yezid el Ensari "sika" ve "marûf" olarak bilinir. Abdullah b. Yezid; Müslim (öl. 261/875), Ebu Dâvud (öl. 275/889), Tirmizi (öl. 279/892) ve İbn Mâce'den (öl. 273/887) hadis almıştır. Râvilerden Musa b. İmran hakkında ise künyesinin Ebû İmran olması dışında bir şey bilinmemektedir." İbn Hacer, Beyhakî ve diğer hadis alimlerinin ondan yaptığı rivayetlerde kelimelerin tahrif edilerek rivayet edildiğini söylemiş ve râvilerden Mansur b. Zeyd hakkında "kendisinden bir grup râvinin hadis rivayet ettiği bilinse de önceki eserlerde onun cerh ve tadiline yönelik bir şey bulunamamıştır" demiştir.[73]

Bu rivayet Leknevî'nin (1848-1886) belirli gün ve gecelerde kılınması tavsiye edilen nâfile namazlara dair mevzû olduğunda ittifak veya ihtilâf edilen rivayetleri bir araya getirdiği eserinde de yer almaktadır.[74]

Görüldüğü gibi rivayetin Enes b. Malik'ten gelen farklı tarikleri vardır. Buhâri'den (öl. 256/870) rivayet edilmiş gibi güvenilir bir senetle gelen bir tariki de verilmiştir ancak bu da uydurmadır.[75] Buhârî'nin eserlerinde böyle bir rivayet yoktur ve bu rivayet sahih değildir. Bu rivayet, kim oldukları bilinmeyen meçhul râvilerle doludur.[76]

5.3. "Receb Ayı Allah'ın Seçtiği Aylardandır" Rivayeti

أخبرنا الإمام العلامة حجة العرب تاج الدين أبو اليمن زيد بن الحسن بن زيد الكندي أيده الله قال: أخبرنا الشيخ الإمام العالم أبو عبد الله الحسين بن علي بن أحمد سبط الشيخ أبي منصور المقرئ قال: أبنا الشيخ أبو بكر أحمد بن علي بن الحسين بن زكريا الطريثيثي قراءة عليه بقراءة أبي بكر بن الخاضبة عليه وأنا أسمع وذلك في رجب من سنة ثلاث وثمانين

[72] Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1413/1992), 4/371.
[73] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 22,23.
[74] Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa.*, 59.
[75] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 23.
[76] İbnü'l-Cevzî, *el-ilelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, 2/65.

وأربعمئة قال: ثنا الشيخ الإمام الأوحد أبو معشر عبد الكريم بن عبد الصمد المقرئ رضي الله عنه بآمل سنة ثمان وعشرين وأربعمئة قال: أَخْبَرَنِي أبو الحَسَن علي بن عبد الله بن جهضم الهمداني قال: حدثنا أبو الحَسَن عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الْبَصْرِيُّ، قال: حَدَّثَنَا أَبِي رحمه الله، قال حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ عبيد الله الصنعاني، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى الله عَلَيهِ وَسَلَّمَ: رَجَبُ شَهْرُ اللَّهِ وَشَعْبَانُ شَهْرِي وَرَمَضَانُ شَهْرُ أُمَّتِي قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مَعْنَى قَوْلِكَ: شَهْرُ اللَّهِ؟ قَالَ: لأَنَّهُ مَخْصُوصٌ بِالْمَغْفِرَةِ، وَفِيهِ تحصن الدِّمَاءُ، وَفِيهِ تَابَ اللَّهُ عَلَى أَنْبِيَائِهِ، وَفِيهِ أَنْقَذَ أَوْلِيَاءَهُ مِنْ يَدِ أَعْدَائِهِ.

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Receb Allah'ın ayıdır, Şaban benim ayım ve Ramazan ümmetimin ayıdır. Dediler ki: Ya Resûlullah (s.a.v.) Allah'ın ayı ne anlama gelir? Dedi ki: Bu ay bağışlanma ayıdır. Bu ayda kanlar korunur. Allah peygamberlerin tevbelerini kabul eder ve evliyasını düşmanlardan korur."

Rivayeti İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), İbn Dihye el-Kelbî (öl. 633/1235), İbn Hacer (öl. 852/1449), ve İbn Arrâk'ın (öl. 963/1556) eserlerinde tespit ettik. [77]

Hadisin senedi şöyledir:

Zeyd b. Hasen b. Zeyd el Kindî → Ebu Mansur el Mugrî → Hüseyin b. Zekeriyya et Tarisîsî → Ebu Bekir b. El Hadibe → Abdüssamet el Mugri→ Ali b. Abdullah b. Cehdam el Hemedâni → Ebu'l Hasen Ali b. Said el Basri → Said el Basri → Halef b. Ubeydullah el San'âni → Humeyd et Tavîl → Enes b. Malik

Rivayetin devamı oruç ve namaz bahsiyle alakalı olduğu için burada yalnızca konumuzla alakalı olan baş kısmını zikretmekle yetindik.

İbn Dihye (öl. 633/1235) bu rivayetin Ebubekir Nakkaş'ın (öl. 351/ 962) *Şifaü's-Sudûr*'unda geçtiğini söyler ve bu eserin yalan ve uydurmalar ile dolu olduğundan bahseder. Hatib el Hâfız da (öl. 463/1071) bu eser için "Şifaü's-Sudûr değil bilakis Şegâü's-Sudûr"dur

[77] İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 45; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 28; Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b Ebî Bekr Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa* (Beyrut: Dâru'l-Mektebetü'l- İlmiye, 1417/1996), 2/47; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b Alî b Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman (Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1386/1966), 2/124; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/90.

(gönül sıkıntısı) der. Yine İmam Ebûbekir el Berkâni'nin de (öl. 425/1034) Şifaü's-Sudûr'daki tüm hadislerin münker olduğunu söylediğini ifade eder.[78]

Ayrıca İbn Dihye rivayet hakkında şunları da eklemiştir: "Peygamberimizin sözleri, amellerin karşılığının aşırı olarak verildiği bu türden abartılı yaklaşımlardan beridir. Çünkü kitap ve sünnetin koyduğu ölçü bellidir."[79]

Rivayetin birçok râvisi meçhuldür. İbn Cüheym ve nesebi yalancılıkla bilinir, "vâdiu'l-hadîs" lafzıyla cerh edilmiştir.[80] Zehebî (ö. 748/1348) bu rivayetteki meçhul râvilerin belki de hiç yaratılmadıklarını yani isnatta geçen isimlerin de uydurulduğunu söyler.[81]

Hadisin Ebû Said el-Hudrî'den (öl. 74/693-94) gelen bir diğer tariki şu şekildedir:

أَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْبَاقِي بْنِ أَحْمَدَ أَنْبَأَنَا أَحْمَدُ بن الْحسن ابْنُ خَيْرُونٍ أَنْبَأَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عبد الرحمن بْنُ عُبَيْدٍ الْحُرْفِيُّ أَنْبَأَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ النَّقَّاشُ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ أَحْمَدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الطَّبَرِيُّ حَدَّثَنَا الْكِسَائِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " رَجَبُ شَهْرُ اللَّهِ وَشَعْبَانُ شَهْرِي وَرَمَضَانُ شَهْرُ أُمَّتِي[82]

Rivayetin senedi şu şekilde verilmiştir:

Abdülbaki b. Ahmed → Hasan b. Hayrun→ Abdurrahman b. Ubeyd el Hurfi → Muhammed b. Hasan en Nakkaş → Ahmed b. Abbas et Taberi→ Kisâi → Ebu Muaviye → A'meş → İbrahim → Alkame → Ebu Said el Hudrî.

İbn Hacer (öl. 852/1449), bu rivayeti *Tebyînü'l-aceb*'te "Receb ayının faziletiyle alakalı batıl hadisler" kısmında ele almış ve rivayetle alakalı: "Râvilerden Alkame'nin (öl.

---

78 İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 46.

79 İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 47.

80 Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Menârü'l-münif fi's-sahih ve'z-zaif*. (Beyrut : Mektebü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1403/1983), 95; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/124.

81 İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 3/90.

82 Ed-Deylemî, *Firdevsü'l- Ahbâr*, 2/274, 275; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 45; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/164; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/205; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 39.

62/682) Ebû Said'ten (öl. 74/693-94) hadis işittiği bilinmemektedir. Yine senetteki râvilerden Kisai'nin kim olduğu da bilinmemektedir" demiştir.[83]

İbnü'l Cevzî'de (öl. 597/1201) bu hadisteki râvilerden Kisai'nin kim olduğu bilinmeyen meçhul bir râvi olduğunu ve Nakkaş'ın (öl. 351/ 962) yalancılıkla itham edildiğini dolayısıyla rivayetin uydurma olduğunu zikretmiştir.[84]

5.4. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Ramazan Ayı Dışında Sadece Receb ve Şaban Ayını Oruçla Tamamladığını Belirten Rivayet

حَدَّثَنَا هَيْثَمُ بْنُ خَلَفٍ، نَا الْحَسَنُ بْنُ شَوْكَرٍ، ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ الصَّفَّارُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يُتِمَّ صَوْمَ شَهْرٍ بَعْدَ رَمَضَانَ، إِلَّا رَجَبَ وَشَعْبَانَ.

"Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) Ramazan ayından sonra Receb ve Şaban ayı hariç hiçbir ayın tamamını oruçla tamamlamamıştır."

Rivayet Taberânî'nin (öl. 360/971) *Mu'cemu'l-evsât*'ında, ve Hallâl'ın (öl. 439/1048), *Fedâil-ü şehr-i Receb*, Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Şuʿabü'l-îmân* ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb* adlı eserinde tespit edilmiştir.[85]

Şuʿabü'l-îmân'da rivayet لم يتم yerine لم يصم lafzıyla zikredilmiştir.[86]

Taberani'nin verdiği isnad zinciri şöyledir:

Heysem b. Halef → Hasen b. Şevker → Yusuf b. Atiyye es Saffar → ? → Hişam b. Hassan → Muhammed b. Sirin → Ebu Hureyre

Beyhakî (öl. 458/1066) ise şu isnatla zikretmiştir:

---

[83] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 39.
[84] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/205.
[85] Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b Ahmed b Eyyûb Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsât.* (Kahire: Dâru'l Harameyn, 1415/1995), 9/161; Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyin b Ali Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990), 5/338; el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 50.
[86] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/338.

Muhammed b. Hüseyin es Sülemî→ Muhammed b. Abdullah b. Kureyş→ Hüseyin b. Süfyan→ Ebu Zür'a→ Muhammed b. Abdullah el Ezdî → Yusuf b. Atiyye es Saffar→ Hişam el Kardûsi→ Muhammed b. Sîrin→ Ebû Hureyre

İbn Receb el Hanbelî (ö. 795/1393) *Letâifü'l- Meârif*'te bu hadisten bahsetmiş ve isnadını Yusuf b. Atiyye → Hişam b. Hasan → İbn Sîrin → Aişe[87] şeklinde vermiştir. Rivayetin Hz. Aişe'den gelen, bu zikrettiğimizden başka bir tariki tespit edilememiştir.

Bu isnatta geçen râvilerden Hişam b. Hasan, Beyhakî'nin verdiği isnattaki Hişam el Kardûsi'dir. Ebu Abdullah diye künyelenir.[88] Râvilerden Yusuf b. Atiyye es Saffar, Hişam'dan rivayet etmemiştir. Ve kendisi zayıf râvilerdendir. [89]

Tam adı Ebu Sehl Yusuf b. Atiyye el Saffar olan râvi, Yahya b. Main tarafından "leyse bi-şey" lafzıyla cerh edilmiştir. [90] Hatası ve vehmi çok olan bir râvidir.[91] Buhârî "münkerül hadîs", Nesâî (öl. 303/915), "metrûkül hadîs" lafızlarıyla kendisini cerh eder.[92] Beyhakî (öl. 458/1066) bu hadisi münker hadislerin olduğu babta zikreder ve isnadında zayıf ve meçhul râviler olduğundan dolayı zayıf bir hadis olduğunu söyler.[93]

İbn Hacer, râvilerden Yusuf b. Atiyye'nin hadis ilminde çok zayıf bir râvi olduğunu ve Yusuf b. Atiyye'den dolayı bu hadisin münker olduğunu vurgulamaktadır.[94]

Nâsırüddin el-Elbânî ise (1914-1999) Yusuf b. Atiyye es Saffar adlı ravinin metrûk bir ravi olduğunu zikretmiştir.[95]

---

87 Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 231.

88 Ebû Ahmed Abdullah b Adi el-Cürcani İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi'r-rical* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1405/1985), 8/410.

89 Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b Ebî Bekr b Süleyman Heysemî, *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid* (Kahire: Mektebetü'l-Kudsi, 1414/1994), 3/191; Taberânî, *El-mu'cemü'l-evsât.*, 9/161; Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 231; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 27.

90 Adi, *el-Kâmil fî duafai'r-rical*, 8/480.

91 Ebû Muhammed Abdurrahman b Muhammed b İdris İbn Ebî Hâtim, *El-cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru İhyâit-Türasi'l Arabiyye, 1370/1951), 9/226; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî İbn Hibban, *el-Mecrûhîn mine'l-muhaddisin ve'd-duafa ve'l-metrukîn.*, thk. Mahmut İbrahim Zayed (Haleb: Dârü'l-Va'y, 1396/1976), 3/334.

92 İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi'r-rical*, 8/480.

93 Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/338.

94 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 27.

95 Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe ve'l-mevzûa ve eseruha's-seyyi' fi'l-ümme* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1413/1992), 1/123.

5.5. Receb ayında Allah'ın günahları sildiğine dair rivayet

حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّد عَبْد اللَّه بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ التمار ثنا نصر بْن بيزويه بْن جوانويه الشيرازي ثنا إِسْمَاعِيل بْن أَبِي الحارث ثنا عَبْد العزيز بْن أبان ثنا عَبْد الله بن النضر عن أَبِيهِ عن قيس بْن عباد فِي قولُه تَعَالى: {إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتَابِ اللهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ}.

هَذِهِ الأربعة أشهر الحرم كلها فِي يَوْم عاشر منها أمرٌ: أما المحرم فاليوم العاشر من عاشوراء وأما ذو الحجة فاليوم العاشر مِنْهُ يَوْم النحر وأمَّا رجب فاليوم العاشر مِنْهُ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وعنده أم الكتاب ونسيت ما فِي ذي القعدة.

Kays b. Ubâd "Allah'ın indinde aylar, gökler ve yer yaratıldığı günün yazısına uygun olarak on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır" ayetini okur ve şöyle söyler: "Bu dört haram ayın hepsinin onuncu gününde bir şey vardır. Muharrem ayının onuncu gününde âşûrâ vardır. Zilhicce ayının onuncu gününde Kurban Bayramı vardır. Receb ayına gelince, onuncu gününde Allah dilediği günahları siler ve dilediğini sabit kılar. Onların kaydı ümmü'l-kitapta bulunmaktadır. Zilkâde ayını unuttum."

Hadisi Hasen Hallâl'ın (öl. 439/1048) *Fedâil'ü şehr-i Receb* ve Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Şuʿabü'l-îmân* ve İbn Receb el Hanbelî'nin (öl. 795/1393) *Letâifü'l-meârif* adlı eserinde tespit ettik. [96]

Beyhakî (öl. 458/1066) *Şuʿabü'l-îmân*'da bu rivayeti iki kez zikretmiş ve isnadında meçhul râviler bulunduğunu bildirmiştir.[97]

Hadisin râvisi Kays b. Ubad ed Dubeî, Hz. Ömer'in hilafeti döneminde ilim öğrenmek için Medine'ye gelmiştir. İbn Kâni (öl. 351/962) onun sahabeden olduğunu ve mürsel hadis rivayet ettiğini söyler. Ebu Abdullah diye künyelenir. İbn Sa'd (öl. 230/845), İclî (öl. 261/875), Nesâî (öl. 303/915) ve İbn Hibban (öl. 354/965) onun sika bir râvi olduğunu ifade ederler. Yani güvenilir bir ravi olduğu konusunda konusunda ittifak edilen bir râvidir.[98]

---

[96] el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 67; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/303,304; Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 233.

[97] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/303.

[98] Ahmed b Ali b Hacer el-Askalani, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995), 5/303; Ebü'l-Hasan Ahmed b Abdullah b Salih İclî, *Ma'rifetü's-Sikât.*, thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985), 3/221.

Rivayetin metinlerine baktığımızda birçok noktada lafız farklılıkları vardır. Birkaç farklılığa değindikten sonra metnin tamamını vermemiz daha doğru olacaktır. Beyhakî'nin (öl. 458/1066) eserindeki rivayette Kays b. Ubad'ın haram aylarla ilgili zikrettiği ayet ve Hallâl'ın (öl. 439/1048) eserindeki rivayetin son cümlesinde yer alan وعنده أم الكتاب kısmı yoktur. Ayrıca rivayetin ilk kısımları da Hallâl'ın eserinde "bu dört haram ayın her birinin onuncu gününde bir şey vardır" şeklinde başlarken Beyhakî'nin eserinde diğer rivayette zikredilen ayet yer almamaktadır. Bunun yerine "haram ayları zikretti" lafzı kullanılmıştır. Hallâl'ın eserindeki metni yukarda zikretmiştik Beyhakî'nin eserindeki rivayet ise şöyledir:

أخبرنا أبو الحسين بن بشران، أخبرنا إسماعيل بن محمد الصفار، حدثنا محمد ابن علي الوراق، حدثنا أبو النعمان، حدثنا معتمر بن سليمان قال قال أبي: حدثني رجل عن أبيه عن قيس بن عباد، أنه ذكر أشهر الحرم فقال: ليس منها إلا في العاشر منه خير قال: فذكر في ذي الحجة في العاشر النحر، وهو يوم الحج الأكبر، وفي المحرم العاشر يوم عاشوراء، وفي العاشر من رجب يمحو الله ما يشاء ويثبت، قال ونسيت ما قال في ذي القعدة.[99]

Beyhakî'nin (öl. 458/1066) eserindeki iki metin arasında da lafzi farklılıklar vardır. Rivayet birinci metinde أنه ذكر أشهر الحرم فقال: ليس منها إلا في العاشر منه خير cümlesiyle başlarken ikinci metinde الأشهر الحرم في اليوم العاشر من كل شهر منها آمر şeklinde başlar. Devamında rivayetin ikinci cümlesi فذكر في ذي الحجة في العاشر النحر ibaresiyle devam ederken ikinci metin فاليوم العاشر من ذي الحجة يوم النحر şeklinde devam eder. Ve birinci metinde bulunan وهو يوم الحج الأكبر ibaresi ikinci metinde bulunmamaktadır. Metnin kalan kısmı iki rivayette aynı devam etmektedir.

İbn Receb el-Hanbelî (öl. 795/ 1393) bu rivayeti eserinde zikreder ve Receb ayının onuncu gününde Cahiliye ehlinin zalimler için dua ettiğine, Allah'ın da o duaya icabet ettiğine dair meşhur haberler olduğunu söyler. Ayrıca bu rivayeti İbn Ebü'd-Dünyâ'nın (öl. 281/894) *Mücâbü'd-daʿve* isimli eserinde zikrettiğini de ifade eder. İbn Ebü'd- Dünya bu eserinde; Ömer b. Hattab'ın (öl. 23/644) Allah'ın bu gibi günleri insanların birbirlerinden korunmaları için verdiğine dair sözünü de zikreder.[100] Leknevî (1848-1886) bu rivayeti, "recebin onuncu günü" bab başlığı altında İbn Receb'in yukardaki sözlerini hatırlatarak verir. Ayrıca Leknevî (1848-1886) 1284 yılında Receb ayının on beşinci gününde Haydarabad'a yaptığı ziyaret esnasında birçok şeyh ile görüştüğünden, şeyhlerin kendisini

[99] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/303.
[100] Hanbelî, *Letâifü'l-meârif*, 233.

"bu mübarek günlerde hoş geldin" diyerek karşıladığından bahseder. Leknevî (1848-1886) Receb ayının onuncu günlerini tâzim etmenin gerçekten sünnette yeri olup olmadığını merak ettiğini, Şeyh Abdullah ed-Dihlevî'yi (öl. 1240/1824) bulup ona bugünlerin tâzim edilmesiyle alakalı kitaplarda bir şey bulamadığını, bunun sünnette yeri olup olmadığını sorduğunu ve bu günleri mübarek saymanın aslında şeriat kitaplarında yeri olmadığı, ancak sûfiler arasında meşhur işlerden biri olduğunu söyler. [101]

5.6. Kendisinde Çok Hayır Yapılan Bir Ay Olduğuna Dair Rivayet

حَدَّثَنَا مُحَمَّد بْن إِسْمَاعِيل ثنا مُحَمَّد بْن مُحَمَّد الْبُخَارِيّ قَدِمَ عَلَيْنَا قَالَ ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ حَاتِمٍ الْبُخَارِيُّ الْمُعَدِّلُ ثنا الْحَارِثُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ سُمِّيَ رَجَبٌ قَالَ: لأَنَّهُ يُتَرَجَّبُ فِيهِ خَيْرٌ كثيرٌ لِشَعْبَانَ وَرَمَضَان.

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Receb ayı neden Receb diye isimlendirildi? Diye soruldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise şöyle buyurdu: "Kendisinde çokça hayır bulunan Receb ayı, Şaban ve Ramazan ayına hazırlık yapma ayıdır."[102]

Yalnızca Hasen Hallâl'ın (öl.439/1048) eserinde tespit ettiğimiz bu rivayet hakkında Nâsırüddin Elbânî (1914-1999) *el-Câmiʿu's-sagîr*'deki zayıf ve mevzû rivayetleri derlediği *Zaîfü'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetüh* adlı eserinde bu hadisin mevzû olduğunu söyler.[103]

Bu hadisin râvilerinden Ziyad b. Meymûn, "kezzab" ifadesiyle cerh edilmiştir. Haris b. Müslim ise meçhul bir ravidir; kim olduğu bilinmemektedir. [104]

---

[101] Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa.*, 77.
[102] el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 47.
[103] Muhammed Nâsırüddin Elbânî, *Zaîfü'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetüh (el-fethü'l-kebir)*, thk. Muhammed Züheyr eş-Şaviş (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1399–1979), 486.
[104] Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, 8/189.

Ravilerden Ziyad b. Meymun, Ebu Ammar el Basri es Sekafi; Enes b. Malik'ten hadis rivayet etmiştir. Ancak o birçok hadis alimi tarafından "metrûkü'l-hadis"[105] lafzıyla cerh edilmiştir.[106]

Hasen Hallâl'ın (öl. 439/1048) eserinde, merfû olarak Hz. Enes'ten rivayet edilen bu hadis dışında yine sadece aynı eserde geçen İbn Abbas'tan (öl. 68/687-88) mevkûf olarak zikredilen şu rivayeti de tespit ettik:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْعَبَّاسِ الْوَرَّاقُ ثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَاعِظُ ثنا أَبُو رِفَاعَةَ عُمَارَةُ بْنُ وَثِيمَةَ ثنا أَحْمَد بْن عَبْد اللَّه الْبَجَلِيُّ ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُهَلَّبِ ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِدْرِيسَ ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ يَهُودِيًّا أَتَاهُ فَقَالَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ أَنْتَ أَخْبَرْتَنِي بِتَأْوِيلِهَا فَأَنْتَ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ وَمَا هِيَ قَالَ عَنْ رَجَبٍ لِمَ سُمِّيَ رجب وعن شعبان لما سُمِّيَ شَعْبَانُ؟

قَالَ: أَمَّا رَجَبٌ فإنه يُتَرَجَّبُ فِيهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ لِشَعْبَانَ وَسُمِّيَ أَصَمُّ لأَنَّ الْمَلائِكَةَ تُصَمُّ أَذَانُهَا لِشِدَّةِ ارْتِفَاعِ أَصْوَاتِهَا بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّقْدِيسِ.

İbn Abbas'a bir Yahudi geldi ve sana tevil etmen için bir şeyler sormak istiyorum dedi. İbn Abbas "nedir onlar" dedi. Adam "Receb ayı neden Receb diye isimlendirildi ve Şaban ayı neden Şaban ismini aldı?" diye sordu İbn Abbas: "Kendisinde çokça hayır bulunan Receb ayı Şaban ayına hazırlık yapma ayıdır. Esam diye adlandırılır. Çünkü melekler tesbih ve takdis seslerinin yüksekliği sebebiyle sağır olur" diye cevap verdi.[107]

Hiçbir güvenilir hadis kaynağında tespit edemediğimiz ve sadece Receb ayının faziletleriyle alakalı hadisleri derleyen bir kaynakta ulaşabildiğimiz bu rivayetin isnadına bakıldığında "kezzâb" ve "metrûkü'l-hadîs" lafzıyla cerh edilen ve kim oldukları belli olmayan râviler tarafından rivayet edildiğini ve hadis alimi Nâsırüddin Elbânî'nin (1914-1999) bu rivayetin mevzû olduğunu söylediğini daha önce bildirmiştik. Dolayısıyla bu

[105] metrûkü'l-hadîs (hadisi terkedilmiştir): cerh nitelikli bu lafız, adâletinde kusuru bulunan veya zapt bakımından yetersiz olan râvinin zayıf olduğunu belirtmek amacıyla kullanılmakta, böylece hem kendisinin hem de rivayetlerinin terkedilmesi gerektiğine işaret etmektedir. (Efendioğlu, "Metrûk".)

[106] Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî Buhârî, *et-Târihü'l-kebîr.*, thk. Muhammed b. Sâlih ed-Debbâsî (Medine: en-Naşirü'l-Mütemeyyiz, 1440/2019), 4/305; Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b el-Haccac, *El-künâ ve'l-esmâ.* (Kahire: el-Farukü'l-Hadise, 1432/2011), 1/587; Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî Nesâî, *ed-Duafâ ve'l-metrûkîn*, thk. Muhammed İbrahim Zayed (Halep: Dârul-Vaî, 1396/1976), 44.

[107] el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 69.

rivayetin İbn Abbas (öl. 68/687-88) adına uydurulmuş bir söz olabileceği yönünde değerlendirmekteyiz.

5.7. Ayların En Hayırlısının Receb Ayı Olduğunu Belirten Rivayet

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَرَابِيسِيُّ، بِبُخَارَى، أَخْبَرَنِي ابْنُ أَحْمَدَ بْنِ نُصَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي جَدِّي نُصَيْرُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ مُوسَى، عَنْ نُوحِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ زَيْدٍ الْعَمِّيِّ، عَنْ يَزِيدَ الرَّقَاشِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «خِيرَةُ اللَّهِ مِنَ الشُّهُورِ شَهْرُ رَجَبٍ، وَهُوَ شَهْرُ اللَّهِ عز وجل، مَنْ عَظَّمَ شَهْرَ رَجَبٍ فَقَدْ عَظَّمَ أَمْرَ اللَّهِ، وَمَنْ عَظَّمَ أَمْرَ اللَّهِ أَدْخَلَهُ جَنَّاتِ النَّعِيمِ وَأَوْجَبَ لَهُ رِضْوَانَهُ الْأَكْبَرَ، وَشَعْبَانُ شَهْرِي فَمَنْ عَظَّمَ شَهْرَ شَعْبَانَ، فَقَدْ عَظَّمَ أَمْرِي، وَمَنْ عَظَّمَ أَمْرِي كُنْتُ لَهُ فَرَطًا وَذُخْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَشَهْرُ رَمَضَانَ شَهْرُ أُمَّتِي، فَمَنْ عَظَّمَ شَهْرَ رَمَضَانَ، وَعَظَّمَ حُرْمَتَهُ وَلَمْ يَنْتَهِكْهُ وَصَامَ نَهَارَهُ وَقَامَ لَيْلَهُ وَحَفِظَ جَوَارِحَهُ خَرَجَ مِنْ رَمَضَانَ وَلَيْسَ عَلَيْهِ ذَنْبٌ يَطْلُبُهُ اللَّهُ بِهِ.

Enes b. Malik (r.a) Resûlullah'tan (s.a.v) şöyle rivayet etti: "Ayların en hayırlısı Receb ayıdır. O Allah'ın ayıdır. Kim Receb ayına hürmet ederse Allah'a hürmet etmiş olur. Kim de Allah'ın emirlerine hürmet ederse Allah onu Naim cennetine koyar ve o kişiye Allah'ın rızasını kazanmak vacip olur. Şaban da benim ayımdır. Kim Şaban ayını yüceltirse, hürmet gösterirse benim buyruğumu yüceltmiş olur. Kim de benim buyruğumu yüceltirse onun için kıyamet gününde büyük bir hazine hazırlarım. Ramazan ayı da ümmetimin ayıdır. Kim Ramazan ayını yüceltir, hürmet gösterirse onu çiğnemezse, gündüzünü oruçlu, gecesini kıyamla geçirirse ve organlarını günahtan korursa Ramazan ayından günahsız olarak çıkar."

Bu rivayet Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Fezâilü'l-evkât*, ve *Şuʿabü'l-îmân* adlı eserlerinde ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb*'inde geçmektedir. [108]

Bu hadisin isnad zincirinde geçen Nuh b. Ebi Meryem, Ebû Asâme diye anılır. Asıl adı Yezid b. Abdullah Ebû Asâme el Mervezi'dir. Buhârî (öl. 256/870) onun için

[108] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 94; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/374; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 31.

"münkerü'l-hadîs", Müslim (öl. 261/875) ise "metrûkü'l-hadîs" ifadelerini kullanır. Ebu Asâme'nin Kur'an'ın faziletleri hakkında da hadis uydurduğu belirtilmektedir. [109]

İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) bu rivayetin uydurulduğunun çok açık olduğunu, bu hadisi uyduran kişinin Nuh el Cami olarak bilinen Ebû Asâme olduğunu bildirir. İbni Mübarek (öl. 181/797) onun hakkında: "Ebû Asâme hadis uydurur. Sıdk dışında her şeyi topladığı için ona Nuh el cami deriz" demiştir. Nuh el Cami olarak bilinen râvinin güvenilir olmadığı konusunda icma vardır.[110]

Beyhakî (öl. 458/1066) de bu hadise "münker" der. Ancak kendisinin münker rivayetlere çok ihtiyatlı yaklaştığını, bu rivayetin uydurulmuş olabileceğini de belirtir.[111]

Hadis alimlerinin ayların en hayırlısının Receb ayı olduğunu belirten bu rivayet hakkındaki yorumları, rivayetin uydurma olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

5.8. Receb Ayına Gösterilen Hürmetten Dolayı Esam Diye İsimlendirildiğine Dair Rivayet

أخبرنا أبو سعيد محمد بن موسى، أخبرنا أبو العباس محمد بن يعقوب، حدثنا أحمد بن عبد الجبار، حدثنا أبي، حدثنا زهير، عن بيان، قال سمعت قيس بن أبي حازم- وذكرنا رجب- فقال: كنا نسميه الأصم في الجاهلية من حرمته أو شدة حرمته من أنفسنا.

Züheyr bize Beyan'dan şöyle duyduğunu rivayet etti: Kays b. Hâzim'in Receb ayından bahsettiğini işittim dedi ki: "Bize göre hürmeti çok olduğu için cahiliye döneminde Receb ayını Esam diye isimlendirirdik."[112]

Beyhakî (öl. 458/1066) rivayeti zikrettiği *Fedâilü'l-evkât* ve *Şuabü'l-îman*'da aynı senetle vermektedir.

Ravilerden Kays b. Ebi Hazim (öl. 97/715 [?]); Hz. Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sad b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Mesud, Habbab, Halid b. Velid, Huzeyfe, Ebu

---

[109] Zehebî, *Mîzanü'l- i'tidâl*, 4/279.
[110] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 32.
[111] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 94.
[112] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân.*, 5/341; Beyhakî, *Fezailü'l-Evkat.*, 83; İbn Asakir, *Fadlu Receb*, 310.

Hureyre, Esma binti Ebi Bekr gibi kişilerden rivayette bulunmuştur ve Kadîsiye'de şehit olmuştur.[113] Yahya b. Main (öl. 233/848), Kays b. Ebi Hazim'in sika bir ravi olduğunu bildirmiştir.[114]

Ahmet b. Abdülcebbar el-Utaridî (öl.270/884) "leyse bi kaviyy" (hadis rivayetinde kuvvetli değildir) sözüyle cerh edilmiştir. Ebu Bekir b. Ayyaş (öl. 193/809) ve tabakasındaki râvilerden rivayette bulunmuştur. Hadis alimleri onu cerh etmiştir. Kendisinden hadis rivayetinde bulunduğu kişiler ile görüşmediği tespit edildiği için zayıflığı konusunda alimler arasında icma vardır.[115]

Râvilerden Beyân'ın (ö. 131-140/748-757) künyesi Ebu Bişr'dir. Sikadır ve sözleri delil olarak gösterilebilir.[116]

Hakkında hadis şerhlerinden herhangi bir bilgi edinemediğimiz bu rivayette kimliklerini belirleyip cerh ve tadil yorumlarına ulaşabildiğimiz râviler hakkında cerh ve ta'dil kaynaklarından edindiğimiz bilgiler, rivayetin isnadında Ahmet b. Abdülcebbar el Utaridî (öl.270/884) adlı râvi hariç diğerlerinin güvenilir râviler olduğunu gösterse de *Şuabü'l-îman* muhakkiki Ahmet en-Nedvî bu rivayetin isnadının zayıf olduğunu belirtmiştir.[117]

5.9. Meleklerin Kendisinde Tesbih ve Tâzim Ettikleri Bir Ay Olduğundan Bahseden Rivayet

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَهْلٍ ثنا مَنْصُورُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَكِيلُ ثنا حَمَّادُ بْنُ مُدْرِكٍ ثنا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّامِيُّ ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ:

قَالَ عَبْد اللَّه بْن عُمَر رضي الله عنهما: إِنَّمَا سُمِّيَ شَهْرُ رَمَضَانَ لأَنَّهُ يَرُضُّ فِيهِ الذُّنُوبَ رَضًّا وَإِنَّمَا سُمِّيَ شوال لأنه يشول الذنوب كما تشول الناقة ذنبها وإنما سمي شعبان لأن الأرزاق تشعب فيه وإنما سمي رجب لأنه الْمَلائِكَة تَرْجُبُ فِيهِ بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّحْمِيدِ وَالتَّمْجِيدِ لِلْجَبَّارِ عز وجل.

---

[113] Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1421/2001), 8/188.

[114] Ebû Bekr Ahmed b Ebû Hayseme Züheyr b Harb İbn Ebû Hayseme, *Et-Târihü'l-Kebîr (Târîh-i İbn Ebî Hayseme)*, thk. Salâh b. Fethi Helel (Kahire: el-Farukü'l-Hadise, 1424/2004), 1/474.

[115] Zehebî, *Mîzanü'l-i'tidâl*, 1/112.

[116] Muhammed Nâsıruddîn Elbânî, *Sahîh-u Süneni Ebî Dâvûd*. (Kuveyt: Müessesetü Girâs li'n-Neşri ve't tevzî, 1423/2002), 8/4/126.

[117] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/341.

Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: "Ramazan ayı, bu ayda günahlar silindiği için Ramazan diye isimlendirilmiştir. Şevval ayı, bu ayda, devenin kuyruğunun kesildiği gibi günahlar kesildiği için Şevval diye isimlendirilmiştir. Şaban ayı, rızık bu ayda dağıtıldığı için Şaban olarak isimlendirilmiştir. Receb ayı, bu ayda melekler Allah'ı tesbih ve tâzim ettikleri için Receb diye isimlendirilmiştir."

Bu rivayeti Hasen Hallâl'ın (öl.439/1048) Fedâîl-ü şehr-i Receb, İbn Asâkir'in (öl. 571/1176) Fadl-u Receb, adlı eserlerinde tespit ettik.

Fadl-u Receb'te rivayetin metninde yalnızca Receb ayı ile alakalı olan "Receb ayı, bu ayda melekler Allah'ı tesbih ve tâzim ettikleri için Receb diye isimlendirilmiştir" kısmı zikredilmiştir. Ve rivayetin isnat zinciri şu şekilde verilmiştir:

Ebu'l Hasen el Fakîh → Abdülaziz b. Ahmet → Ebu'l- Hasen el Müvazînî → Muhammed b. Ali b. Sahr→ Ebu'l- Hasen b. Ali b. Ahmed el Gazâl→ Meymun Muhammed b. Meymun → Osman b. Abdullah eş Şâmi → Malik b. Enes → İbn Şihab → Urve → Abdullah b. Ömer

Fedâîl-ü şehr-i Receb'te zikredilen isnad ise şu şekildedir:

Ali b. Amr b. Sehl → Mansur b. Muhammed b. Vekil → Hammâd b. Müdrik → Osman b. Abdullah eş Şâmi → Malik b. Enes → İbn-i Şihab → Urve → Abdullah b. Ömer

Kaynaklarda hakkında olumlu ya da olumsuz herhangi bir yoruma rastlamadığımız bu rivayetin senetlerine baktığımızda iki senedin ortak râvisi olan Osman b. Abdullah eş Şami'ye kadar olan ravilerin hepsinin bilinen ve güvenilir raviler olduğunu görüyoruz. Osman b. Abdullah eş Şâmi ise hadis rivayetinde yalancılıkla itham edilmiş bir râvidir. İbn Adî (öl. 365/976) onun naklettiği hadislerin mevzû olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla isnadında yalan ve uydurma hadis rivayet etmekle itham edilen bir râvinin bulunması bu rivayetin sağlam bir dayanağının olmadığını göstermekte, rivayetin Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) adına uydurulmuş bir söz olabileceğini koymaktadır.

5.10. Receb Ayının Silahların Bırakıldığı ve İnsanların Güvende Olduğu Bir Ay Olduğundan Bahseden Rivayet

أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ زَاهِرُ بْنُ طَاهِرٍ الشَّحَّامِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، ثنا خَلَفُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَرَابِيسِيُّ بِبُخَارَى، ثنا مَكِّيُّ بْنُ خَلَفٍ، ثنا نَصْرُ بْنُ الْحُسَيْنِ وَإِسْحَاقُ بْنُ حَمْزَةَ، قَالا: أنا عِيسَى وَهُوَ الْغَنْجَارُ، عَنْ أَبَانَ بْنِ سُفْيَانَ، عَنْ غَالِبِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلم:

إن رجب شَهْرُ اللَّهِ، وَيُدْعَى الأَصَمَّ، وَكَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا دَخَلَ رَجَبٌ يُعَطِّلُونَ أَسْلِحَتَهُمْ وَيَضَعُونَهَا، فَكَانَ النَّاسُ يَأْمَنُونَ وَتَأْمَنُ السُّبُلُ، وَلا يَخَافُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا حَتَّى يَنْقَضِيَ.

Hz. Aişe'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Receb Allah'ın ayıdır. Esam diye anılır. Cahiliye ehli, Receb ayı girdiğinde silahlarını bırakırdı. İnsanlar bu ayda yolların güvenliğinden emin olurlardı ve Receb ayı bitinceye kadar birbirlerinden korkmazlardı."

Rivayetin Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Şuʿabü'l-îmân* ve *Fezâilü'l-evkât*'ında, Deylemî'nin (öl. 509/1115) *Firdevsü'l- Ahbâr*, İbn Asâkir'in (öl. 571/1176) *Fadlu Receb* ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb* adlı eserlerinde zikredildiğini ve tüm kaynaklarda aynı isnatla geldiğini tespit ettik.[118]

Beyhakî (öl. 458/1066) bu hadiste de bahsedildiği gibi haram ayların ilim ehli arasında meşhur olduğunu söyler ve rivayetle ilgili şu yorumları yapar: "İslam'ın ilk zamanlarında da Müslümanlar müşriklerle savaşmazlardı. Daha sonra Allah müminlere haram aylarda dahil tüm zamanlarda savaşma izni verdi. Ancak haram aylara olan hürmet, bu ayda işlenen sevaplara verilen ecir ve işlenen günahların katlanması hususunda devam etti. İmam Şafiî (öl. 204/820) bu aylarda hatayla öldürülen kişinin diyetini daha da artırmıştır."[119]

İbn Hacer, bu rivayeti eserinde zikrettikten sonra "bu rivayetin manası doğru olsa bile Hz. Peygamber'den (s.a.v.) geldiği doğru değildir" der ve isnadında geçen Ebyen b. Ebi Süfyan ve Galib b. Ubeydullah adlı iki ravinin hadis uydurmakla bilindiklerini ifade eder.[120]

---

[118] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/339; Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 84; ed-Deylemî, *Firdevsü'l- Ahbâr*, 2/274; İbn Asâkir, *Fadlu Receb*, 306; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 32.

[119] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 84.

[120] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 32.

Ebyen b. Ebi Süfyan el Makdîsi; Tabiîn tabakasındandır. Zayıf rivayetleri çoktur ve onun rivayetleri çevresine sıkıntı verir.[121] "lâ yüktebü hadîsüh" (hadisi hiçbir şekilde yazılmaz) lafzıyla cerh edilmiştir. [122] Buhârî de onun için "lâ yüktebü hadîsüh" ifadesini kullanır.[123] İbn Hacer'in bahsettiği bir diğer râvi olan Galib b. Ubeydullah el Ukaylî ise "leyse bi-zâke" lafzıyla cerh edilmiştir.[124] Buhârî ve Nesâî onun için "münkerü'l-hadîs" ifadesini kullanır.[125] İbn Maîn (öl. 233/848), sika değildir; Dârekutnî (öl. 385/995) ise metrûk bir râvidir der.[126]

5.11. Receb Ayının Faziletleriyle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde Receb ayının faziletiyle alakalı 10 farklı rivayet incelenmiştir.

Receb ayının diğer aylardan üstün olduğunun zikredildiği ve Cennette Receb ismi verilen bir nehir olduğundan bahseden rivayetler hakkında hadis alimlerinin yorumlarına bakıldığında isnatlarında hadis uydurmayı adet edinen ve senetleri birleştirmesiyle meşhur olan raviler bulunduğu ve alimlerin mezkûr rivayetler hakkında ittifakla mevzû hükmü verdikleri görülmüştür.

"Receb Allah'ın ayıdır, Şaban benim ayım ve Ramazan ümmetimin ayıdır" ifadeleriyle başlayan ve halk arasında da meşhur olan Receb ayının Allah'ın seçtiği aylardan biri olduğunu ifade eden bu rivayetin iki farklı tariki ele alınmış, her iki tarikle ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler incelenmiştir. Ancak hadis alimlerinin bu rivayetin yalan ve uydurma olduğunu, Hz. Peygamber'in sözlerinin aşırı mükafat vermekten ve abartılı yaklaşımlardan uzak olduğunu ifade ettikleri değerlendirmeleri tespit edilmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Ramazan ayı dışında sadece Receb ve Şaban ayını oruçla tamamladığını ifade eden rivayetin isnadında ise güvenilir ravilerin kendisinden hadis almayı reddettikleri "metrûk" bir ravi bulunduğundan bu hadisin münker sayılacağı yönünde görüşler zikredilmiştir.

---

121 İbn Hibban, *el-Mecrûhîn*, 1/179.
122 İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi'r-rical*, 2/74.
123 İbnü'l-Cevzî, *ed-Duafâ ve'l-metrûkîn*, 1/63.
124 İbn Sa'd, *Tabakatü'l-kübra*, 9/488.; leyse bi-zâke: "o râvi aradığın gibi (kuvvetli) değil" manasına gelen bir cerh lafzıdır.Emin Âşıkkutlu, "Cerh ve Ta'dîl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993).
125 Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî Buhârî, *Et-târihü'l-evsât*, thk. Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İthk. Muhammed İbrahim Zayed (Kahire: Dârü'l- Vaî, 1397/1977), 2/140; Nesâî, *ed-duafâ ve'l-metrûkîn*, 86.
126 Zehebî, *Mîzanü'l-i'tidâl*, 3/331.

Receb ayında Allah'ın günahları sildiğine dair rivayetin incelemesine bakıldığında isnadında kim oldukları bilinmeyen "meçhul" raviler bulunduğu görülmüş, Hindistanlı muhaddis Leknevî de (1848-1886) Allah'ın bu ayda günahları silmesi ve bahsedilen günlerin tâzim edilmesiyle alakalı kaynaklarda bir bilgiye rastlamadığını, Receb ayı ve özellikle Receb ayının onuncu gününü mübarek kabul etmenin sünnette yeri olmasa da sufiler arasında meşhur işlerden biri olduğunu zikretmiştir.

Receb ayının çok hayır yapılan bir ay olduğu ve ayların en hayırlısının Receb olduğunu ifade eden rivayetler hakkında yine açıkça uydurulmuş olduğuyla alakalı alimlerin yorumları zikredilmiştir.

Receb ayına gösterilen hürmetten dolayı "Esam" diye adlandırıldığının zikredildiği rivayetin ve Abdullah b. Ömer'den gelen, Receb ayının meleklerin kendisinde tesbih ve tâzim ettikleri bir ay olduğuyla alakalı rivayetin isnatlarında, hadis rivayetinde zayıf oldukları hususunda icmâ bulunan râvilerin bulunduğu ortaya konmuştur.

Dört farklı kaynakta aynı isnatla geldiğini tespit ettiğimiz Receb ayında silahların bırakıldığı ve insanların bu ay boyunca güvende olduklarını bildiren rivayetin isnadında ise hadisleri terkedilen "metrûk" iki ravi yer aldığı, İbn Hacer'in bu rivayetin manasında bir problem olmasa da Hz. Peygamber'den gelmediğini açıkça ifade ettiği zikredilmiştir.

Bu bölümde zikrettiğimiz 10 rivayetten hiçbiri güvenilir hadisleri ihtiva ettiği bilinen kaynaklarda geçmemektedir ve tamamının isnatlarında "zayıf", "metrûk" lafızlarıyla cerh edilen veya mevzû hadis uydurmakla itham edilen raviler bulunduğu tespit edilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v), tek kelimesini bile söylemediği halde hadis diye uydurulmuş olan ve burada zikrettiğimiz hadislere benzer daha pek çok söz yığını bulunmaktadır. M. Yaşar Kandemir, insanların hadis uydurma sebeplerini sıralarken, İslam dinine hizmet etmek arzusuyla Müslümanları iyi işler yapmaya yönlendirmek ve kötü amellerden sakındırmak amacıyla hadis uydurulduğundan bahseder.[127] İyi niyetle, Allah'tan daha çok mükafat kazanabilmek gibi masum görünen sebeplerle de olsa Hz. Peygamber (s.a.v.) adına söz söylemek, sevaptan çok günah getirebilir.

ALTINCI BÖLÜM

[127] M. Yaşar Kandemir, *Mevzû hadisler (menşe'i, tanıma yolları, tenkidi)* (İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, 2014), 52,53.

RECEB AYINDA YAPILACAK İBADETLERLE İLGİLİ RİVAYETLERİN TESBİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İlk iki bölümde Receb ayıyla ilgili genel bilgileri ve Receb ayının faziletiyle ilgili rivayetleri zikretmiştik. Çalışmamızın üçüncü ve son bölümü olan bu bölümde ise Receb ayında yapılması tavsiye edilen ibadetlerle ilgili rivayetleri zikrederek bu rivayetlerin sıhhatini irdeleyeceğiz. Bu bölümde sırasıyla; Receb ayında kılınması tavsiye edilen namazlar, tutulacak oruçlar, umre yapmak, kurban kesmek, dua etmek ve kandil gecelerine özel olarak yapılması tavsiye edilen ibadetler ele alınacaktır.

6.1. Namaz ile İlgili Rivayetler

Hz. Peygamber tarafından Receb ayında kılınması tavsiye edilen namazlar ile ilgili rivayetler bu başlık altında ele alınacaktır. Bu bölümde namazla ilgili 6 rivayeti zikrederek değerlendireceğiz. Bu rivayetler; Receb'in ilk gecesinde, ortasında, ilk cuma gecesinde ve yirmi yedinci gecesinde kılınacak namazlar ile özel bir geceye hasredilmemiş dört rekatlık namazdan ibarettir.

6.1.1. Receb Ayının İlk Gecesi Kılınacak Namaz

عَن أَنَسٍ مَرْفُوعا: مَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ أَوَّلَ لَيْلَةٍ مِنْ رَجَبٍ ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا عِشْرِينَ رَكْعَةً بِفَاتِحَةِ الْكتاب و {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} مَرَّةً وَيُسَلِّمُ فِيهِنَّ عَشْرَ تَسْلِيمَاتٍ أَتَدْرُونَ مَا ثَوَابُهُ فَإِنَّ الرُّوحَ الأَمِينَ جِبْرِيلَ أَعْلَمَنِي بِذَلِكَ قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ حَفِظَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ وَأَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَأُجِيرَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَجَازَ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلا عَذَاب.

"Kim Recep ayının ilk gecesi akşam namazını kılıp ardından 20 rekât daha namaz kılarsa, her rekâtta bir Fatiha suresi ve bir kere ihlas suresini okursa ve on defa selam verirse, işte bunun mükâfatını biliyor musunuz? Rûhu'l-emîn olan Cebrail bana bunu bildirdi. Biz Allah ve Resûlü daha iyi bilir dedik. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) dedi ki: "Allah onun kendisini, malını, ailesini ve çocuklarını kabir azabından korur. O, sırat köprüsünden hesapsız ve cezasız bir şekilde şimşek gibi geçer."

Bu rivayet uydurma rivayetlerin derlendiği eserlerde ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) Receb ayının faziletleriyle alakalı kaleme aldığı eserinde tespit edilmiştir. [128] İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) *el-Mevzûât* adlı eserinde bu rivayetin mevzû olduğunu ve râvilerinin çoğunun meçhul olduğunu bildirmiştir.[129] Süyûtî de (öl. 911/1505) *el-Mevzûʿât*'ı tashih etmek amacıyla yazdığı eserinde mezkûr rivayetle alakalı aynı şekilde râvilerinin çoğunun meçhul olduğunu ve bu rivayetin mevzû sayılacağını zikretmiştir.[130] İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) yukarıda bahsedilen eserinde "*Batıl Hadisler*" başlığı altında yer verdiği rivayet ile alakalı yeni bir söz söylememiş, İbnü'l-Cevzî'nin *Mevzûât*'ındaki sözlerini tekrar etmiştir.[131] İbn Arrâk (öl. 963/1556), Şevkâni (öl. 1250/1834) ve Leknevî'de (1848-1886) mevzû hadislere dair yazdıkları eserlerde, mezkûr rivayetle alakalı İbnü'l-Cevzî'nin söyledikleri dışında yeni bir şey eklememişlerdir.[132]

6.1.2. Recep Ayının Ortasında Kılınacak 14 Rekâtlık Namaz

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ رَجَبٍ أَرْبَعَ عَشْرَةَ رَكْعَةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ {الْحَمْدَ} مَرَّةً وَ {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} إِحْدَى عَشَرَ مَرَّةً وَ {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ} ثَلاثَ مَرَّاتٍ وَ {قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ} ثَلاثَ مَرَّاتٍ وَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلاتِهِ صَلَّى عَلَيَّ عَلَيَّ عَشْرَ مَرَّاتٍ ثُمَّ يُسَبِّحُ اللَّهَ وَيَحْمَدُهُ وَيُكَبِّرُهُ وَيُهَلِّلُهُ ثَلاثِينَ مَرَّةً بَعَثَ اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهِ أَلْفَ مَلَكٍ يَكْتُبُونَ لَهُ الْحَسَنَاتِ وَيَغْرِسُونَ لَهُ الأَشْجَارَ فِي الْفِرْدَوْسِ وَمَحَا عَنْهُ كُلَّ ذَنْبٍ أَصَابَهُ إِلَى تِلْكَ اللَّيْلَةِ وَلَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ خَطِيئَةً إِلَى مِثْلِهَا مِنَ الْقَابِلِ وَيُكْتَبُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ قَرَأَ فِي هَذِهِ الصَّلاَة سَبْعمائة حَسَنَةٍ وَبُنِيَ لَهُ بِكُلِّ رُكُوعٍ وَسُجُودٍ عَشَرَةُ قُصُورٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ زَبَرْجَدٍ أَخْضَرَ وَأُعْطِيَ بِكُلِّ رَكْعَةٍ عَشْرُ مَدَايِنَ فِي الْجَنَّةِ كُلُّ مَدِينَةٍ مِنْ يَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ وَيَأْتِيهِ مَلَكٌ فَيَضَعُ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ فَيَقُولُ اسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ.

[128] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 37; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/189; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/189; Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/47.

[129] Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b Alî b Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzi, *Kitâbü'l-Mevzuat,* (Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1966), 2/123.

[130] Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/47.

[131] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 37.

[132] eş-Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, 47; Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*., 89; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/89.

Enes b. Malik'ten (r.a) gelen bir rivayette Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Kim Receb ayının orta gecesinde (on beşinci gecesi), 14 rekât namaz kılar, her rekâtta bir kere Fatiha suresini okur, bir kere ihlas suresini okur, üç kere felak suresini okur ve üç kere nas suresini okursa, namazını bitirdikten sonra on defa bana salavat gönderir, Allah'a 30 ar kez tesbih (sübhanallah), tekbir (Allahuekber) ve tehlil (la ilahe illallah) getirirse Allah, bu kişiye bin melek gönderir, bu melekler onun için iyilikler yazarlar ve onun için cennette ağaçlar dikerler. Allah o kimsenin bu geceye kadar işlediği tüm günahları affeder ve aynı sayıda günahı da yazmaz. Bu namazda okuduğu her harf için yedi yüz iyilik yazar ve yaptığı her bir rükû ve secde için de cennette yeşil yakut taşından on saray inşa eder. Kıldığı her rekât için her biri kırmızı yakuttan inşa edilmiş 10 şehir verilir. Bir melek gelir ve onun omuzlarına elini koyar, sonra der ki: "Amel etmeye yeniden başla, çünkü geçmiş günahların affedildi."

Enes b. Malik'ten (r.a) gelen bu rivayeti mevzû rivayetlerin derlendiği kaynaklarda, İbn Hacer'in (öl. 852/1449) ve İbn Dihye el-Kelbî'nin (öl. 633/1235) Receb ayıyla alakalı ele aldıkları eserlerinde tespit ettik.[133] Hadis alimleri bu rivayetin mevzû olduğunu ve râvilerinin kim olduklarının bilinmediğini, bu rivayetin Hüseyin b. İbrahim adlı râvinin uydurması olduğunu zikrederler.[134]

İbn Dihye el-Kelbî (öl. 633/1235) bu rivayeti Hüseyin b. İbrahim isimli râvinin, Enes b. Malik'e dayandırarak uydurduğunu ve isnadında birçok meçhul râvinin yer aldığını söylemiştir. Ayrıca yalan ve iftiralarla dolu bu rivayeti uyduran râvinin utanç ve rezillikler içinde olduğundan, bu sebeple de Allah'tan gelecek bir cezayı hak ettiğinden bahseder.[135]

---

[133] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 41; İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 55; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/92; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/126.

[134] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/126; Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/48; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/92; eş-Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, 50; Leknevî, *El-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*., 60; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 41.

[135] İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 55.

6.1.3. Receb Ayının İlk Cuma Gecesi Kılınacak Namaz

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رَجَبُ شَهْرُ اللَّهِ وَشَعْبَانُ شَهْرِي وَرَمَضَانُ شَهْرُ أُمَّتِي"

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مَعْنَى قَوْلِكَ رَجَبُ شَهْرُ اللَّهِ؟ قَالَ: لأَنَّهُ مَخْصُوصٌ بِالْمَغْفِرَةِ، وَفِيهِ تُحْقَنُ الدِّمَاءُ، وَفِيهِ تَابَ اللَّهُ عَلَى أَنْبِيَائِهِ، وَفِيهِ أَنْقَذَ أَوْلِيَاءَهُ مِنْ يَدِ أَعْدَائِهِ.

مَنْ صَامَهُ اسْتَوْجَبَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى ثَلاثَةَ أَشْيَاءَ: مَغْفِرَةً لِجَمِيعِ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ، وَعِصْمَةً فِيمَا بَقِيَ مِنْ عُمُرِهِ، وَأَمَانًا مِنَ الْعَطَشِ يَوْمَ الْعَرْضِ الأَكْبَرِ.

فَقَامَ شَيْخٌ ضَعِيفٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لأَعْجَزُ عَنْ صِيَامِهِ كُلِّهِ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوَّلَ يَوْمٍ مِنْهُ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَأَوْسَطَ يَوْمٍ مِنْهُ، وَآخِرَ يَوْمٍ مِنْهُ، فَإِنَّكَ تُعْطَى ثَوَابَ مَنْ صَامَهُ كُلَّهُ، لَكِنْ لَا تَغْفُلُوا عَنْ أَوَّلِ لَيْلَةٍ فِي رَجَبٍ، فَإِنَّهَا لَيْلَةٌ تُسَمِّيهَا الْمَلائِكَةُ الرَّغَائِبُ، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا مَضَى بِكَ اللَّيْلُ لَا يَبْقَى مَلَكٌ مُقَرَّبٌ فِي جَمِيعِ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ إِلا وَيَجْتَمِعُونَ فِي الْكَعْبَةِ وَحَوَالَيْهَا، فَيَطَّلِعُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمُ اطِّلاعَةً فَيَقُولُ: مَلائِكَتِي سَلُونِي مَا شِئْتُمْ، فَيَقُولُونَ يَا رَبَّنَا حَاجَتُنَا إِلَيْكَ أَنْ تَغْفِرَ لِصُوَّامِ رَجَبٍ، فَيَقُول الله عزوجل: قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ.

ثُمَّ قَالَ رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَمَا مِنْ أَحَدٍ يَصُومُ يَوْم الْخَمِيس أول خَمِيسٍ فِي رَجَبٍ، ثُمَّ يُصَلِّي فِيمَا بَيْنَ الْعِشَاءِ وَالْعَتَمَةِ، يَعْنِي لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً، يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ مَرَّةً، وَإِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَة الْقدر ثَلَاث مَرَّات، وَقل هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ مَرَّةً، يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ بِتَسْلِيمَةٍ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلاتِهِ صَلَّى عَلَيَّ سَبْعِينَ مَرَّةً، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ وَعَلَى آلِهِ، ثُمَّ يَسْجُدُ فَيَقُولُ فِي سُجُودِهِ: سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلائِكَةِ وَالرُّوحِ سَبْعِينَ مَرَّةً، ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ فَيَقُولُ: رَبِّ

اغْفِرْ لِي وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الأَعْظَمُ سَبْعِينَ مَرَّةً، ثُمَّ يَسْجُدُ الثَّانِيَةَ فَيَقُولُ مِثْلَ مَا قَالَ فِي السَّجْدَةِ الأُولَى، ثُمَّ يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى حَاجَتَهُ، فَإِنَّهَا تُقْضَى.

قَالَ رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنْ عَبْدٍ وَلا أَمَةٍ صَلَّى هَذِهِ الصَّلاةَ إِلا غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ جَمِيعَ ذُنُوبِهِ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ وَعَدَدِ وَرَقِ الأَشْجَارِ، وَشَفَعَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي سَبْعمائة مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ، فَإِذَا كَانَ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ فِي قَبْرِهِ جَاءَهُ بواب هَذِهِ الصَّلاةِ، فَيُجِيبُهُ بِوَجْهٍ طَلْقٍ وَلِسَانٍ ذَلْقٍ، فَيَقُولُ لَهُ: حَبِيبِي أَبْشِرْ فَقَدْ نَجَوْتَ مِنْ كُلِّ شِدَّةٍ، فَيَقُولُ: مَنْ أَنْتَ فَوَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ وَجْهًا أَحْسَنَ مِنْ وَجْهِكَ، وَلا سَمِعْتُ كَلامًا أَحْلَى مِنْ كَلامِكَ، وَلا شَمَمْتُ رَائِحَةً أَطْيَبَ مِنْ رَائِحَتِكَ، فَيَقُولُ لَهُ: يَا حَبِيبِي أَنَا ثَوَابُ الصَّلاةِ الَّتِي صَلَّيْتَهَا فِي لَيْلَةِ كَذَا فِي شَهْرِ كَذَا، جِئْتُ اللَّيْلَةَ لأَقْضِيَ حَقَّكَ، وَأُونِسَ وَحْدَتَكَ، وَأَرْفَعَ عَنْكَ وَحْشَتَكَ، فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ أَظْلَلْتُ فِي عَرْصَةِ الْقِيَامَةِ عَلَى رَأْسِكَ، وَأَبْشِرْ فَلَنْ تَعْدِمَ الْخَيْرَ مِنْ مَوْلاكَ أَبْدًا "

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Receb Allah'ın ayıdır, Şaban benim ayım ve Ramazan ümmetimin ayıdır. Dediler ki: Ya Resûlullah (s.a.v.) Allah'ın ayı ne anlama gelir? Dedi ki: Bu ay bağışlanma ayıdır. Bu ayda kanlar korunur. Allah peygamberlerin tevbelerini kabul eder ve evliyasını düşmanlardan korur. Kim onu yani Receb ayını oruçla geçirirse, şu üç şeyi kazanır: Geçmiş günahlarının bağışlanması, geriye kalan ömründe günahlardan korunma ve kıyamet gününün büyük korkusu olan susuzluktan emin olma. Zayıf, yaşlı bir adam kalktı ve dedi ki: Ey Allah'ın Resûlü, Receb ayının tamamında oruç tutmaya gücüm yetmiyor". Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi: İlk gününü oruçla geçir, çünkü Receb ayının ilk gününde sevaplar on katına çıkarılır. Ortasından bir gün ve son gününü de oruçla geçir. Çünkü böyle yapana Recep ayının tamamını oruçlu geçirmiş gibi sevap verilir. Ancak, Receb ayının ilk cuma gecesini gözden kaçırmayın. Çünkü o gece, melekler tarafından Regâib gecesi olarak adlandırılır. Çünkü o gece, yeryüzündeki ve göklerdeki tüm melekler Kâbe'nin etrafında toplanırlar. Allah onları gözler ve şöyle der: 'Ey meleklerim, dilediğinizi benden isteyin.' Onlar, 'Ey Rabbimiz, bizim isteğimiz Receb ayı orucunu tutanların bağışlanmasıdır' der. Allah (c.c.) 'bağışladım' der."

Sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle dedi: "Sizden biriniz Receb ayının ilk cuma günü oruç tutar sonra yine ilk cuma gecesi akşam ile yatsı arasında 12 rekat namaz kılar, her bir rekatta bir kez Fatiha suresini, 3 kez Kadir suresini ve 12 kez İhlas suresini okuyup her iki rekatta bir selam verir ve namazı tamamladığında yetmiş defa Peygamber (s.a.v.)'e salavat getirir, sonra iki secde yapar ve her secdede yetmiş defa 'Subbûhun kuddûsün rabbü'l melâiketi verrûh' ifadesini söyler. Ardından başını kaldırır ve yetmiş defa 'Rabbigfirlî verham vetecâvez ammâ ta'lemü inneke entel azîzü'l-a'zamü' ifadesini söyler. Daha sonra ikinci secdeyi yapar ve aynı şekilde yetmiş defa 'Subbûhün kuddûsün rabbü'l melâiketi verrûh' ifadesini söyler. Sonra Allah'tan ihtiyacını isterse Allah onun isteklerini yerine getirir." Sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle dedi: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, erkek veya kadın kim bu namazı kılarsa, Allah Teâlâ onun bütün günahlarını deniz köpüğü kadar çok olsa veya ağaç yaprakları kadar çok olsa bile affeder. Kıyamet gününde ailesinden yedi yüz kişiye şefaatçi olur. Mezarının ilk gecesinde, bu namazın sevabı yüzü parlak, dili açık bir şekilde ona gelir ve der ki: 'Ey sevgili, sevindirici haberlerle geliyorum. Artık her türlü sıkıntıdan kurtuldun.' O da der ki: 'Sen kimsin? Vallahi yüzünün güzelliğini ve sözlerinin tatlılığını daha önce hiç görmemiştim. Şimdiye kadar senin sözlerinden daha güzelini işitmedim. Ve senin kokundan daha güzel bir koku koklamadım.' O kıldığı namazın sevabı der ki: 'Ey sevgili, ben şu ayın şu gecesinde kıldığın namazın mükafatıyım. Bu gece hakkını ödemek, yalnızlık ve korkundan seni kurtarmak için geldim. Sûr'a üfürüldüğü zaman, senin için cennette bir köşk inşa edeceğim. Bu sevindirici habere şimdi sevin, çünkü artık senin efendin olan Allah'tan sana iyilikler eksik olmayacak."[136]

Deylemî (öl. 509/1115) *Firdevsü'l-ahbâr*'da yer verdiği bu rivayetin sadece baş kısmını almakla yetinmiş rivayetle alakalı herhangi bir yoruma yer vermemiştir.[137] İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) rivayetin mevzû olduğunu, bu lafızların Muhammed b. Nâsır'a ait olduğundan bahsetmiştir. Râvilerden İbn Cüheym ve nesebinin ise hadis rivayetinde yalancılıkla itham edildiğinden ve mezkûr rivayetin isnadındaki râvilerin meçhûl olduğunu yani kim olduklarının bilinmediğini, tüm kaynaklarda bu râvileri aradığını ancak bulamadığını ifade etmiştir. Ayrıca mezkûr hadiste bahsedilen Receb ayının ilk cuma günü tutulması gereken oruç ve kılınması tavsiye edilen uzun süren namazla ilgili olarak, havanın

[136] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 41; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât,* 2/125; Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/48; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/91.

[137] Ebû Şüca Şiruye b Şehredar b Şiruye ed-Deylemi Deylemi, *el-Firdevs Bi-Mesur el-Hitab: el-Firdevsü'l-Ahbar*. (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 2/ 275.

çok sıcak olabileceği ve oruç tutan kişinin yemek yeme imkânı bulamadan namaz kılmak zorunda kalabileceğini, dolayısıyla bugünde yapılması istenen uzun sürecek tesbih ve secdelerin insana çok fazla eziyet vereceğini de eklemiştir.[138]

İbn Hacer (öl. 852/1449) bu rivayeti *Tebyînü'l-aceb*'te "Receb Ayının Fazileti ile Alakalı Batıl Hadisler" başlığı altında zikretmiştir. İbn Hacer, İbnü'l-Cevzî'nin yukarıda zikrettiğimiz ifadelerine yer vermekle beraber bu rivayetin Ebû Muhammed Abdülaziz el-Kettânî'nin[139] (öl. 389/999) *Fadl'u-Receb* adlı eserinde geçtiğini söyler. Kettânî hadisin Ali b. Muhammed b. Said el Basri'den geldiğini bildirmiştir. Ancak İbn Hacer, zikredilen rivayetin hadis uydurmakla meşhur olan Ali b. Abdullah b. Cehdam'dan geldiğini gizlediği için el Kettânî'nin hata ettiğini dile getirir.[140]

Uydurma hadisleri kaleme aldıkları kitaplarında Süyûtî (öl. 911/1505) ve Şevkânî (öl. 1250/1834) mezkûr rivayetin uydurma olduğunu ve râvilerinin meçhul olduğunu zikrederler.[141]

6.1.4. Recebin Yirmi Yedinci Gecesinde Kılınacak Namaz

عَنْ عبدالله ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ سَبْعَةٍ وَعِشْرِينَ مِنْ رَجَبٍ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنْهَا بِفَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ قَرَأَ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَهُوَ جَالِسٌ، ثُمَّ يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَاإِلَه إِلَّا الله والله أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ أَصْبَحَ صَائِمًا حَطَّ اللَّهُ عَنْهُ ذُنُوبَهُ سِتِّينَ سَنَةً، وَهِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي بُعِثَ فِيهَا مُحَمَّدٌ

"Kim Receb ayının 27. Gecesi 12 rekat namaz kılar ve her rekattan sonra Fatiha suresi ve beraberinde bir sure daha okur, namazını tamamladıktan sonra otururken 7 kez Fatiha suresini okur ve sonra 4 kere Sübhanallah, Elhamdülillah, La ilahe illallah, Allahuekber ve

---

138 İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/124-126.

139 Abdülaziz b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Süleyman et Teymî, Kettânî: imam, hafız, sadûk lafızlarıyla tadil edilmiştir. Sika bir muhaddistir. Babası sufilerdendir ve Ebû Tahir diye künyelenir. El Kettânî; Dımeşk muhaddisi diye de anılır. Hicri 389 senesinde vefat etmiştir.(Şemseddin Muhammed b Ahmed b Osman ez-Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 25/18/248.)

140 İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 41.

141 Süyûti, *el-Leali'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/48; Şevkâni, *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, 48.

La havle ve la kuvvete illa billahil aliyyil azîm derse ve oruçlu olarak sabahlarsa Allah 60 senelik günahını affeder. O gecede Muhammed (s.a.v.) gönderilmiştir."

Mi'rac gecesi kılınacak namazla alakalı bu rivayetin İbn Arrâk'ın (ö. 963/1556) *Tenzîhü'ş-şerîa* isimli eserinde ve İbn Hacer el-Askalânî'nin (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb'*inde geçtiğini tespit ettik.[142]

Rivayet *Tebyînü'l-aceb*'te "Receb Ayının Fazileti ile Alakalı Batıl Hadisler" başlığı altında zikredilmiştir. Rivayetin isnadına bakıldığında Abdullah b. Abbas aracılığıyla Peygamber'den (s.a.v.) merfu olarak geldiği görülür.[143] Hadisin geçtiği diğer kaynak olan *Tenzîhü'ş-şerîa*'da isnad zikredilmemiştir. İbn Arrâk (öl. 963/1556) rivayetin *Tebyînü'l-aceb*'te zikredildiğini ve İbn Hacer'in de mezkûr rivayeti İbnü'l-Cevzî'nin *el-Mevzûât*'ına dayandırdığını, Süyûti (öl. 911/1505) ve Zehebî'nin (öl. 748/1348) telhislerinde bu rivayetin yer almadığını ifade eder. Ayrıca *el-Mevzûât*'ın kendinde olan nüshasında bu rivayetin bulunmadığını, ancak bazı nüshalarında bulunduğunu da belirtmiştir. [144] Buna benzer Hz. Enes'in (r.a) Peygamber'den (s.a.v.) bize ulaştırdığı bir diğer rivayet ise şöyledir:

عَنْ أَنَسٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنَّهُ قَالَ:" فِي رَجَبٍ لَيْلَةٌ يُكْتَبُ لِلْعَامِلِ فِيهَا حَسَنَاتُ مِائَةِ سَنَةٍ وَذَلِكَ لِثَلَاثٍ بَقِينَ مِنْ رَجَبٍ فَمَنْ صَلَّى فِيهَا اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ يَقُولُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، مِائَةَ مَرَّةٍ، وَيَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ، وَيُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مِائَةَ مَرَّةٍ، وَيَدْعُو لِنَفْسِهِ مَا شَاءَ مِنْ أَمْرِ دُنْيَاهُ وَآخِرَتِهِ، وَيُصْبِحُ صَائِمًا، فَإِنَّ اللَّهَ يَسْتَجِيبُ دُعَاءَهُ كُلَّهُ إِلَّا أَنْ يَدْعُوَ فِي مَعْصِيَةٍ.

Enes (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurmuştur:

"Recep ayında bir gece vardır ki, onda amel edene, yüz senelik sevap yazılır. O, Recebin bitmesine üç (gece) kaladır. (Receb ayının 27. Gecesi) Kim o gece on iki rekât namaz kılarsa, her rekâtta Fatiha ve bir Kur'an suresi okur, sonra yüz defa "Sübhanallah,

[142] İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/90; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 30.
[143] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 38.
[144] İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/ 90.

Elhamdülillah, La ilahe illallah, Allahuekber" der, yüz kere tövbe eder, yüz kere Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salat getirir ve dünya ve ahiret işleri için dilediği kadar dua ederse ve ertesi sabah oruçlu olarak uyanırsa, Allah, o kişinin tüm dualarını mâsiyete yönelik olmaması şartıyla kabul eder.[145]

Beyhakî (öl. 458/1066) bu rivayetin isnadının hasen olduğunu söyler.[146] İbn Asâkir (öl. 571/1176) hadisin Garîb hadis olduğu hükmünü vermiştir.[147] Süyûti (öl. 911/1505) hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtir.[148] Bu hadisin râvilerinden Muhammed b. Fadl b. Atiyye, Ebân b. Ebî Ayyâş ve İsa Guncar (öl. 186/802) müttehem râvilerdir. Yalancılıkla itham edilmişlerdir.[149]

İbn Hacer rivayete *Tebyînü'l-aceb*'te yer vermiş ancak rivayetle alakalı bir yorumda bulunmamıştır. Bu hadise benzer olarak Selman el Farisî (öl. 36/656 [?]) merfû olarak şu rivayeti nakletmiştir:

"Recep ayında bir gün ve gece vardır. Kim o gecede oruç tutarsa yüz yıl oruç tutmuş gibi olur ve yüz yıl namaz kılmış gibi olur. O gece Receb ayının 27. gecesidir. Allah Hz. Muhammed'i (s.a.v.) o günde göndermiştir."

6.1.5. Receb Ayında Kılınacak 4 Rekatlık Namaz

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مَرْفُوعًا: مَنْ صَامَ يَوْمًا مِنْ رَجَبٍ وَصَلَّى فِيهِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ يَقْرَأُ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ مِائَةَ مَرَّةٍ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَفِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِائَةَ مَرَّةٍ {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ يُرَى لَهُ.

[145] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 97; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/374; İbn Asâkir, *Fadlu Receb*, 315; Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa.*, 61; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/90.

[146] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 97.

[147] İbn Asâkir, *Fadlu Receb*, 315.

[148] Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b Ebî Bekr Süyûti, *Câmiü'l-ehâdîs*, 14/496.

[149] İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/90.;Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa.*, 61. Müttehem: Adâlet yönünden kusurlu olmakla ve özellikle yalancılıkla itham edilen râvi anlamında bir hadis terimi Bkz. Emin Âşıkkutlu, "Müttehem", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2006).

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim Receb ayında bir gün oruç tutar ve 4 rekatlık namaz kılarsa ve o namazın ilk rekatında yüz kere Ayete'l- Kürsi'yi okur ikinci rekatında ise yüz kere İhlas suresini okursa bu kişi ölmeden önce cennetteki makamını görecektir veya ona cennetteki makamı gösterilecektir."

Bu rivayeti, İbnü'l-Cevzî'nin (öl. 597/1201) *el-Mevzûât*'ında, İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb*'inde ve uydurma hadisleri derleyen *el-Âsârü'l-merfûʿa*, *el-Leâli'l-masnûa* ve *Tenzîhü'ş-şerîa* adlı eserlerde tespit ettik. [150]

İbnü'l-Cevzî rivayetin mevzû ve râvilerinin meçhul olduğunu söylemiştir.[151] Süyûti (öl. 911/1505) mezkûr rivayetin uydurma olduğunu belirtmekle birlikte râvilerden Osman b. Atâ'nın metrûk bir râvi olduğunu ifade eder.[152] İbn Arrâk (öl. 963/1556), Şevkânî (ö. 1250/1834) ve Leknevî (1848-1886) de eserlerinde bu rivayete yer vermiş; İbnü'l-Cevzî ve Süyûti'nin söylediklerini zikretmişlerdir.[153]

İbn Hacer (öl. 852/1449), *Tebyînü'l-aceb*'te Batıl Hadisler başlığı altında rivayete yer vermiş ve bunun Hz. Peygamber adına uydurulmuş bir hadis olduğunu, râvilerinin kim olduğunun bilinmediğini ifade etmiştir.[154]

6.1.6. Namaz Rivayetlerinin Değerlendirilmesi

Receb ayında kılınacak namazlarla ilgili ele aldığımız bu 6 rivayetle ilgili hadis alimlerinin görüşlerini inceledik, zikredilen bu hadislerin tamamının mevzû olduğunu söylediklerini tespit ettik. Yani Hz. Peygamber'den bu aya özel namaz ibadetiyle ilgili bir hadis vârid olmadığını söyleyebiliriz. Ancak Recebin yirmi yedinci gecesinde kılınacak namaz başlığı altında ele aldığımız Regâib namazından bahseden rivayetle alakalı İbnü's-Salâh (öl. 643/1245) ve İzzeddin İbn Abdüsselâm (öl. 660/1262) arasında geçen bir münazara vardır. Burada İbnü's-Salâh, İslam'ın önemli gün ve gecelerinde ibadet yapmanın

---

[150] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 37, 38; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/123; Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*., 61; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/89.

[151] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/123.

[152] Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fi ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/47.
Metrûk: Yalan söylemekle itham edilen râviyi veya onun naklettiği rivayeti ifade eden hadis terimi.(Efendioğlu, "Metrûk")

[153] Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*., 61, 90; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/89; eş-Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, 47.

[154] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 37.

Müslümanları daha çok ibadete sevk etmesi sebebiyle bugünleri değerlendirmenin yararlı olacağı ve Regaib gecesi kılınması gerektiği zikredilen namazla ilgili bu hadis mevzû da olsa bid'at denmesinin uygun olmayacağı, bid'at denecekse bile bid'at-i hasene diye adlandırmanın daha doğru olacağını söyler.[155] İbnü's-Salâh gibi düşünen İslam büyüklerinin görüşlerini de göz önünde bulundurarak baktığımızda, bu konuda Hz. Peygamber'den sahih bir hadis gelmediğinin bilinmesi gerektiğini, ancak Receb ayını özel namaz gibi ibadetlerle değerlendirmek isteyen Müslümanların da tenkit edilmemesinin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

6.2. Oruçla İlgili Rivayetler

Receb ayında oruç tutulmasını tavsiye eden rivayetler de bulunmaktadır. Bu bölümde bu rivayetleri zikredeceğiz. Konuyla ilgili daha çok mevzûât eserlerinde geçen rivayetlerin 18 tanesini burada zikretmeyi ve değerlendirmeyi uygun bulduk. Bunun sebebi rivayetlerin birçoğunun birbirinin tekrarı sadedinde olmasıdır. Biz birbirinden farklı görünen ve farklı eserlerden örnekler seçmek suretiyle zikredeceğimiz rivayetleri ele aldık.

6.2.1. Recep Orucunu Nehyeden Rivayetler

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، نَهَى عَنْ صِيَامِ رَجَبٍ

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Receb ayında oruç tutmayı yasaklamıştır.

Abdürrezzâk es-San'ânî'nin (öl. 211/826-27) *Musannef*'inde, İbn Mâce'nin (öl. 273/887) *es-Sünen*'inde, Taberânî'nin (öl. 360/971) *el-Muʿcemü'l-kebîr*'inde, Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Fedâilü'l-evkât*'ında ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb*'inde tespit ettiğimiz rivayetin metni diğerlerinden farklı olarak *Musannef*'te "İbn Abbas Receb

[155] Prof. Dr. Cemal Sofuoğlu, "Regaib Namazı Hakkında Bir Münazara", İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7 (1992),13-45.

ayının tamamında oruç tutmaktan onu (Receb ayını) bayram edinmeyin diye nehyetti" lafızlarıyla verilmiştir. [156]

Hz. Peygamber'in Receb ayında oruç tutmayı yasakladığını ifade eden bu rivayet hakkında hadis alimlerinin tespit edebildiğimiz görüşleri şu şekildedir:

Cûzekânî (öl. 543/1148) uydurma hadisleri senetleriyle birlikte topladığı *el-Ebâtîl ve'l-menâkir* adlı eserinde bu rivayete de yer vermiş, bu hadisin batıl olduğunu ve râvilerden Dâvûd b. Atâ'nın "münkerü'l hadîs" olduğunu söylemiştir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) Dâvûd b. Atâ'nın "leyse bi şey" lafzıyla cerh edildiğini söylediğini ve Ebû Hâtim er-Râzî'nin (öl. 277/890), babasının, Dâvûd b. Atâ hakkında leyse bi'l- kavî, münkerü'l-hadîs, zaîfu'l-hadîs gibi cerh lafızlarını kullandığını duyduğunu bize ulaştırmıştır.[157]

Beyhakî (öl. 458/1066) rivayetin metnini نَهَى عَنْ صَوْمِ رَجَبٍ كُلِّهِ "Peygamber (s.a.v.) Receb ayının tamamını oruçlu geçirmeyi yasakladı" şeklinde nakletmiştir. Dâvûd b. Atâ'nın hadis rivayetinde güçlü bir râvi olmadığını ifade edip İmam Şafiî'nin (öl. 204/820) bu rivayet hakkındaki görüşlerini zikretmiştir. Buna göre İmam Şafiî "Bir kişinin ramazan ayı dışında bir ayı tamamen oruçlu geçirmesini kerih görüyorum" diyerek Receb ayının tamamında oruç tutmayı hoş karşılamadığını ifade etmiştir.[158]

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) bu hadisin sahih olmadığını ve Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) Dâvûd b. Atâ'dan hadis rivayet etmediğini bildirmiştir.[159]

İbn Hacer (öl. 852/1449) Dâvûd b. Atâ'nın hadis rivayetinde zayıf bir râvi olduğundan ve İmam Şafiî'nin bu rivayetle alakalı yukarıda Beyhakî'den zikrettiğimiz görüşlerinden bahsetmiş ve "Cahil insanlar Receb ayında oruç tutmayı vacip zannetmesinler diye Receb ayının tamamını oruçlu geçirmeyi kerih görüyorum." sözlerini kullanmıştır.[160]

---

[156] İbn Mâce, "Sıyâm", 43; Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b Ahmed b Eyyûb Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Kahire: Mektebetü İbni Teymiyye, 1415/1994), 10/ 287; Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 106; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 52; Ebû Bekr Abdürrezzâk b Hemmam Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, thk. Habîburrahman A'zamî (Beyrut: el-Meclisü'l-İlmi, 1403/1983), 4/291.

[157] Ebû Abdullah Hüseyin b İbrâhim b Hüseyin Cûzekanî, *el-Ebâtil ve'l-menâkir ve's-sıhah ve'l-meşâhir* (Riyad: Dârü's-Sumay'î, 1322/2002), 2/130.

[158] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 106.

[159] İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, 2/65.

[160] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 52.

Ali el-Kârî (öl. 1014/1605) alimlerin Receb ayında oruç tutmanın mekruh olduğundan söz etmediklerini ifade etmiş, aslında yasaklanan orucun cahiliye döneminde Receb ayında farz olarak tutulan oruç olduğunu söylemiştir.[161]

Nâsırüddin Elbânî (1914-1999) yukarıda zikredilen rivayetin zayıf olduğunu ifade etmiştir.[162]

Hadis metinlerini karşılaştırdığımızda ve alimlerin görüşlerini incelediğimizde Hz. Peygamber'in insanları Receb orucu tutmaktan nehyetmesinden kastın Receb ayının Ramazan ayı gibi tamamen oruçlu geçirilmesini engellemek amaçlı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim hadis metninin *Fedâilü'l-evkât*'ta ve *Musannef*'te geçen hali de bunu açık bir şekilde izah etmektedir.

Receb ayında oruç tutmayı nehyeden rivayetlerden biri de Hz. Ömer'in Receb ayını tâzim edip oruç tutan insanların önüne yiyecek koyup bu aya olan hürmetin İslam gelince terkedildiğini söylediği şu rivayettir:

عَنْ خَرَشَةَ بْنِ الْحُرِّ قَالَ: رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، يَضْرِبُ أَكُفَّ الرِّجَالِ فِي صَوْمِ رَجَبَ، حَتَّى يَضَعُونَهَا فِي الطَّعَامِ، وَيَقُولُ: «رَجَبُ وَمَا رَجَبُ؟ إِنَّمَا رَجَبُ شَهْرٌ كَانَ يُعَظِّمُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ، فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ تُرِكَ

Hareşe b. el-Hur şöyle dedi: Ömer'in Recep ayında insanların ellerine vurduğunu gördüm. Nihayet (yiyecekleri) tabaklara koyup dağıttı ve dedi ki: "Yiyiniz" Çünkü bu ay, Cahiliye ehlinin saygı duyduğu bir aydır. İslam gelince bu terkedildi.

İbn Ebû Şeybe'nin (öl. 235/849) el-*Musannef*'inde, Taberânî'nin (öl. 360/971) *el-Muʿcemü'l-evsat*'ında, Heysemî'nin (öl. 807/1405) *Mecmaʿu'z-zevâʾid* adlı eserinde geçtiğini tespit ettiğimiz[163] Hz. Ömer'in Receb ayına hürmet gösterip oruç tutan insanlara Receb ayını tâzim etmenin İslam gelince terkedildiğini söylediği bu rivayet hakkında hadis alimlerinin söyledikleri şöyledir:

---

[161] el-Kârî, *el-Esrârü'l-merfûa*, 461.
[162] Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaife*, 10/276.
[163] Ebû Bekr Abdullah b Muhammed b İbrâhim İbn Ebû Şeybe, *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr*. (Beyrut: Dârü't-Tac, 1409/1989), 2/345; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsât.*, 7/367; Heysemî, *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid*, 3/191.

Heysemî, râvilerden "Hasen b. Cebele'nin kim olduğunu bulamadım ama kalan diğer râviler sikadır." demektedir.[164]

İbn Hacer (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb*'te bu rivayeti zikrederek burada bahsedilen Hz. Ömer'in yasaklamasının cahiliyede Receb ayını tâzim ederek oruç tutup ibadet edenleri diğerlerinden ayırmak için olduğunu, Receb ayını cahiliyedeki gibi tâzim etme maksadı olmadan yalnızca sünnet olduğunu düşünerek bu ayda oruç tutma ve ibadet etmede bir beis olmadığını, bunu zorunlu olarak görüp bu ibadetleri sadece Receb ayına has kılmanın mahzurlu bir durum olduğuna işaret etmiştir.[165]

Aşağıda verilecek olan rivayet ise Abdullah b. Ömer'in Receb ayında oruç tutmayı insanlara haram kılmasıyla ilgilidir.

حدثنا يحيى عن عبد الملك حدثنا عبد الملك حدثنا عبد الله مولى أسماء قال: أرسلتني أسماء إلى ابن عمر: أنه بلغها أنك تُحرِّم أشياء ثلاثة: العَلَم في الثوب، وميثرة الأرجوان، وصومَ رجب كلّه، فقالَ: أما ما ذكرت من صوم رجب فكيف بمن يصومُ الأبد، وأما ما ذكرت من العَلَم في الثِوب فإني سمعتُ عمر يقول: سمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "من لبس الحرير في الدنيا لم يلبسه في الآخرة

Esma binti Ebî Bekir'in azatlısı Abdullah şöyle haber vermiştir:

Beni Esma (r.a), Abdullah b. Ömer'e (r.a) gönderdi ve şunları söyledi: "Duydum ki, sen üç şeyi haram kılıyormuşsun: Elbisede alemi, erguvan rengi (koyu kızıl) eğer yastığını ve tüm Recep ayında oruç tutmayı." Abdullah da bana şu cevabı verdi: Recep konusuna gelince onu ebedî tutana ne diyecek! Söylediği elbisede alem meselesine gelelim. Ben Ömer b. Hattab'ı (r.a) şöyle derken duydum: Ben Resûlullah'ı (s.a.v.) "İpeği dünyada giyen onu ahirette giyemez." buyururken duydum. [166]

Nevevî (öl. 676/1277) bu rivayetle alakalı olarak "İbn Ömer'in Esma'ya ulaşan Receb ayının tamamında oruç tutmanın haramlığıyla ilgili hadisten sorulduğunda verdiği

[164] Heysemî, *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid*, 3/191.
[165] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 54.
[166] Müslim, "Libas ve'z-Zîne", 2 (No: 2069), 18; Ebu Abdillah eş-Şeybani Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Müessesetü'r- Risale, 1421/2001), 1/313; Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyin b Ali Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr* (Kahire: Merkezu Hecr li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, 1432/2011), 5/110.

cevaba baktığımızda İbn Ömer hadiste geçen sözleri inkâr etmiştir.” der. İbn Ömer’in “Ben ebedî oruç tutana ne derim?” ifadesiyle bayram günleri dışında tüm seneyi oruçlu geçiren kişilerin de olabileceğini, sahabîden Hz.Ömer, Hz. Aişe, Ebû Talha; ulemâdan İmam Şafii ve daha bir çok İslam büyüğünün bayram günleri haricinde seneyi oruçlu olarak geçirdiğini ifade eder.[167] İbn Ömer, tüm sene oruç tutarken doğal olarak Receb ayının da tamamını oruçlu geçirenler olduğunu, Receb ayının tamamını oruçlu geçirmeyi yasaklamadığını ifade etmiştir.

6.2.2. Hz. Peygamberin (S.A.V.) Receb Orucu Tuttuğuna veya Emrettiğine Dair Rivayetler

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ، قَالَ: سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنْ صَوْمِ رَجَبٍ، كَيْفَ تَرَى فِيهِ؟ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ: لَا يُفْطِرُ، وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ لَا يَصُوم

“Osman b. Hakîm şöyle dedi: Said b. Cübeyr’e Receb ayı orucundan sordum. “Bu ayda oruç tutmak hakkında ne dersin” dedim. O da şöyle dedi: “İbn Abbas bana haber verdi dedi ki; Resûlullah (s.a.v.) öyle çok oruç tutardı ki biz hiç iftar yapmayacak derdik. Bazen de o kadar çok oruçsuz geçirirdi ki biz hiç oruç tutmayacak derdik.”

Bu rivayet Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), İmam Müslim (ö. 261/875), Ebû Dâvûd (öl. 275/889) ve Beyhakî (öl. 458/1066)’nin eserlerinde geçmektedir.[168]

Buhârî’nin (öl. 256/870) *Sahih*’inde ve İbn Mâce’nin (öl. 273/887) *Sünen*’inde İbn Abbas’tan gelen “Resûlullah (s.a.v.) öyle çok oruç tutardı ki biz hiç iftar yapmayacak derdik. Bazen de o kadar çok oruç tutmadan geçirirdi ki biz hiç oruç tutmayacağını zannederdik.” rivayeti yer almaktadır. Rivayette Osman b. Hakîm’in aktardığı metinden farklı olarak “Medine’ye geldiğinden beri Ramazan ayı haricinde bir ay peş peşe oruç tutmadı.” cümlesi de yer almaktadır.[169] İbn Abbas’ın bu rivayeti Hz. Peygamberin Ramazan ayı dışında bir ayın

[167] Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b Şeref b Mürî Nevevî, *Şerhu’n-Nevevî ala Sahîh-i Müslim = el-Minhac fi şerhi Sahîhi Müslim b. Haccac.* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1392/1972), 14/42.
[168] Müslim, “Sıyam”, 34; Ebû Dâvûd, “Savm”, 55; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/483, 5/146; Beyhakî, *Fezâilü’l-evkât*, 89; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kebîr*, 9/95; Beyhakî, *Şuʿabü’l-îmân*, 3/367.
[169] Buhâri, “Savm”, 52; İbn Mâce, “Sıyam”, 30

tamamını oruçlu geçirmediğini ifade etmektedir. Bu bilgi dolaylı olarak Hz. Peygamberin Receb ayındaki tuttuğu orucun sıfatı hakkında da bilgi vermektedir. İmam Nevevî de (öl. 676/1277) bu inceliğe dikkat çekmiştir. Said b. Cübeyr'in soruya verdiği cevap ile Receb ayında oruç tutmanın yasak olmadığını göstermek istediğini dile getiren İmam Nevevî, bu rivayetin, Receb dışındaki aylarla alakalı olduğunu, Receb ayındaki oruç hakkında bir yasaktan söz etmediğini, Ramazan ayı dışında oruç tutmanın mendub olduğunu, Receb ayının haram aylardan biri olduğu için bu ayda da oruç tutmanın mendub olacağını zikretmiştir.[170]

Said b. Cübeyr'in İbn Abbas'tan naklettiği hadise bakarak Receb ayında oruç tutmanın yasak olmadığını söylemek mümkün görünmektedir. Zira Said b. Cübeyr'in, İbn Abbas rivayeti ile Receb ayını diğer aylardan ayıran özel bir sebebin olmadığını vurgulamak istediği anlaşılmaktadır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمْ يُتِمَّ صَوْمَ شَهْرٍ بَعْدَ رَمَضَانَ، إِلَّا رَجَبَ وَشَعْبَانَ

Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) Ramazan ayından sonra Receb ve Şaban ayları hariç bir ayın tamamını oruçlu geçirmezdi.

Rivayeti, Taberânî'nin (öl. 360/971) *el-Muʿcemü'l-evsat*'ında, el-Hallâl'ın (öl.439/1048) *Fedâilü'l-evkât*, Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Şuabü'l-iman* ve Heysemî'nin (öl. 807/1405) *Mecmaʿu'z-zevâʾid* adlı eserlerinde tespit ettik.[171]

Beyhakî'nin naklettiği rivayetin metninde لم يتم yerine لم يصم ifadesi yer almaktadır. Bu ifade lafız olarak farklı olsa da anlam değişikliğine sebep olmamaktadır. Beyhakî rivayeti zikrettikten sonra bu hadisin isnadının zayıf olduğunu belirtir.[172] Heysemî de (öl. 807/1405) hadisin râvilerinden Yusuf b. Atiyye es-Saffar'ın zayıf bir râvi olduğunu söylemiştir.[173]

[170] Nevevî, *Şerhu'n-Nevevi ala sahihi Müslim*, 8/ 38.
[171] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsât*., 9/161; el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 50; Heysemî, *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid*, 3/191; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/369.
[172] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/369.
[173] Heysemî, *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid*, 3/191.

Nâsırüddin el-Elbânî (1914-1999) ise Yusuf b. Atiyye es-Saffar'ın zayıflıktaki derecesi ile ilgili değerlendirme yaparak metrûk bir râvi olduğunu belirtmiştir.[174]

6.2.3. Peygamberimize Recep Orucundan Sorulduğunda Şaban Orucunu Tavsiye Ettiği Rivayetler

عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ: ذُكِرَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَوْمٌ يَصُومُونَ رَجَبًا، قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «فَأَيْنَ هُمْ مِنْ شَعْبَانَ؟»، قَالَ زَيْدٌ: «وَكَانَ أَكْثَرُ صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بَعْدَ رَمَضَانَ شَعْبَانَ.

Zeyd bin Eslem'den rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Resulullah (s.a.v.)'a Receb ayında oruç tutan bir topluluktan bahsedildi. Peygamber (s.a.v.) bunun üzerine "Onlar Şaban'da neredeler? (Neden oruç tutmuyorlar)" buyurdu. Zeyd şunu ilave etti: "Peygamber (s.a.v.)'in Ramazan ayından sonra en fazla oruç tuttuğu ay, Şaban ayıdır."

Rivayet Abdürrezzâk es-San'ânî'nin (öl. 211/826) *Musannef*'inde ve İbn Hacer el Askalânî'nin (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb*'inde zikredilmiştir. [175]

İbn Hacer bu rivayeti zikrettikten sonra Hz. Aişe'nin "Peygamber'in (s.a.v.) Ramazan dışında hiçbir ayı oruçlu olarak tamamladığını görmedim. Ramazan ayından sonrada en çok oruç tuttuğu ay olarak Şaban ayını gördüm"[176] hadisini zikretmiş ve şunları eklemiştir: "İlim ehlinden bazıları 'Şaban ayında tutulan orucun diğer aylarda tutulan oruca göre daha faziletli görünmesi, Hz. Peygamber'in sefere çıkma veya buna benzer başka meşguliyetler sebebiyle her ayda üç gün oruç tutmaktan uzak kalması ve bu tutamadığı oruçları Şaban ayında kaza etmesi sebebiyledir' demiştir." Daha sonra Şaban ayının diğer aylara göre bir üstünlüğü olmadığını ifade etmiş ve Ebû Hureyre'den gelen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Şaban ayının yarısı gelince oruç tutmayın"[177] dediği rivayetin buna delil olabileceğini zikretmiştir.[178]

---

[174] Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaife*, 1/123.
[175] es-San'ânî, *el-Musannef*, 4/292; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 55.
[176] Buhâri, "Savm", 51.
[177] Ebû Dâvûd, "Savm", 12.
[178] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 55, 56.

6.2.4. Receb Ayının Belirli Günlerinde Oruç Tutmayı Teşvik Eden Rivayetler

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَاذَانَ ثنا حَبْشُونُ بْنُ مُوسَى الْخَلالُ أَبُو نَصْرٍ ثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدِ بْنِ قُتَيْبَةَ الرَّمْلِيُّ ثنا ضَمْرَةُ عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ عَنْ مَطَرٍ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: مَنْ صَامَ يَوْمَ سَبْعَةٍ وَعِشْرِينَ مِنْ رَجَبٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ صِيَامَ سِتِّينَ شَهْرًا وَهُوَ الْيَوْمُ الَّذِي هَبَطَ فِيهِ جِبْرِيلُ عليه السلام عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِالرِّسَالَةِ

"Kim Receb ayının 27. Gecesi oruç tutarsa Allah ona 60 ay oruç tutmuş gibi sevap yazar. O gün Cebrail'in (a.s), Peygamber'e (s.a.v.) Peygamberlik görevini getirdiği ilk gündür." [179]

el-Müstedrek ve *Fedail-ü Şehr-i Receb* adlı eserlerde geçtiğini zikrettiğimiz bu rivayet, çalışmamızın altıncı bölümünde "Mi'rac kandili ve Mi'rac kandilinde yapılacak ibadetlerle ilgili hadisler" başlığı altında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple burada ayrıntılı olarak değerlendirilmeyecektir. İbnü'l-Cevzî'nin (öl. 597/1201) bu hadisin kendisiyle delil getirilmesi caiz olmayan bir rivayet olduğunu ve Ebû Hureyre haricinde isnattaki tüm râvilerin zayıf olduğunu düşündüğünün bilinmesi yeterli olacaktır.

Yine Hz. Enes'ten (r.a) merfu olarak gelen Receb ayının 27. Gecesi namaz kılıp oruçlu olarak sabahladığı takdirde masiyete yönelik olmaması şartıyla tüm günahlarının affedileceğinden bahseden rivayet,[180] "Receb ayının 27. Gecesi kılınacak namaz" başlığı altında değerlendirilmiş ve hadis alimlerinin rivayetin zayıf olduğunu ve isnadında yalancılıkla itham edilmiş râvilerin bulunduğuna dair yorumları verilmiştir.[181]

6.2.5. Receb Ayında Oruç Tutana Cennette Verilecek Nimetlerle İlgili Rivayetler

[179] Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyi' Muhammed Hakim Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn.* (Suriye: Dârü'l-Minhâci'l Kavîm li'n Neşri ve't- Tevzî, 1439/2018), 10/385; el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 76.

[180] Beyhakî, *Fezâîlü'l-evkât*, 97; Beyhakî, *Şuabü'l-iman*, 3/374; Leknevî, *el-Asârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*, 61; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/90.

[181] İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/90; Leknevî, *el-Asarü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*, 61.

أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَلْمَانَ الْفَقِيهُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رِزْقٍ، حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: " إِنَّ فِي الْجَنَّةِ نَهْرًا يُقَالُ لَهُ: رَجَبٌ، أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، مَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ يَوْمًا سَقَاهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ النَّهْرِ.

Enes İbn Malik'ten işittim ki Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Cennetin içinde bir nehir vardır ki ona 'Receb' denir. Sütten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Kim Receb ayının bir gününü oruçlu geçirirse, Allah ona o nehrin suyundan içirir."

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) Enes b. Malik'in bize ulaştırdığı hadis Hallâl'ın (öl.439/1048) *Fedâilü şehr-i Receb* ve Beyhakî (öl. 458/1066)'nin *Fedâîlü'l- evkât* ile *Şuabü'l-iman* adlı eserlerinde zikredilmiştir. [182]

Endülüslü alim Ebûbekir et-Turtûşî (öl. 520/1126) bid'at konusunda günümüze ulaşmış ilk eserlerden biri olan *Kitâbü'l-havâdis ve'l-bidaʿ* adlı eserinde bu rivayeti de zikretmiştir.[183]

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) bu hadisin sahih olmadığını isnadında kim olduklarını bilmediği meçhul râvilerin olduğunu ifade etmiştir.[184]

İbn Arrâk (öl. 963/1556) bu hadisin râvilerinden Musa b. Umeyr'in hadis rivayetinde zayıf olduğunu söylemiştir.[185]

Nâsırüddin el-Elbânî (1914-1999) rivayetin mevzû olduğunu zikreder.[186]

Tebyînü'l-aceb'te de zikredilen rivayet Receb ayının faziletleri ile alakalı varid olan zayıf hadisler kısmında değerlendirilmiş, İbn Hacer râvilerden Musa b. Abdullah b. Yezid'in sika bir râvi olduğunu, Musa b. İmran'ın kim olduğunu bilmediğini, Mansur b. Zeyd hakkında ise önceki alimlerin cerh veya tadil yorumlarına rastlamadığını ifade etmiştir.[187]

---

[182] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 90; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/368; el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 48; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 21.

[183] Ebu Bekr İbn Ebi Rendeka Muhammed b Velid b Muhammed Turtuşî, *Kitâbü'l-havâdis ve'l-bid'a.* (Dâru İbn Cevzî, 1419/1998), 64.

[184] İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, 2/65.

[185] İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfûʿa*, 64.

[186] Elbânî, *Zaîfü'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetuh*, 275.

[187] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 21,22.

Aşağıda gelecek olan rivayet ise Receb ayının yalnızca bir gecesini ve gündüzünü ibadetle geçiren kimseye cennette verilecek çeşitli mükafatlardan bahsetmektedir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْوَرَّاقُ ثنا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ الْقَطَّانُ ثنا أَبِي ثنا حُصَيْنُ بْنُ غَارِقٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ قَالَ رَسُول اللَّه صلى الله عليه وسلم مَنْ أَحْيَا لَيْلَةَ رَجَبٍ وَصَامَ يَوْمَهَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ وَكَسَاهُ مِنْ خُضْرِ الْجَنَّةِ وَسَقَاهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ إِلا مَنْ فَعَلَ ثَلاثًا: مَنْ قَتَلَ نَفْسًا أَوْ سَمِعَ مُسْتَغِيثًا يَسْتَغِيثُ بِاللَّهِ بليلٍ أو نهارٍ ياغوثاً بِاللَّهِ فَلَمْ يُغِثْهُ أَوْ شَكَى إِلَيْهِ أَخُوهُ حَاجَةً فَلَمْ يُفَرِّجْ عَنْهُ.

Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim Receb ayının bir gecesini ihya edip gündüzünü de oruçlu geçirirse Allah onu cennet meyveleriyle doyurur, cennet giysileriyle giydirir ve ona mühürlü (el değmemiş) bir şaraptan içirir. Ancak şu üç kişi bu nimetlerden mahrum kalır: bir cana kıyan, gece gündüz Allah'a yalvarıp yardım isteyen birini duyup da ona yardım etmeyen ve kardeşi ona bir ihtiyacı için başvurduğunda onun ihtiyacını gidermeyen kimseler."

Rivayet Hallâl'ın (öl.439/1048) *Fedâilü şehr-i Receb*, Deylemî'nin (öl. 509/1115) çoğu zayıf ve uydurma hadisleri derlediği *Firdevsü'l-ahbâr* isimli eserde ve İbnü'l Cevzî'nin (ö. 597/1201) *el-Mevzû'ât*'ında geçmektedir. [188]

İbnü'l Cevzî bu hadisin uydurulmuş olduğunu, râvilerden Husayn b. Muhâvif'in yalan söylemekle itham edilen bir râvi olduğunu ve Dârekutnî'nin (öl. 385/995) onun hadis uydurmakla meşhur olduğunu söylediğini ifade eder.[189]

Bu rivayetin bir benzeri de şöyledir:

[188] el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 54.
[189] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/208.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمِصْرِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ هُوَ الْأَصَمُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا عَامِرُ بْنُ شِبْلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا قِلَابَةَ، يَقُولُ: «فِي الْجَنَّةِ قَصْرٌ لِصُوَّامِ رَجَبٍ

Amir b. Şibl dedi ki: Ebû Kılâbe'yi şöyle söylerken işittim: "Receb ayında oruç tutanlara cennette bir köşk vardır"[190]

Tabiînden Ebû Kılâbe'nin (ö. 104/722) bu sözüyle alakalı Beyhakî "Şayet bu hadisi Ebû Kılâbe rivayet ettiyse bu sözleri kendiliğinden söyleyemez bunu ancak kendisine vahiy gelen birisinden almış olması gerekir" sözleriyle bunu Hz. Peygamber'den duyması gerektiğini söylemiştir.[191] Rivayetle alakalı bu zikredilenden başka bir yoruma rastlamadık.

Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) zikrettiği Receb ayında istiğfar edenlerin cehennemden azad edileceği ve cennette sadece Receb ayında oruç tutanların girebileceği yerler olduğundan bahseden bir diğer rivayet şöyledir:

قال: أخبرنا والدي، أخبرنا أبو الحسين محمد بن أحمد بن الحسن بن حمدان بأصبهان، حدثنا أبو علي الحسين بن علي بن محمد البرذعي الحافظ إملاء بسمرقند، حدثنا أبو بكر أحمد بن محمد بن يعقوب الفارسي ببغداد، حدثنا عبد الله بن محمد الحَارِثي، حدثنا العباس بن عُزَيْر القطان حدثنا جعفر بن أحمد بن بهرام، حدثنا علي بن الحسين بن واقد، عن مقاتل بن حيان، عن الأصبغ بن نُباتة، عن علي قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "أكثروا من الاستغفار في شهر رجب، فإن لله في كل ساعة منه عتقاء من النار، وإن لله مَدائِنَ لا يدخلها إلا من صام شهر رجب.

[190] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 110; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/368.
[191] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 110.

Hz. Ali (r.a) Hz. Peygamber'den şu şekilde nakletmiştir: "Receb ayında istiğfarı çoğaltın. Allah'ın her saatinde cehennemden azat edilen kulları vardır ve Allah'ın öyle bağışlama yerleri vardır ki, onlara ancak Recep ayında oruç tutanlar girebilir."[192]

Hadisin senedine yalnızca İbn Hacer'e ait *el-Garâ'ibü'l-mülteḳaṭa min Müsnedi'l-Firdevs* adlı eserde ulaşabildik. [193]

Fettenî (öl. 986/1578) hadis alimlerinin mevzû veya zayıf olduğunda ittifak ettikleri yahut makbul saymadıkları hadisleri derlediği eseri *Tezkiretü'l-mevzû'ât*'ta bu rivayete de yer vermiş ve bu hadisin isnadında Esbağ b. Nübâte adlı râvinin bulunduğunu zikretmiş ayrıca bu râvinin adalet ve zabtının son derece eksik olduğunu ifade etmek amacıyla leyse bi-şey' lafzını kullanmıştır.[194]

Esbağ b. Nübâte'nin rivayetleri zayıftır. O Metrukü'l hadis ve leyse bi şey' lafzılarıyla cerh edilmiştir.[195]

Bu ayda hayır işleyen veya ibadet eden kimselerin kat kat sevapla mükafatlandırılacağını, ateşten kurtulacağını ve cennette çeşit çeşit nimetlerle karşılaşacağını ifade eden rivayet ise şu şekilde ifade edilmiştir:

حَدِيثُ أنس خَطَبَنَا رَسُول الله قَبْلَ رَجَبٍ بِجُمُعَةٍ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ رَجَبٌ شَهْرُ اللَّهِ الأَصَمُّ تُضَاعَفُ فِيهِ الْحَسَنَاتُ وَتُسْتَجَابُ فِيهِ الدَّعَوَاتُ وَتُفَرَّجُ فِيهِ الْكُرُبَاتُ لَا يُرَدُّ لِلْمُؤْمِنِ فِيهِ دَعْوَةٌ فَمَنِ اكْتَسَبَ فِيهِ خَيْرًا ضُوعِفَ لَهُ فِيهِ أَضْعَافٌ مُضَاعَفَةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ فَعَلَيْكُمْ بِقِيَامِ لَيْلِهِ وَصِيَامِ نَهَارِهِ فَمَنْ صَلَّى فِي يَوْمٍ فِيهِ خَمْسِينَ رَكْعَةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ بِعَدَدِ الشَّفْعِ وَالْوِتْرِ وَبِعَدَدِ الشَّعْرِ وَالْوَبَرِ وَمَنْ صَامَ يَوْمًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهِ صِيَامَ سَنَةٍ وَمَنْ خَزَنَ فِيهِ لِسَانَهُ لَقَّنَهُ

[192] Deylemi, *el-Firdevs Bi-Mesur el-Hitab*, 1/81; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b Alî b Muhammed İbn Hacer el Askalânî, *el-Garâibü'l-mültekatu min müsnedi'l-firdevs (Zehrü'l-firdevs)* (Dubai: Cem'iyyetu Dari'l-Bir, 1439/2018), 1/310; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/333.

[193] İbn Hacer el Askalânî, *el-Garâibü'l-mültekatu min müsnedi'l-firdevs (Zehrü'l-firdevs)*, 1/310.

[194] Cemaleddin Muhammed Tahir b Ali el-Hindi Fettenî, *Tezkiretü'l-mevzûât* (İdâretu't-Tabâ'ati'l-Münîriyye, 1333/1915), 116.

[195] Nesâî, *ed-Duafâ ve'l-metrûkîn*, 21; Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/320; İbn Sa'd, *Tabakatü'l-kübra*, 8/345.

اللَّهُ حُجَّتَهُ عِنْدَ مُسَاءَلَةِ مُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ وَمَنْ تَصَدَّقَ فِيهِ بِصَدَقَةٍ كَانَ بِهَا فِكَاكُ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ وَمَنْ وَصَلَ فِيهِ رَحِمَهُ وَصَلَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَنَصَرَهُ عَلَى أَعْدَائِهِ أَيَّامَ حَيَاتِهِ وَمَنْ عَادَ فِيهِ مَرِيضًا أَمَرَ اللَّهُ لَهُ كِرَامَ مَلَائِكَتِهِ بِزِيَارَتِهِ وَالتَّسْلِيمِ عَلَيْهِ وَمَنْ صَلَّى فِيهِ على جَنَازَةَ فَكَأَنَّمَا أحيى موؤدة وَمَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِنًا طَعَامًا أَجْلَسَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى مَائِدَةٍ عَلَيْهَا إِبْرَاهِيمُ وَمُحَمَّدٌ وَمَنْ سَقَى شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ وَمَنْ كَسَا مُؤْمِنًا كَسَاهُ اللَّهُ أَلْفَ حُلَّةٍ مِنْ حُلَلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ أَكْرَمَ يَتِيمًا وَرَفَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِعَدَدِ كُلِّ شَعْرَةٍ مَسَّتْهَا يَدُهُ وَمَنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ مَرَّةً وَاحِدَةً غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَمَنْ سَبَّحَ اللَّهَ تَسْبِيحَةً أَوْ هَلَّلَهُ تَهْلِيلَةً كُتِبَ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ {الذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ} وَمَنْ خَتَمَ فِيهِ الْقُرْآنَ مَرَّةً أُلْبِسَ هُوَ وَوَالِدُهُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا تَاجًا مُكَلَّلا بِاللُّؤْلُؤِ وَالْمَرْجَانِ وَأَمِنَ مِنْ فَزَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

Enes (r.a) anlatıyor:

“Hz. Peygamber recep ayında hutbe verdi. Dedi ki: Ey insanlar! Sizi yüce bir ay gölgelendirdi. Recep Allah’ın ayıdır; Esamdır. Bu ayda sevaplar katlanır. Dualar kabul olunur. Sıkıntılar giderilir. Onda hiçbir müminin duası reddedilmez. Kim onda bir hayır işlerse kat kat sevabı verilir. Allah dilediğine kat kat sevap verir. O ayın gecelerinde namaz kılmanız ve gündüzlerinde oruç tutmanız gerekir. Kim ondaki bir günde elli rekat namaz kılarsa ve Kur’an’dan kolayına gelen bir şey okursa Allah ona çiftler, tekler, saçlar ve kıllar adedince sevaplar verir. Kim ondan bir günü oruçlu geçirirse, bir sene oruç tutmuş gibi sevap yazılır. Onda dilini koruyan kişiye Allah münker ve nekirin sorularına bilgi verir, onu konuşturur. Bir kimse Receb ayı içinde sadaka verirse o kişi ateşten kurtulur. Kim Receb ayında onun rahmetine ulaşırsa Allah ona dünya ve ahirette rahmet eder. Ona hayatının bütün günlerinde düşmanlarına karşı yardım eder. Kim bu ayda hasta olursa Allah meleklerin yücelerine onu ziyaret etmelerini ve selam götürmelerini emreder. Bir kimse Receb ayında cenaze namazı kılarsa o namazı kılınan kişiyi diriltmiş gibidir. Kim bu ayda bir müminin karnını yemekle doyurursa Allah o kişiyi kıyamet gününde Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed’in olduğu bir sofraya oturtur. Kim bu ayda birine su verirse Allah’ta onu sular. Kim bu ayda bir mümini giydirirse Allah’ta onu bin kat ipekle giydirir. Kim bu ayda yetim birine ikram ederse ve başını okşarsa Allah onun eliyle başını okşadığında eline değen saçlar

kadar günahını bağışlar. Kim bu ayda bir kere tevbe ederse Allah onun günahlarını bağışlar. Kim Allah'ı tesbih ve tehlil ederse Allah katında zikredenlerden yazılır. Bir kimse Receb ayında Kur'an'ı bir kere hatmederse Allah ona ve ailesine kıyamet günü mercanlardan ve değerli taşlardan oluşan bir taç giydirir. Ve o kişi kıyamet günü korkudan emin olur."[196]

İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb*'te zikrettiği bu rivayetin uydurma olduğunu ve isnadının meçhul râvilerle dolu olduğunu söylemiştir.[197]

İbn Arrâk (öl. 963/1556) ve Fettenî (öl. 986/1578) mevzû hadisleri ele aldıkları eserlerinde bu rivayetten bahsetmiş ve münker bir hadis olduğunu ifade etmişlerdir.[198]

6.2.6. Recep Ayında Belirli Sayıdaki Günlerde Oruç Tutmayı Teşvik Eden Rivayetler

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا مُعَلَّى بْنُ مَهْدِيٍّ الْمَوْصِلِيُّ، ثنا عُثْمَانُ بْنُ مَطَرٍ الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْغَفُورِ يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِيهِ – قَالَ عُثْمَانُ: وَكَانَتْ لِأَبِيهِ صُحْبَةٌ – قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «رَجَبٌ شَهْرٌ عَظِيمٌ، يُضَاعِفُ اللهُ فِيهِ الْحَسَنَاتِ، فَمَنْ صَامَ يَوْمًا مِنْ رَجَبٍ فَكَأَنَّمَا صَامَ سَنَةً، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ سَبْعَةَ أَيَّامٍ غُلِّقَتْ عَنْهُ سَبْعَةُ أَبْوَابِ جَهَنَّمَ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ فُتِحَتْ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ عَشَرَةَ أَيَّامٍ لَمْ يَسْأَلِ اللهَ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا نَادَى مُنَادٍ فِي السَّمَاءِ قَدْ غُفِرَ لَكَ مَا مَضَى فَاسْتَئْنِفِ الْعَمَلَ، وَمَنْ زَادَ زَادَهُ اللهُ عز وجل، وَفِي رَجَبٍ حَمَلَ اللهُ نُوحًا فِي السَّفِينَةِ فَصَامَ رَجَبًا، وَأَمَرَ مَنْ مَعَهُ أَنْ يَصُومُوا، فَجَرَتْ بِهِمُ السَّفِينَةُ سِتَّةَ أَشْهُرٍ، آخِرُ ذَلِكَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ أُهْبِطَ عَلَى الْجُودِيِّ فَصَامَ نُوحٌ وَمَنْ مَعَهُ وَالْوَحْشُ شُكْرًا لِلَّهِ عز وجل، وَفِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ أَفْلَقَ اللهُ

[196] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 35,36; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/163; Fettenî, *Tezkiretü'l-mevzûat*, 116; Şevkânî, *el-Fevaidü'l-mecmua fi'l-ehâdîsi'l-mevzua*, 439.
[197] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 35, 36.
[198] İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/163; Fettenî, *Tezkiretü'l-mevzûât*, 116.

الْبَحْرَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ، وَفِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ تَابَ اللهُ عز وجل عَلَى آدَمَ صلى الله عليه وسلم وَعَلَى مَدِينَةِ يُونُسَ، وَفِيهِ وُلِدَ إِبْرَاهِيمُ صلى الله عليه وسلم.

Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Recep, büyük bir aydır. Allah, bu ayda iyilikleri kat kat arttırır. Kim Recep ayının bir gününü oruçlu geçirirse, sanki bir yıl oruçlu geçirmiş gibi olur. Ve kim o ayda yedi gün oruç tutarsa, onun için cehennemin yedi kapısı kapanır; kim sekiz gün oruç tutarsa, onun için cennetin sekiz kapısı açılır; kim on gün oruç tutarsa, Allah ona istediği her şeyi verir; kim on beş gün oruç tutarsa, gökyüzünde bir ses duyulur: 'Geçmiş günahları affedilmiştir, işlediğin günahlara tövbe et ve yeni bir başlangıç yap.' Kim orucu artırırsa Allah'ta karşılığını artırır. Recep ayında Allah Nuh aleyhisselam'ı gemide taşıdı. Nuh (a.s) Recep ayında oruç tuttu ve yanındakilere de oruç tutmalarını emretti. Gemi altı ay boyunca sürüklendi ve bu sürecin sonunda Aşure günü, gemi Cudi dağına oturdu. Nuh aleyhisselam, yanındakilerle birlikte Allah'a şükür olarak Aşure günü oruç tuttu. Yine Aşure günü Allah, İsrailoğulları için denizi ikiye ayırdı, Hz. Adem'in ve Hz. Yunus şehrinin tevbesini kabul etti. Hz. İbrahim de bugün de doğdu."

Rivayet Taberânî'nin (öl. 360/971) *el-Muʿcemü'l-kebîr* ve Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *Şuabü'l-iman* adlı eserlerinde geçmektedir.[199] Hallâl (öl.439/1048) *Fedailü şehr-i Receb*'te bu hadisi Abdülaziz b. Said eş Şamî'den "Recep, Allah'ın en hikmetli ayıdır. Kim Recep ayının bir gününü oruçlu geçirirse, sanki bir yıl oruçlu geçirmiş gibi olur. Kim o ayda yedi günü oruçlu geçirirse, onun için cehennemde yedi kapı kapanır; kim sekiz gün oruçlu geçirirse, cennetten sekiz kapı onun için açılır; kim de on gün oruçlu geçirirse, gökyüzünde bir ses duyulur: 'Günahların affedilmiştir, işlediğin günahlara tövbe et ve yeni bir başlangıç yap. "Kim orucu artırırsa Allah da karşılığını artırır." İfadeleriyle vermiştir.[200]

Beyhakî (öl. 458/1066) rivayeti başındaki "Recep, büyük bir aydır. Allah, bu ayda iyilikleri kat kat arttırır." Cümlesi olmadan nakletmiş ve rivayetin mevzû olduğunu bildirmiştir.[201]

---

[199] Taberânî, *el-Muʾcemü'l-kebîr*, 6/69; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/337.
[200] el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 65.
[201] Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/337.

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201*) el-Mevzûât*'ta zikrettiği hadisin sahih olmadığını belirtmiştir.[202]

İbn Hacer (öl. 852/1449), Osman b. Matar'ın zayıf bir râvi olduğu konusunda icma olduğunu ve Buhârî'nin onu münkerü'l-hadis ifadesiyle cerh ettiğini söylemiştir.[203]

Nureddin el-Heysemî (öl. 807/1405) *Mecmaʿu'z-zevâʾid* adlı eserinde bu hadisi zikretmiş ve râvilerden Abdülgafûr'un metrûk olduğunu zikretmiştir.[204]

Elbâni (1914-1999) bu rivayetin mevzû olduğunu, bunu râvilerden Osman b. Matar'ın uydurduğunu ve onun şeyhi olan Abdulgafur adlı râvinin de metrûk olduğunu ifade eder.[205]

Yukarıda zikredilen rivayetin bir başka tariki ise İbnü'l-Cevzî'nin (öl. 597/1201) *el-Mevzûât*'ında, İbn Arrâk'ın (öl. 963/1556) *Tenzîhü'ş-şerîʿa* adlı eserinde ve Şevkânî'nin (ö. 1250/1834) *Fevâidü'l mecmûa*'sında tespit edilmiştir.[206] Bu rivayet şöyledir:

أَنْبَأَنَا الْقَزَّازُ أَنْبَأَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ أَنْبَأَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الرَّزَّازُ أَنْبَأَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاقُ حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ خوانٍ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى الْمُقْرِي حَدَّثَنَا فَضَالَةُ بْنُ حُصَيْنٍ حَدَّثَنَا رِشْدِينُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفُرَاتِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُول الله صلى الله عليه وسلم: " مَنْ صَامَ يَوْمًا مِنْ رَجَبٍ عَدَلَ صِيَامَ شَهْرٍ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ سَبْعَةَ أَيَّامٍ غلقت أبوات الْجَحِيمِ السَّبْعَةُ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ فُتِحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ عَشْرَةَ أَيَّامٍ بَدَّلَ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِ حَسَنَاتٍ، وَمَنْ صَامَ مِنْهُ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ يَوْمًا نَادَى مُنَادٍ أَنْ قَدْ غُفِرَ كُلُّ مَا مَضَى فَاسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ.

Ebûzer (r.a) Hz. Peygamber'den şöyle nakletmiştir:

"Kim Recep ayının bir gününü oruçlu geçirirse, sanki bir yıl oruçlu geçirmiş gibi olur. Kim o ayda yedi gün oruç tutarsa, onun için cehennemde bulunan yedi kapı kapanır; kim bu ayın sekiz gününü oruçlu geçirirse, cennette sekiz kapı onun için açılır; kim on gün

[202] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 6/207.
[203] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 35, 36.
[204] Heysemî, *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid*, 3/188.
[205] Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaife*, 11/691.
[206] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/207; eş-Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, 101; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfûʿa*, 2/158.

oruç tutarsa kötülükleri iyiliğe döner. Kim on sekiz gün oruç tutarsa, gökyüzünde bir ses duyulur: "Geçmiş günahların affedilmiştir, işlediğin günahlara tövbe et ve yeni bir başlangıç yap"

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) bu rivayetin sıhhatinin problemli olduğunu söylemiştir. Yahya b. Main'in râvilerden Furat b. Saib'i "leyse bi şey" lafzıyla cerh ettiğini Buhârî (öl. 256/870) ve Dârekutnî'nin (öl. 385/995) ise Furat b. Saib'in metrûk olduğunu söylediğini ifade etmiştir.[207]

Şevkâni (öl. 1250/1834), Furat b. Saib ve Rişdîn b. Abdullah isimli râvilerin zayıf olduklarını zikretmiştir.[208]

Recep ayında bir gün oruç tutan kişiye bağışlanması için dua edileceğinden bahseden rivayet ise şöyledir:

حَدَّثَنَا الْقَاضِي أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بن الجراحي وَعُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ الْوَاعِظُ قَالا ثنا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى بْنِ السُّكَيْنِ الْبَلَدِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بن إسحاق الملقب بالحسام ثنا إِسْحَاقُ بْنُ زُرَيْقٍ الرَّسْعَنِيُّ ثنا إِسْمَاعِيل بْن يَحيى بْن عُبَيْد اللَّه التَّيْمِيُّ ثنا مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ عَنْ عَطِيَّةَ الْعَوْفِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ:قَالَ رَسُول اللَّه صلى الله عليه وسلم رَجَبٌ مِنْ شُهُورِ الْحُرُمِ وَأَيَّامُهُ مكتوبةٌ عَلَى أَبْوَابِ السَّمَاءِ السَّادِسَةِ فَإِذَا صَامَ الرَّجُلُ مِنْهُ يَوْمًا وَجَرَّدَ صَوْمَهُ لِتَقْوَى اللَّهِ نَطَقَ الْبَابُ وَنَطَقَ الْيَوْمُ قَالا يَا رَبِّ اغْفِرْ لَهُ وَإِذَا لَمْ يُتِمَّ صَوْمَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ لَمْ يَسْتَغْفِرَا قَالَ أَوْ قِيلَ خَدَعَتْكَ نَفْسُكَ

"Receb, haram aylardandır ve Receb ayının günleri altıncı semânın kapılarına yazılmıştır. Bir kimse o ayda bir gün sadece Allah'ın rızası için oruç tutarsa kapı ve gün konuşmaya başlar ve şöyle derler: 'Ey Rabbimiz onu bağışla!' Şayet orucunu Allah'ın rızasına uygun olarak tamamlayamazsa o zaman onun için istiğfar etmezler. 'Kendini kandırdın!' derler".

[207] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/207.
[208] eş-Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, 101.

Rivayet *Tebyînü'l-aceb* ve *Fedâilü şehr-i Receb* adlı eserlerde geçmektedir. [209]

İbn Hacer el Askalânî (öl. 852/1449) bu hadisin râvilerinden İsmal b. Yahya et Teymî'nin yalancılığıyla bilinen biri olduğunu söylemiştir.[210]

Daha önce 'Receb ayında kılınacak 4 rekatlık namaz' başlığı altında ele aldığımız, İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb*'inde ve uydurma hadisleri derleyen *el-Mevzûât*, *el-Âsârü'l-merfûʿa*, *el-Leâli'l-masnûa* ve *Tenzîhü'ş-şerîa* adlı eserlerde tespit ettiğimiz şu rivayette Receb ayında belirli sayıda oruç tutmayı teşvik eder:[211]

(أَخْبَرَنَا) عَبْد الْجَبَّار بْن إِبْرَاهِيم بْن مَنْدَه أَنْبَأَنَا هبة الله بْن عَبْد الْوَارِث بْن الْحَسَن الْحَافِظ أَنْبَأَنَا أَحْمَد بْن عَبْد الله بْن عَبْد الْوَهَّاب أَنْبَأَنَا مُحَمَّد بْن هِشَام حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْل أَحْمَد بْن مُحَمَّد بْن سَعِيد حَدَّثَنَا أَبُو سُلَيْمَان الْجِرْجَانِيّ حَدَّثَنَا حجر بْن هِشَام عَنْ عُثْمَان بْن عَطاء عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مَرْفُوعًا: مَنْ صَامَ يَوْمًا مِنْ رَجَبٍ وَصَلَّى فِيهِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ يَقْرَأُ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ مِائَةَ مَرَّةٍ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَفِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِائَةَ مَرَّةٍ {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ يُرَى لَهُ.

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse Receb ayında bir gün oruç tutarsa ve 4 rekatlık namaz kılarsa, ilk rekatında yüz kere Ayete'l-Kürsi'yi okur, ikinci rekatta ise yüz kere İhlas suresini okursa, bu kişi ölmeden önce cennetteki makamını görecektir veya ona cennetteki makamı gösterilecektir."

[209] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 34; el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 56.
[210] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 34.
[211] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 37,38; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/123; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/89; Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa.*, 61; Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fi ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/47.

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201), İbn Hacer (öl. 852/1449) Süyûti (öl. 911/1505) İbn Arrâk (öl. 963/1556), Şevkânî (ö. 1250/1834) ve Leknevî (1848-1886) mezkûr rivayetin Hz. Peygamber adına uydurulmuş bir rivayet olduğunu ifade etmişlerdir.[212]

Aşağıda gelecek olan rivayet ise Receb ayında bir gün, iki gün, üç gün, dört gün, altı gün, yedi gün, sekiz gün, on gün, on iki gün, ve on beş gün oruç tutan kişiye verilecek mükafatlardan haber vermektedir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: " رَجَبُ شَهْرُ اللَّهِ وَشَعْبَانُ شَهْرِي وَرَمَضَانُ شَهْرُ أُمَّتِي، فَمَنْ صَامَ رَجَب إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا اسْتَوْجَبَ رِضْوَانَ اللَّهِ الأَكْبَرَ وَأَسْكَنَهُ الْفِرْدَوْسَ الأَعْلَى، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ يَوْمَيْنِ فَلَهُ مِنَ الأَجْرِ ضِعْفَانِ وَوَزْنُ كُلِّ ضِعْفٍ مِثْلُ جِبَالِ الدُّنْيَا، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ خَنْدَقًا طُولُ مَسِيرَةِ ذَلِكَ سَنَةٌ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ أَرْبَعَةَ أَيَّامٍ عُوفِيَ مِنَ الْبَلاءِ مِنَ الْجُنُونِ وَالْجُذَامِ وَالْبَرَصِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ سِتَّةَ أَيَّامٍ خَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ وَوَجْهُهُ أَضْوَأُ مِنَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ سَبْعَةَ أَيَّامٍ فَإِنَّ لِجَهَنَّمَ سَبْعَةَ أَبْوَاب يُغْلِقُ اللَّهُ عَنْهُ بِصَوْمِ كُلِّ يَوْمٍ بَابًا مِنْ أَبْوَابِهَا، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ فَإِنَّ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ بِصَوْمِ كُلِّ يَوْمٍ بَابًا مِنْ أَبْوَابِهَا، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ تِسْعَةَ أَيَّامٍ خَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ وَهُوَ يُنَادِي لَا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَلا يَرِدُ وَجْهُهُ دُونَ الْجَنَّةِ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ عَشْرَةَ أَيَّامٍ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ عَلَى كُلِّ مِيلٍ مِنَ الصِّرَاطِ فِرَاشًا يَسْتَرِيحُ عَلَيْهِ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ أَحَدَ عَشَرَ يَوْمًا لَمْ يُرَ فِي الْقِيَامَةِ غَدَاءً أَفْضَلُ مِنْهُ إِلا مَنْ صَامَ مِثْلَهُ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ اثنى عشر يَوْمًا كَسَاه الله عزوجل يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُلَّتَيْنِ: الْحُلَّةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ ثَلاثَةَ عَشَرَ يَوْمًا يُوضَعُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَائِدَةٌ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ فيأكل وَالنَّاس فِي

[212] Leknevî, *el-Âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa.*, 61,90; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/89; eş-Şevkânî, *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*, 47; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât,* 2/123; Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fi ehâdîsi'l-mevzûa,* 2/47.

شِدَّةٍ شَدِيدَةٍ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ أَرْبَعَةَ عَشَرَ يَوْمًا أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ الثَّوَابِ مَا لَا عين رَأَيْت وَلا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَمَنْ صَامَ مِنْ رَجَبٍ خَمْسَةَ عَشَرَ يَوْمًا يَقِفُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَوْقِفَ الآمِنِينَ.

Ebû Said el Hudrî'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir:

"Receb ayı Allah'ın ayıdır, Şaban benim ayımdır ve Ramazan ümmetin ayıdır. Bir kimse Receb ayında inanarak ve sevabını Allah'tan umarak bir gününü oruçlu geçirirse, Allah'ın en büyük rızasını kazanır. Firdevs-i âlâ'ya yerleşir. Bu ayda iki gün oruç tutana, iki kat sevap verilir. Her katın ağırlığı ise dünyadaki dağların ağırlığı gibidir. Bir kişi Receb ayından üç günü oruçlu geçirirse, Allah, cehennem ile onun ortasına bir hendek koyar ki bu hendeğin uzunluğu bir senelik yoldur. Kim Receb ayında dört gün oruç tutarsa, delirme, cüzzam, abraş gibi hastalıklardan şifa bulur ve Mesih Deccal'in fitnesinden korunur. Bir kimse Receb ayında altı gün oruç tutarsa, kabir azabından emin olur. Kim Receb ayından yedi gün oruç tutarsa cehennemin yedi kapısı ona kapanır. Kim de sekiz gününü oruçlu geçirirse cennetin sekiz kapısı ona açılır. Kim Receb ayında dokuz gün oruç tutarsa kabrinden 'La ilahe illallah' diyerek çıkar ve o kişi yüzünü cennete döner. Kim on gününü oruçlu geçirirse, Allah o kimseye sırat köprüsünün her mili için üzerinde rahat edeceği yataklar hazırlar. Kim bu ayın on bir gününü oruçlu geçirirse, kıyamette onun kadar oruç tutmuş daha üstün birisi görülmez. Kim Receb ayının on iki gününü oruçlu geçirirse, Allah kıyamette herkes darlık içindeyken onun için arşın gölgesinde bir sofra kurar ve o kişi o sofradan yer. Kim bu ayda on dört gün oruç tutarsa, Allah ona hiçbir gözün görmediği ve hiçbir kulağın duymadığı, bir insanın aklına gelmeyen ihsanlar yapar. Bir kişi Receb ayında on beş gününü oruçlu geçirirse, Allah, kıyamet gününde onu güvenilir bir yerde durdurur."

Rivayet ed-Deylemî'nin (ö. 509/1115) *Firdevsü'l-ahbâr*'ında İbn Dihye el-Kelbî'nin (öl. 633/1235) *Edâʾü mâ vecebe fî vazʿi'l-vazzâʿîn fî Receb* adlı eserinde, İbn Hacer el Askalânî'nin (ö. 852/1449) *Tebyinü'l-aceb*'inde, İbnü'l-Cevzî'nin (öl. 597/1201) *el-Mevzuat*'ında, İbn Arrâk'ın (öl.963/1556) *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a* isimli eserinde geçmektedir. [213]

[213] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 39; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/205; İbn Dihye, *Edâʾü mâ vecebe fî vazʿi'l-vazzâʿîn fî Receb*, 45,46; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/164; Deylemi, *el-Firdevs Bi-Mesur el-Hitab*, 2/274.

Bu rivayet Receb ayının faziletleriyle ilgili hadislerin değerlendirilmesi yapılırken "Receb ayı Allah'ın seçtiği aylardandır" başlığı altında sadece "Receb Allah'ın ayıdır, Şaban benim ayımdır, Ramazan ümmetin ayıdır" ifadesi üzerinden değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Burada ise rivayet Receb ayında oruç tutmakla alakalı ifadeler içeren kalan kısmıyla birlikte tekrar incelenecektir.

İbn Dihye el-Kelbî (öl. 633/1235) mezkûr rivayetin mevzû olduğunu zikretmiş ve râvilerinden Ebûbekir b. Hasen en Nakkaş'ın (öl. 351/962) *Şifâ'ü'ş-şudûr* adında yalan ve uydurmalarla dolu bir kitabı olduğundan bahsetmiştir. Hadis alimlerinin de bu kitap hakkında münker hadislerle dolu olduğuyla alakalı yorumlarını zikretmiştir.[214]

İbn Hacer (öl. 852/1449) bu hadisi "Receb ayı ile alakalı batıl hadisler" başlığı altında zikretmiş, İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) ise bu hadisin uydurma olduğunu, râvilerden Kisai'nin kim olduğunu bilmediğini, yine rivayetin senedinde geçen ravilerden biri olan Nakkaş'ın ise yalancılıkla itham edilen biri olduğunu söylemiştir.[215]

6.2.7. Oruç Rivayetlerinin Değerlendirilmesi

Receb ayında tutulacak oruçlarla ilgili ele aldığımız rivayetlere baktığımızda Hz. Peygamber'in (s.a.v) Receb orucu tuttuğunu ve teşvik ettiğini ifade eden hadisler olduğu gibi Receb orucundan nehyeden hadislerin de vârid olduğunu görmekteyiz. Bu durum alimlerin de bu konuda farklı görüşler benimsemesine sebebiyet vermiştir. Mesela Endülüslü fıkıh alimi ve muhaddis Ebûbekir et Turtûşî (öl. 520/1126) Receb ayında oruç tutmayı kerih görür ve bu düşüncesinin sebeplerini şöyle açıklar: Recep ayı orucu üç vecihten mekruhtur. Birincisi: Müslümanlar bu aya bir oruç tahsis edip her sene bunu yaparlarsa insanlar Receb ayında oruç tutmanın Ramazan ayındaki gibi farz olduğunu zanneder. İkincisi: insanlar bu ayda oruç tutmayı sabit sünnetler gibi sünnet zanneder. Üçüncüsü: Receb ayında oruç tutmanın fazileti ve sevabı diğer aylardaki oruçlardan farklı değildir. Şayet bu ayda özel bir şey olsaydı Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu zaten açıklardı.[216]

Yine büyük müctehid İmam Şafiî (öl. 204/820) insanların Receb ayını tıpkı Ramazan ayı gibi oruçlu geçirmelerini kerih görmüş ve bunun sebebini cahil insanların Receb ayında

[214] İbn Dihye, *Edâ'ü mâ vecebe fî vaz'i'l-vazzâ'în fî Receb*, 45,46.
[215] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 39; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/206.
[216] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 56, 57.

oruç tutmayı vacip olarak görmesinden korkması olarak açıklamıştır.[217] Bunlara karşılık İbn Hacer (öl. 852/1449), Ali el-Kari (öl. 1014/1605) gibi alimler cahiliyedeki gibi Receb ayını tâzim etme maksadı gütmeden sünnet olduğunu düşünerek sırf ibadet etme maksadıyla bu ayda oruç tutma konusunda bir beis görmemektedirler.[218] İmam Nevevî'nin (öl. 676/1277) de bayram günleri hariç tüm seneyi oruçlu geçiren sahabîler ve İslam büyükleri olduğunu, Receb ayına özel bir durum olmasa da doğal olarak bu ayın tamamını oruçlu geçirdiklerini belirttiği sözlerinden Receb ayının tamamında (o aya mahsus kılmamak şartıyla) oruç tutmada bir kötülük olmadığı görüşünü savunduğunu anlayabiliriz.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'den Receb ayında oruç tutmayı tavsiye etmesiyle alakalı sahih bir hadis varid olmamıştır. Receb orucundan nehyettiği hadisler ise zayıftır. Bu durumda alimlerin bu konuda yukarıda verdiğimiz görüşlerini de göz önünde bulundurduğumuzda orucun yalnızca Receb ayına has kılınmadığı, Ramazan orucu gibi farz olarak görülmediği taktirde sünnet olduğu düşünülerek Receb ayında da diğer aylarda tutulan nafile oruçlar gibi oruç tutulmasında bir mahzur olmadığını söyleyebiliriz.

6.3. Receb Ayında Umre Yapılması ile İlgili Rivayetler

Bu başlık altında 2 hadis değerlendirilecektir.

6.3.1. Hz. Peygamberin Receb ayında kesinlikle umre yapmadığına dair rivayet

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رضي الله عنهما، جَالِسٌ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ، وَإِذَا نَاسٌ يُصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ صَلَاةَ الضُّحَى، قَالَ: فَسَأَلْنَاهُ عَنْ صَلَاتِهِمْ، فَقَالَ: بِدْعَةٌ. ثُمَّ قَالَ لَهُ: كَمْ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم؟ قَالَ أَرْبَعًا: إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ. فَكَرِهْنَا أَنْ نَرُدَّ عَلَيْهِ.

قَالَ: وَسَمِعْنَا اسْتِنَانَ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْحُجْرَةِ، فَقَالَ عُرْوَةُ: يَا أُمَّاهُ، يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ: أَلَا تَسْمَعِينَ مَا يَقُولُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَتْ: مَا يَقُولُ؟ قَالَ: يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم اعْتَمَرَ أَرْبَعَ

[217] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 52.
[218] el-Kârî, *El-esrârü'l-merfûa*, 461; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 54.

عُمَرَاتٍ، إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ. قَالَتْ: يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَا اعْتَمَرَ عُمْرَةً إِلَّا وَهُوَ شَاهِدُهُ، وَمَا اعْتَمَرَ فِي رَجَبٍ قَطُّ

Mücâhid b. Cebr şöyle söylemiştir:

"Ben, Urve b. Zübeyr ile beraber Medine Mescidi'ne girdik. Abdullah b. Ömer'i Hz. Âişe'nin odasına dayanıp oturmuş hâlde bulduk. Bir grup insan mescitte kuşluk namazı kılıyordu. Abdullah b. Ömer'e kuşluk namazının hükmünü sorduk. "Bidattir" diye cevap verdi. Sonra Urve, İbn Ömer'e "Resûlullah (s.a.v.) kaç kere umre yaptı?" diye sordu. İbn Ömer: "Birisi Receb ayında olmak üzere dört umre yaptı", dedi. Biz Abdullah b. Ömer'in cevabını reddetmeyi kerih gördük. Bu sırada, Hz. Âişe'nin, odası içinde dişlerini misvaklamasından çıkan sesi işittik. Urve, Hz. Âişe'ye: Ey mü'minlerin annesi! Ebû Abdurrahmân ne söylüyor işitmiyor musun? 'Resûlullah (s.a.v.) birisi Receb ayında olmak üzere dört umre yaptı diyor' dedi. Hz. Aişe (r.a): 'Allah sana rahmet etsin Ya Abdurrahman! Resûlullah'ın yaptığı umrelere kendisi (İbn Ömer) şâhid olmuştur. Resûlullah Receb ayında kat'iyyen umre yapmamıştır", dedi."

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Receb ayında kesinlikle umre yapmadığını ifade eden bu rivayet Buhârî (öl. 256/870), Müslim (öl. 261/875) Ahmet b. Hanbel (öl. 241/855) Taberânî (ö. 360/971) ve Beyhakî'nin (öl. 458/1066) eserlerinde zikredilmiştir. [219]

Buhârî rivayeti "Kaza umresi" ve "Resûlullah kaç kez umre yapmıştır" bab başlıkları altında olmak üzere iki kez zikretmiştir.

Rivâyeti Buhârî, Müslim, Ahmet b. Hanbel, Taberânî ve Beyhakî aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dımaşk: Daru İbn Kesir, Beyrut: el-Yemame, 1414/1993), "Megâzî", 41, "Umre", 3; Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. Haccac Müslim, *Sahih-i Müslim* (Türkiye: Dârü't-Tıbâati'l-Âmire, 1334/1916), "Kitâbu'l hac", 220; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10/471; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 9/326. Taberânî, *El-mu'cemü'l-evsât.*, 3/131.

1. Buhârî → Kuteybe b. Saîd[220] → Cerîr[221] → Mansur[222] → Mücahid[223]
2. Buhârî → Osman b. Ebî Şeybe[224] → Cerîr → Mansur → Mücahid
3. Müslim → İshak b. İbrahim[225] → Cerîr → Mansur → Mücahid
4. Ahmed b. Hanbel → Yahya b. Adem[226] → Mufaddal[227] → Mansur → Mücahid
5. Beyhakî → Abdullah el Hafız → İbrahim el Müzekki[228] → Ahmed b. Seleme[229] → Kuteybe b. Said → İshak b. İbrahim → Cerîr → Mansur → Mücahid
6. Taberânî → İshak b. İbrahim → Yahya b. Adem → Mufaddal b. Mühelhil → Mansur → Mücahid

Aşağıdaki rivayette ise Hz. Peygamber'in yapmış olduğu dört umre zikredilmiştir; Receb ayında umre yaptığına dair bir ifade bulunmamaktadır.

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ: هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا رضي الله عنه، فَقَالَ اعْتَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حَيْثُ رَدُّوهُ، وَمِنَ الْقَابِلِ عُمْرَةَ الْحُدَيْبِيَةِ، وَعُمْرَةً فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ.

[220] Kuteybe b. Saîd (öl.240/855): Sadûk lafzıyla tadil edilmiştir. İbn Main, Ebû Hâtim ve Nesâi sika bir râvi olduğunu bildirir. İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbu't-tehzîb, 3/431.

[221] Cerîr b. Abdilhamîd b. Cerîr (Yezîd) ed-Dabbî er-Râzî (öl. 188/804): Sika bir râvidir. İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbu't-tehzîb, 1/196.

[222] Ebû Attâb Mansûr b. Mu'temir b. Abdillâh es-Sülemî el-Kûfî (öl. 132/750): Sika olduğu sabit bir râvidir. İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbu't-tehzîb, 1/973.

[223] Ebü'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî (öl. 103/721): Başta tefsir ilmi olmak üzere birçok ilimde alim bir kimsedir. Hadis rivayetinde sika olduğu sabittir. İbn Hacer el-Askalânî, Taḳrîbü't-Tehẕîb, 1/921.

[224] Ebü'l-Hasen Osmân b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî (öl. 239/853): Sikalığı sabit olan râvi, hâfız ve sadûk lafızlarıyla tadil edilmiştir. İbn Ebî Hâtim, el-Cerh ve't-ta'dîl, 6/166; İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbu't-tehzîb, 1/668.

[225] Ebû Ya'kub İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî (öl. 238/853): İbn Râhûye diye anılır. Sika, hafız ve müctehid bir râvidir. İbn Hacer el-Askalânî, Taḳrîbü't-Tehẕîb, 1/126.

[226] Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Âdem b. Süleymân el-Kureşî el-Ümevî el-Kûfî (öl. 203/818): Sika bir râvi olduğu bildirilmiştir. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ, 8/ 526.

[227] Mufaddal b. Mühelhil (öl.167): Sika bir râvi olduğu bildirilir. İbn Hıbbân, es-Sikât, 9/183; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ, 8/ 502

[228] Muhammed b. İbrahim el Müzekki (öl. 347): İmam, seyyid ve hadis ehlinden sika bir râvi olduğu ifade edilir. Zehebî, Siyeru a'lami'n-nübelâ,15/ 572

[229] Ahmed b. Seleme b. Abdullah Ebû'l- Fadl Nîsâbûrî (öl. 286): hafız, adil, hadis rivayetinde güvenilir bir kimsedir. Rivayetleri delil sayılabilen bir râvidir. Zehebî, Siyeru a'lami'n-nübelâ,13/ 373; A.mlf, Tezkiretü'l-huffâz, 2/156.

حَدَّثَنَا هُدْبَةُ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ وَقَالَ: اعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرٍ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، إِلَّا الَّتِي اعْتَمَرَ مَعَ حَجَّتِهِ: عُمْرَتَهُ مِنَ الْحُدَيْبِيَةِ، وَمِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، وَمِنْ الْجِعْرَانَةِ حَيْثُ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ، وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ

Katâde şöyle söylemiştir: "Hz. Enes'e (r.a) Peygamberin umresinden sordum". Şöyle cevap verdi: "Müşriklerin onun Mekke'ye girmesini engelledikleri yıl yaptığı umre, gelecek yıl Hudeybiye'de yapılan umre (kaza umresi), Zilkâde ayında yaptığı umre ve haccıyla ile birlikte yaptığı umre."

Hemmâm şöyle dedi: "Hz. Peygamber dört umre yaptı. Haccıyla beraber yaptığı hariç diğerlerini Zilkâde ayında yaptı. Hudeybiyede yaptığı umre, ertesi yıl Hudeybiye'de yaptığı umre (kaza umresi), Huneyn ganimetlerini taksim ettiği Cirâne umresi ve Haccı ile birlikte edâ ettiği umre."[230]

6.3.2. Umre Hadislerinin Değerlendirilmesi

Hz. Peygamber'in Receb ayında kesinlikle umre yapmadığını ifade eden rivayette Hz. Aişe, İbn Ömer'in "umrelerin biri Receb ayındadır" sözü dışında söylediklerini reddetmemiştir. Kurtûbî (öl. 671/1273) İbn Ömer'in Hz. Aişe'nin sözünü reddetmemesini aslında Hz. Aişe'nin söylediklerini benimsediği ve kendisinin yanılgıya düştüğünü kabul etmesinden dolayı olduğu şeklinde açıklar.[231] İmam Nevevî' de (öl. 676/1277) İbn Ömer'in susmasının bu meseleyi karıştırdığı, unuttuğu yahut şüphe ettiğinin bir göstergesi olduğunu söyler. [232]

İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) Hz. Aişe'nin yukarıdaki hadiste İbn Ömer'e künyesiyle hitap etmesinin onun değerini yükseltmek istemesi sebebiyle olduğunu ifade eder. "Resûlullah'ın yaptığı umrelere kendisi (İbn Ömer) şâhid olmuştur" sözünde ise Hz. Aişe'nin İbn Ömer'in bu meseleyi unuttuğuna işaret ettiğini söyler. İbn Hacer, "Hz. Peygamber'den (s.a.v.) çokça hadis nakleden, sürekli onunla aynı ortamda olan bir sahabî bile olsa bazen yanılabilir ve hata edebilir. Sahabeler hatadan korunmuş değildir." der. Ayrıca hadiste rivayeti aktaran kişinin yanlış anladığını ortaya çıkarmak için sahabîlerin izlediği

[230] Buhârî, "Umre", 3; İbni Mâce, "Menasik", 50; Tirmizî, "Hac", 7; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/87, 5/111.
[231] Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Mısır: el Mektebetü's Selefiyye, 1390/1970), 3/601-603.
[232] İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 3/601-603.

ince davranışın da önemli olduğunu, bu hadiste alimlerin birbirini güzel bir edeple nasıl reddettiğinin de görüldüğünü ifade eder.[233]

Buhârî (öl. 256/870) ve Müslim'in (öl. 261/875) *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*'lerinde zikrettikleri, Mücâhid b. Cebr'den gelen rivayetin tüm râvileri sikadır. İbn Ömer, Hz. Peygamber'in umrelerden birini Receb ayında yaptığını söylediği sözlerinde yanılmıştır ve Hz. Aişe'nin bu konudaki itirazına cevap vermeyip sessiz kalmıştır. Daha sonra zikrettiğimiz Enes b. Malik ve Ebû Hureyre'den gelen rivayetlere göre Hz. Peygamber dört kez umre yapmıştır. Bunların üçünü, rivayetlerde de geçtiği üzere Zilkâde ayında, birisini Veda Haccı sırasında edâ etmiştir. [234] Bu bilgiler ışığında açıkça söylenebilir ki Hz. Peygamber Receb ayına özel bir umre yapmamıştır.

6.4. Kurban ile İlgili Rivayetler

Bu başlık altında 5 hadis değerlendirilecektir.

6.4.1. Hz. Peygamberin Atîre ve Fera' Kesmeyi Tavsiye Ettiği ve Yasaklamadığı Rivayetler

حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ نُبَيْشَةَ، قَالَ: نَادَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا نَعْتِرُ عَتِيرَةً فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فِي رَجَبٍ، فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: «اذْبَحُوا لِلَّهِ عز وجل فِي أَيِّ شَهْرٍ كَانَ، وَبَرُّوا لِلَّهِ، وَأَطْعِمُوا» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا نُفْرِعُ فَرَعًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَمَا تَأْمُرُنَا بِهِ؟ قَالَ: " فِي كُلِّ سَائِمَةٍ فَرَعٌ، تَغْذُوهُ مَاشِيَتُكَ، حَتَّى إِذَا اسْتَحْمَلَ ذَبَحْتَهُ، فَتَصَدَّقْتَ بِلَحْمِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ هُوَ خَيْرٌ.

Nübeyşe el-Hüzelî anlatıyor: "Bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) seslendi:

[233] İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 3/601-603.
[234] Buhârî, "Umre", 3; İbni Mâce, "Menâsik", 50; Tirmizî, "Hac", 7; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/87, 5/111.

"Ey Allah'ın Resulü! Biz, câhiliye devrinde, Receb ayında atîre kurbanı kesiyorduk. Şimdi ne yapmamızı emir buyurursunuz?" Resûlullâh şu cevabı verdi: "Hangi ay olursa olsun, Allah için kurban kesin ve Allah rızası için hayırda bulunun, Allah için yedirin. Dediler ki: Ey Allah'ın Resulü! Biz cahiliye devrinde fera' kurbanı da[235] keserdik. Şimdi ne yapmamızı emredersin? Resûlullâh şöyle cevap verdi: Otlayan her hayvan için yürüyünceye kadar bakıp beslediğin bir fera' kurbanı vardır. O hayvan yük taşımaya başladığında onu kurban eder ve etini sadaka olarak dağıtırsın. İşte bu asıl hayırlı olandır."[236]

Rivayeti Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), İbn Mâce (öl. 273/887), Ebû Dâvûd (öl. 275/889), Nesâî (öl. 303/915) ve Taberânî (öl. 360/971) aşağıda verilen isnatlarla zikretmişlerdir.

1. Ahmed b. Hanbel → Ebû Adî → İbn Avn → Cemîl → Ebû'l Melih → Nübeyşe el Hüzelî
2. Ahmed b. Hanbel → Hüşeym → Hâlid → Ebû'l Melih → Nübeyşe el Hüzelî
3. Ahmed b. Hanbel → İsmail→ Hâlid el Hezzâ → Ebû'l Melih b. Üsame → Nübeyşe el Hüzelî
4. İbn Mâce → Ebû Bişr Bekr b. Halef → Yezid b. Zürey'→ Halid b. el Hezza → Ebû'l Melih→ Nübeyşe
5. Ebû Dâvûd → Müsedded → Nasr b. Ali → Bişr b. Mufaddal el Ma'na → Halid el Hezza → Ebû Kılâbe → Ebû'l Melih → Nübeyşe el Hüzelî
6. Nesâî → Muhammed b. Müsenna → İbn Ebî Adî → İbn Avn → Cemîl → Ebû'l Melih → Nübeyşe el Hüzelî
7. Nesâî → Amr b. Ali → Bişr → Halid → Ebû'l Melih → Ebû Kılâbe → Nübeyşe el Hüzelî
8. Muhammed b. Abdurrahman → Gunder → Hâlid → Ebû Kılâbe → Ebû'l Melih → Nübeyşe
9. Nesâî → Ahmed b. el Mikdam ve Muhammed b. Abdullah → Yezîd → Hâlid→ Ebû'l Melih → Nübeyşe

[235] Fera': Cahiliye devrinde dişi devenin ilk doğurduğu yavrusunun ilahlara kurban edilmesidir.

[236] Ebû Abdullah Muhammed b Yezid er-Rebei el-Kazvini İbn ibn Mace, *Sünenu İbn Mace.* (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1952), "Zebâih", 2; Ebû Abdurrahman Ahmed b Ali b Şuayb Nesâî, *Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), "el Fera' ve'l-atire", 2; Süleyman b. Eş'as b İshak el-Ezdi es-Sicistani Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd* (Beyrut: el-Mektebü'l- Asriyye, ts.), "Dahâyâ", 20; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 34/322; Taberânî, *El-mu'cemü'l-evsât.*, 4/268.

10. Nesâî → Yakup b. İbrahim → İbn Uleyye → Hâlid → Ebû Kılâbe → Ebû'l Melih → Nübeyşe
11. Taberânî → Ali → Muaviye b. Vahib b. Sevvâr → Üneys → Eyyüb → Ebû Kılâbe → Enes

Rivayet Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin eserlerinde Nübeyşe el-Hüzelî'den; Taberânî'nin eserinde ise Hz. Enes'ten bize ulaşmıştır. Taberânî, *el-Muʿcemü'l-evsaṭ*'ta Eyyüb'ten bu hadisi sadece Üneys'in aldığını, Muaviye b. Vâhib'in teferrüd ettiğini (senedin bir yerinde tek kaldığını) ifade etmektedir.[237]

Ahmed b. Hanbel'in 3 numaralı isnad ile rivayet ettiği hadiste yukarıda verilen metne ilave olarak "Size, kesemeyenler de kurban etinden yesinler diye üç günden fazla kurban eti yemenizi yasaklamıştık. Sonra Allah size rahatlık verdi. Artık yiyebilir, saklayabilir ve ecir kazanmak için sadaka olarak verebilirsiniz. Bugünler yeme, içme ve Allah'ı zikretme günleridir" sözleri de zikredilmiştir.

Ebû Dâvûd'un 5 numaralı isnatla naklettiği rivayette ise yukarıda verilen metne ilave olarak Hâlid'in "Bir fera' kurbanı kesmeyi gerektiren sürünün miktarı ne olmalıdır?" sorusuna Ebû Kılâbe'nin "Yüz hayvandır" cevabı nakledilmiştir.

Ebû Cafer et-Tahâvî (öl. 321/933) bu rivayetle alakalı olarak atîre ve fera' kesmenin zorunluluğunun olmadığından, bu işin kişinin seçimine bırakıldığından bahseder. Atîre ve fera' kesmenin bir iyilik olduğunu ve bunu yapan kişinin güzel bir iş yapmış olacağını, yapmayana ise bir sıkıntı olmayacağını ifade etmiştir.[238]

Hattâbî (öl. 388/998) atîre kurbanı kesmenin cahiliyede, Receb ayında insanların Recebiyye dedikleri kurbana verilen isim olduğunu, Fera'nın ise yine cahiliye döneminde dişi devenin ilk doğurduğu yavrunun ilahlara kurban edilmesine dendiğini açıklamıştır. Ancak daha sonra Resûlullah'ın "Atîre ve fera' yoktur" hadisi ile insanları bundan nehyettiğini zikretmiştir.[239]

---

[237] Taberânî, *El-mu'cemü'l-evsât.*, 4/268.
[238] Ebû Ca'fer Ahmed b Muhammed b Selâme et-Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-âsar* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1415/1994), 3/87.
[239] Ebû Süleyman Hamd b Muhammed b İbrâhim Hattâbî, *Meâlimü's-Sünen* (Haleb: Matbaatü'l-İlmiyye, 1351/1932), 4/283.

Begavî (öl. 516/1122) alimlerin çoğunun Receb ayında kurban kesmenin hükmünün kaldırıldığı görüşünü savunduklarını bildirir.[240]

Fera' ve atîrenin müstehablığına delalet eden rivayetlerden bir diğeri ise şöyledir:

حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ زُرَارَةَ السَّهْمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي الْحَارِثِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّهُ لَقِيَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَقُلْتُ: بِأَبِي أَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ، اسْتَغْفِرْ لِي. قَالَ: " غَفَرَ اللهُ لَكُمْ (2) " قَالَ: وَهُوَ عَلَى نَاقَتِهِ الْعَضْبَاءِ. قَالَ: فَاسْتَدَرْتُ لَهُ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ أَرْجُو أَنْ يَخُصَّنِي دُونَ الْقَوْمِ، فَقُلْتُ: اسْتَغْفِرْ لِي. قَالَ: " غَفَرَ اللهُ لَكُمْ (2) ". قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ، الْفَرَائِعُ وَالْعَتَائِرُ؟ قَالَ: " مَنْ شَاءَ فَرَّعَ، وَمَنْ شَاءَ لَمْ يُفَرِّعْ، وَمَنْ شَاءَ عَتَرَ، وَمَنْ شَاءَ لَمْ يَعْتِرْ، فِي الْغَنَمِ أُضْحِيَّةٌ " ثُمَّ قَالَ: " أَلَا إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا

Haris b. Amr, Veda Haccında Peygamber (s.a.v.) ile karşılaştı ve ona şöyle dedi:

"Babam sana feda olsun ey Allah Resûlü benim için istiğfar et." Peygamber (s.a.v.) şu şekilde cevap verdi: "Allah sizi bağışlasın." Haris diyor ki: "Peygamber (s.a.v.) devesinin üzerindeydi. Ben onun etrafından dolaşarak diğer yanına gittim, kavmimden ayrı özel olarak bana dua etmesini istiyordum. Tekrar 'benim için istiğfar et' dedim. Bunun üstüne Peygamber (s.a.v.) tekrar 'Allah sizi bağışlasın' dedi. Başka bir adam gelerek: 'Ey Allah'ın Rasûlü fera' ve atîre konusunda ne düşünürsün' diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise: 'Dileyen fera' kessin, dileyen kesmesin, dileyen atîre kessin, dileyen kesmesin' buyurdu."[241]

Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) ve Taberânî'nin (öl. 360/971) eserlerinde ulaştığımız rivayetin isnadları aşağıdaki gibidir:

1. Ahmed b. Hanbel → Yahya b. Zürâre es Sehmî → Yahya (Babası) → Haris b. Amr (Dedesi)

[240] Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b Mesud Begavî, *Şerhü's-sünne* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1983), 4/350.
[241] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 25/342; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 3/261.

2. Taberânî → Ebû Zür'a ed Dımeşkî → Affan →Ahmed b. Fazl el Esfâtî → Ebû'l Velid et Tayâlîsî → Muhammed et Temar el Basri ve Ebû'l Velid et Tayâlîsî → Musa b. İsmail → Yahya b. Zürare → Yahya (Babası) → Haris b. Amr (Dedesi)

Hâkim en-Nîsâbûrî (öl. 405/1014) rivayete *el-Müstedrek* isimli eserinde yer vermiş, isnadının sahih olduğunu ifade etmiştir.[242]

Nâsırüddin Elbânî (1914-1999) bu rivayetin zayıf olduğunu bildirmiştir.[243]

Deve ve koyun için fera' kesilmesini emreden bir diğer rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مِقْلَاصٍ الْمِصْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي ح، وَحَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ التُّسْتَرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى، قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، أَن يَزِيدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيَّ، حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ: أَن رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: «فِي الْإِبِلِ فَرْعٌ، وَفِي الْغَنَمِ فَرْعٌ، وَيُعَقُّ عَنِ الْغُلَامِ، وَلَا يُمَسُّ رَأْسُهُ بِدَمٍ«

Yezid b. Abdullah el Müzenî babasından o da Resûlullah'tan (s.a.v.) şu şekilde nakletmiştir: "Devede fera' vardır, koyunda fera' vardır. Çocuk için akika kurbanı kesilir, başına kanı sürülmez."[244]

Aşağıda vereceğimiz rivayet ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) her ev ehlinin Receb ayı geldiğinde bir koyun kesmesi gerektiğinden bahseder.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مِخْنَفٍ، قَالَ: انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ عَرَفَةَ، قَالَ: وَهُوَ يَقُولُ: " هَلْ تَعْرِفُونَهَا؟ " قَالَ: فَمَا أَدْرِي مَا رَجَعُوا عَلَيْهِ،

[242] Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyi' Muhammed Hakim Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn.*, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990), 4/258.
[243] Elbânî, *Zaîfü'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetuh*, 816.
[244] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 13/199; Taberânî, *El-mu'cemü'l-evsât.*, 1/107; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 19/387.

قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: " عَلَى أَهْلِ كُلِّ بَيْتٍ أَنْ يَذْبَحُوا شَاةً فِي كُلِّ رَجَبٍ، وَكُلِّ أَضْحَى شَاةً

Habib b. Mihnef dedi ki: "Arefe günü Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gittim, o şöyle diyordu: "bunu biliyor musunuz?" Râvi diyor ki: Neye döndüklerini bilmiyorum. Peygamber (s.a.v.) devam etti: "Her bir ev ehlinin her Receb ayında bir koyun kesmesi gerekir."

Rivayet, Abdürrezzâk es-San'ânî (öl. 211/826-27), Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), İbn Mâce (öl. 273/887) ve Taberânî'nin (öl. 360/971) eserlerinde geçmektedir. [245]

İbn Mâce'nin naklettiği rivayetin metninde "Her bir ev ehlinin her Receb ayında bir koyun kesmesi gerekir" ibaresi yerine "Her bir ev ehlinin her yıl bir kurban bir de atîre kesmesi gerekir" ibaresi yer almıştır.

Begavî (öl. 516/1122) bu hadisin garib hadis olduğunu ve isnadının zayıf olduğunu belirtir. Ayrıca atîre kesmenin ittifakla vacip olmadığını ifade eder.[246]

Mecmaʿu'z-zevâʾid isimli eseriyle tanınan Nûrüddîn el-Heysemî (öl. 807/1405) bu rivayetin isnadındaki Abdülkerim b. ebi'l Muharik adlı râvinin hadis ilminde zayıf bir râvi olduğunu belirtir.[247]

Süyûtî (öl. 911/1505) ise Begavî'nin (öl. 516/1122) bu hadis zayıf veya neshedilmiştir dediğini aktarmıştır.[248]

6.4.2. Hz. Peygamberin Atîre ve Fera' Kesmenin Yasak Olduğunu Belirttiği Rivayet

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَهِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "لَا فَرَعَةَ وَلَا عَتِيرَةَ".

[245] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 34/330; Ebû Abdullah Muhammed b Yezid er-Rebei el-Kazvini İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce* (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1953), "Edâhâ", 2 (No: 3125); Taberani, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 20/311; es-San'ânî, *el-Musannef*, 4/342.
[246] Begavî, *Şerhü's-sünne*, 4/349.
[247] Heysemî, *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid*, 4/18.
[248] Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b Ebî Bekr Süyûti, *Câmiü'l-ehâdîs* (:, ts.), 14/233.

Ebû Hureyre'nin (r.a) bize rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir: "(İslamda) fera' ve atîre yoktur."[249]

Atîre ve fera' kesmenin yasak olduğunu bildiren rivayet, Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), Dârimî (öl. 255/869), Buhârî (öl. 256/870), Müslim (öl. 261/875) İbn Mâce (öl. 273/887), Ebû Dâvûd (öl. 275/889), Tirmizî (öl. 279/892) ve Nesâî (öl. 303/915) tarafından nakledilmiştir.

Rivayet şu isnatlarla aktarılmıştır:

1. Buhârî → Abdullah → Ma'mer → Zührî → İbnü'l Müseyyeb→ Ebû Hureyre
2. Buhârî → Ali b. Abdullah →Süfyan → Zührî → İbnü'l Müseyyeb → Ebû Hureyre
3. Müslim →Muhammed b. Rafi → Abd b. Humeyd → Abd → Abd→ İbn Rafi → Abdürrezzak → Ma'mer → Zühri → İbnü'l Müseyyeb → Ebû Hureyre
4. Ahmed b. Hanbel → Muhammed b. Cafer → Şu'be → Ma'mer → Zührî → Said b. Müseyyeb → Ebû Hureyre
5. Ahmed b. Hanbel → Süfyan → Zührî → Said b. Müseyyeb → Ebû Hureyre
6. Ahmed b. Hanbel → Abdürrezzak → Ma'mer → Zührî → Said el Müseyyeb→ Ebû Hureyre
7. Ahmed b. Hanbel → Muhammed b. Cafer → Ma'mer → Zührî → İbnü'l Müseyyeb → Ebû Hureyre
8. Nesâi → İshak b. İbrahim → Süfyan → Zührî → Said → Ebû Hureyre
9. Nesâi →Muhammed b. Müsenna → Ebû Davud → Şu'be →İshak b. İbrahim → Ma'mer → Süfyan → Zührî → Said el Müseyyeb → Ebû Hureyre

Ahmed b. Hanbel'in naklettiği 4 numaralı isnad ile Nesâi'nin naklettiği 9 numaralı isnada ait metinlerde نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْفَرَعِ وَالْعَتِيرَةِ (Resûlullah fera' ve atîre kesmeyi yasakladı) cümlesi bulunmaktadır.

İmam Şâfiî (öl. 204/820) bu hadisin لَا فرع وَاجِب وَلَا عتيرة وَاجِبَة 'Atîre vacip değildir, fera' vacip değildir' şeklinde anlaşılması gerektiğini söyler. Ancak Bedreddin el-Aynî (öl.

[249] Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî*, "Akika", 3,4; Müslim, *Sahih-i Müslim*, "Edâhâ", 6/83; Ebû İsa Muhammed b İsa b Sevre es-Sülemi Tirmizî, *el-Câmiü's-sahih (Sünenü't-Tirmizî)* (Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1975), "Edâhâ",15; Nesâî, *Sünen*, "el Fera' ve'l-atîre", 1; Ebû Abdullah Muhammed b Yezid er-Rebei el-Kazvini İbn ibn Mace, *Sünenu İbn Mace.*, "Zebâih", 2,3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 12/199, 13/174,16/234; Ebû Muhammed Abdullah b Abdurrahman b Fazl ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî.* (Riyad: Dâru'l- Mugnî li'n-Neşri ve't- Tevzî, 2000), "Edâhâ", 8; Ebû Davud, *Sünen*, "Edâhâ", 20.

855/1451) İmam Şafiî'nin tevilinin bu konuda Ahmed b. Hanbel ve Nesâi'den vârid olan نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْفَرَعِ وَالْعَتِيرَةِ (Resûlullah fera' ve atîre kesmeyi yasakladı) rivayetiyle uyuşmadığını ifade eder ve لَا فَرَعَةَ وَلَا عَتِيرَةَ cümlesinin suret olarak nefiy (olumsuzluk) içerdiğini ama mana olarak nehiy (yasaklama) içerdiğini söyler.[250]

6.4.3. Kurban Hadislerinin Değerlendirilmesi

Hanefi fakihi ve muhaddis olan el-Aynî (öl. 855/1451) ulemâdan İbn Sîrîn el-Basrî'nin (öl. 110/729) her Receb ayında atîre kestiğini, Tahâvî'nin (öl. 321/933) Âsâr'ında İbn Ömer'in de atîre kestiğinden bahsedildiğini ifade eder. Bu konuda Nevevî'nin (öl. 676/1277) görüşünün de İmam Şafiî'nin (öl. 204/819) görüşüyle aynı olduğunu, ikisinin de Receb ayında fera' ve atire kesmenin müstehab olduğu görüşünde olduklarını söylemiştir. Ayrıca Kâdî İyâz (öl. 544/1149) ve Hâzimî'nin (öl.584/1188) "(İslam'da) fera' ve atîre yoktur." Hadisini göstererek bu konuda ibâha bildiren diğer hadislerin neshedildiğini söylediklerini ve ulemanın çoğunun da "(İslam'da) fera' ve atîre yoktur" rivayetinin diğer rivayetleri nesh ettiği görüşünde olduğunu zikretmiştir.[251]

Receb ayında fera' ve atîre kesme konusunda vârid olan hadisler ihtilâf etmiştir. "Hz. Peygamber'in Atire ve Fera' Kesmeyi Yasaklamadığı Rivayetler" başlığı altında zikredilen dört rivayet atire ve fera' kesmenin mübahlığına delalet etmektedir. Hadis alimlerinin görüşlerine bakıldığında çoğunun Receb ayında kurban kesmenin hükmünün sonradan kaldırıldığını düşündükleri görülmektedir. Her ne kadar atîre ve fera' kesmenin yasak olduğunu bildiren hadisle ilgili İmam Şafiî'nin yorumu birbirine zıt görünen bu hadisleri birleştiriyor gibi görünse de Aynî'nin, İmam Şafiî'nin tevilinin Nesâi ve Ahmeb b. Hanbel'den gelen rivayetlerle uyuşmadığını söylemesi bu konuyla ilgili ibâha bildiren rivayetlerin nesh edildiğiyle alakalı görüşleri doğrulamaktadır.

6.5. Dua ve İstiğfar ile İlgili Rivayetler

Bu başlık altında 3 hadis değerlendirilecektir.

---

[250] Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b Ahmed b Musa el-Hanefi Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhi Sahîhi'l-Buhâri* (Kahire: İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, ts.) (Erişim 06 Kasım 2023), 21/88,89.

[251] Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 21/89.

6.5.1. Receb Ayının İlk Gecesi Duaların Reddedilmeyeceği ile Alakalı Rivayet

قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: وَأَخْبَرَنِي مَنْ، سَمِعَ الْبَيْلَمَانِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: " خَمْسُ لَيَالٍ لَا تُرَدُّ فِيهِنَّ الدُّعَاءَ: لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ، وَأَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ رَجَبٍ، وَلَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، وَلَيْلَتَيِ الْعِيدَيْنِ

İbn Ömer (r.a) şöyle buyurdu: "Beş gece vardır ki onda edilen dualar geri dönmez, mutlaka kabul edilir. Bunlar: Cuma gecesi, Receb ayının birinci gecesi, Şaban ayının ortasında bulunan gece, Ramazan bayramı ve Kurban bayramı geceleri."

Rivayeti Abdürrezzâk es-San'ânî (öl. 211/826-27) ve Beyhakî'nin (ö. 458/1066) eserlerinde tespit ettik. [252]

Nâsırüddîn Elbâni (1914-1999) Receb ayının ilk gecesi duaların geri dönmediği, mutlaka kabul edildiği ile alakalı nakledilen bu rivayetin uydurma olduğunu zikretmiştir.[253]

6.5.2. Allahümme Bârik Lenâ Rivayeti

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا دَخَلَ رَجَبٌ قَالَ: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي رَجَبٍ، وَشَعْبَانَ، وَبَلِّغْنَا رَمَضَانَ

Enes b. Malik'ten (r.a) rivayet edildiğine Hz. Peygamber (s.a.v.) Receb ayı geldiğinde şöyle derdi: "Allahım! Receb ve Şâban ayını bize mübarek kıl ve bizi Ramazan'a ulaştır."[254]

Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), Taberânî (öl. 360/971), Beyhakî (öl. 458/1066) ve Bezzâr'ın (öl. 292/905) eserlerinde ulaştığımız rivayetin isnadları aşağıdaki gibidir:

1. Ahmed b. Hanbel → Abdullah → Abdullah b. Ömer → Zaide b. ebi'r- Rükâd → Ziyad en Nümeyrî → Enes b. Malik
2. Taberâni → Ali b.Sa'd er Râzi → Abdüsselam b. Ömer el Cinnî → Zaide b. ebi'r-Rükâd → Ziyad en Nümeyrî → Enes b. Malik

[252] es-San'ânî, *el-Musannef*, 4/317; Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 311,; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 6/627; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/342.

[253] Elbânî, *Zaîfü'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetuh*, 420; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaife*, 3/649.

[254] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 13/117; Taberânî, *El-mu'cemü'l-evsât.*, 4/189; Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 104; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/375; Ebû Bekr Ahmed b Amr b Abdülhalik el-Basri Bezzâr, *el-Bahrü'z-zehhar (Müsnedü'l-Bezzâr)* (Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1409/1988), 13/117.

3. Beyhakî → Abdullah el Hafız → Ebûbekir Muhammed b. Müemmel → Fazl b. Muhammed eş Şârânî → Kavârîri → Zaide b. ebi'r- Rükâd → Ziyad en Nümeyrî → Enes b. Malik
4. Bezzâr → Ahmed b. Malik el Kuşeyrî → Zaide b. ebi'r- Rükâd → Ziyad en Nümeyrî → Enes b. Malik

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bir numaralı isnatla gelen metinde yukarıda tercümesini verdiğimiz lafızlardan farklı olarak "ve bizi Ramazan'a ulaştır" yerine "ve Ramazan ayını da bize mübarek kıl" lafızları kullanılmıştır. Ayrıca metnin devamında "Ve yine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle diyordu: "cuma gecesi, en değerli ve gündüzü en güzel gündür" ifadeleri de yer almaktadır.

Taberânî (öl. 360/971) *el-Muʿcemü'l-evsat*'ta "bu hadis Peygamber'den (s.a.v.) sadece bu isnatla gelmiştir, Zaide b. ebi'r- Rükâd bu senette teferrüd etmiştir" der.[255]

Nâsırüddin el-Elbânî (1914-1999) hadisin zayıf olduğunu ifade etmektedir.[256]

Râvilerden Zâide b. ebi'r- Rükâd'ın künyesi Ebû Muaz'dır. "Münkerü'l hadîs", "lâ yuhteccü bih" (hadisi delil olmaz) lafızlarıyla cerh edilmiştir.[257]

İbn Hacer (öl. 852/1449) *Tebyînü'l aceb*'te Receb ayı ile alakalı varid olan zayıf hadisler başlığı altında bu rivayete de yer vermiş ve Taberâni ve Beyhakî'nin Zaide b. ebi'r-Rükâd isimli râvinin isnatta tek kaldığını söylediklerini ifade etmiş ve kendi görüşünün bu hadisin münker sayılması yönünde olduğunu, bu rivayetin Ziyad en Nümeyri'den başkasından nakledildiğini görmediğini zikretmiştir. Ayrıca Zaide b. ebi'r- Rükâd hakkında Buhârî'nin onu "münkerü'l-hadis" lafzıyla cerh ettiğini, Nesai'nin Zaide'nin kim olduğunu bilmediğini söylediğini ama farklı eserlerinde onun için "münkerü'l- hadis" ve "sika değildir" ibarelerini kullandığını, İbn Hibban'ın ise Zaide'nin haberleriyle delil getirilemez dediğini ifade etmiştir.[258]

---

[255] Taberânî, *el-mu'cemü'l-evsât.*, 4/189.
[256] Elbânî, *Zaîfü'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetuh*, 637.
[257] Buhârî, *et-Târihü'l-kebîr*., 4/398; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbü't-tehzîb* (Haleb: Dârü'r-Reşid, 1406/1986), 2/213; İbn Adî, *el-Kâmil fî duafâi'r-rical*, 4/195; İbn Hibban, *el-Mecrûhîn*, 1/308.
[258] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 25.

6.5.3. Recep Ayında İstiğfarı Çoğaltmayı Teşvik Eden Rivayet

عن علي قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "أكثروا من الاستغفار في شهر رجب، فإن لله في كل ساعة منه عتقاء من النار، وإن لله مَدائِنَ لا يدخلها إلا من صام شهر رجب.

Hz. Ali (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle rivayet ettiğini söylemiştir: "Receb ayında istiğfarı çoğaltın. Allah'ın her saatinde cehennemden azat edilen kulları vardır ve Allah'ın öyle bağışlama yerleri vardır ki, onlara ancak Recep ayında oruç tutanlar girebilir."

Ed-Deylemî'nin (öl. 509/1115) *Firdevsü'l ahbâr*'ında ve İbn Arrâk'ın (öl. 963/1556) *Tenzîhü'ş-şerîʿa* isimli eserinde ve İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Zehrü'l-firdevs*'inde tespit ettiğimiz[259] rivayeti daha önce "Receb ayında oruç tutana cennette verilecek nimetlerle ilgili rivayetler" başlığı altında zikretmiş ve hadisin mevzûât kitaplarında yer aldığını, râvilerinden Esbağ b. Nübâte'nin (öl. 110/728'den önce) adalet ve zabtının son derece düşük olduğunu ve rivayetlerinin hadis alimleri tarafından terkedildiğini söylemiştik.[260]

6.5.4. Dua ve İstiğfar ile İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi

Receb ayının ilk gecesi duaların reddedilmeyeceğine dair İbn Ömer'den gelen rivayet hakkında Nâsırüddîn el- Elbâni (1914-1999) mevzû olduğu yönünde bir açıklama yapmıştır. Halk arasında meşhur, özellikle üç aylar yaklaştığında sosyal medyada da sıklıkla karşılaştığımız, "Allahümme bârik lenâ" rivayeti diye bahsettiğimiz "Allahım! Receb ve Şâban ayını bize mübarek kıl ve bizi ramazana ulaştır" şeklindeki dua "kütüb-i sitte" diye adlandırdığımız güvenilir hadisleri içeren kaynaklardan hiçbirinde yer almamaktadır. Ayrıca bu hadisin râvilerinden Zâide b. ebi'r- Rükâd yukarıda da ayrıntılarıyla bahsedildiği üzere "lâ yuhteccü bih" (hadisi delil olmaz) ve "münkerü'l-hadis" şeklinde cerh edilen bir râvidir. Dolayısıyla bu rivayet hadis alimlerinin de ifade ettiği gibi zayıf sayılmaktadır. Hz. Ali'nin (r.a), Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklettiği "Receb ayında istiğfarı çoğaltın" şeklindeki rivayeti ise adâlet ve zabtı son derece eksik olan hadis alimlerinin kendisinden hadis almayı terk ettiği bir râvi olan Esbağ b. Nübâte tarafından nakledilmiştir. Görüldüğü gibi bu başlık altında incelediğimiz Receb ayında dua ve istiğfar etmeyi teşvik eden üç rivayet sıhhat

---

[259] Deylemi, *el-Firdevs Bi-Mesur El-Hitab*, 1/81; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/333; İbn Hacer el Askalânî, *el-Garâibü'l-mültekatu min müsnedi'l-firdevs (Zehrü'l-firdevs)*, 1/310.

[260] Fettenî, *Tezkiretü'l-mevzûât*, 116; Nesâî, *ed-Duafâ ve'l-metrûkîn*, 21; Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/320; İbn Sa'd, *Tabakatü'l-kübra*, 8/345.

durumları sorunlu olan rivayetlerdir. Ancak özellikle insanların çok sevdiği ve kullandığı "Allahım! Receb ve Şâban ayını bize mübarek kıl ve bizi ramazana ulaştır" rivayetiyle ilgili olarak zikretmek isteriz ki hadis ilminde zayıf sayılan bir rivayet de olsa insanların bu hadisin sahih olmadığının bilincinde olarak Ramazan ayına ulaşmak için dua etmelerinde bir beis olmasa gerektir.

6.6. Kandillerde Yapılacak İbadetlerle İlgili Rivayetler

Bu başlık altında 4 hadis değerlendirilecektir.

Kandil geceleri, Osmanlı Padişahlarından II. Selim döneminde (1566-1574) minarelerde kandiller yakılarak kutlandığı için bu geceler kandil geceleri diye anılmıştır.[261]

Sözlükte "rağbet edilen şey, bol ve değerli bağış" manasına gelen ragîbe kelimesinin çoğulu olan Regaib, Receb ayının ilk perşembesini cumaya bağlayan geceye verilen isimdir. Bu gece müslümanlar tarafından Regaib kandili olarak kutlanır.[262] Bu gece aynı zamanda üç ayların ilk cuma gecesi sayılması bakımından da değerlidir.

Mi'râc; urûc kökünden türemiş bir ismi alettir. Urûc "yukarı çıkmak, yükselmek" manalarına gelir. Mi'rac kelimesi "yukarı çıkma aracı, merdiven" demektir. Terim anlamı ise Hz. Peygamber'in bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya yolculuk yapması oradan da gökyüzüne yükseltilmesidir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya yaptığı yolculuk İsrâ olarak adlandırılsa da Mirac kelimesi hem bu yolculuğu hem göğe yükseltilmesini karşılamaktadır.[263]

6.6.1. Regaib Kandil'inde Yapılacak İbadetlerle İlgili Hadisler

Namaz ile ilgili rivayetleri verirken "Receb ayının ilk cuma gecesi kılınacak namaz" başlığı altında değerlendirdiğimiz ve aşağıda tekrar vereceğimiz rivayetin Regaib gecesinin adlandırılmasında da etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Receb Allah'ın ayıdır, Şaban benim ayım ve Ramazan ümmetimin ayıdır." Dediler ki: "Ya Resûlullah (s.a.v.) Allah'ın ayı ne anlama gelir?" Dedi ki: "Bu ay bağışlanma ayıdır. Bu ayda

---

[261] Nebi Bozkurt, "Kandil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001).
[262] Hamdi Tekeli, "Regaib Gecesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007).
[263] Salih Sabri Yavuz, "Mi'rac", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005).

kanlar korunur. Allah peygamberlerin tevbelerini kabul eder ve evliyasını düşmanlardan korur. Kim onu yani Receb ayını oruçla geçirirse, şu üç şeyi kazanır: Geçmiş günahlarının bağışlanması, geriye kalan ömründe günahlardan korunma ve kıyamet gününün büyük korkusu olan susuzluktan emin olma.” Zayıf yaşlı bir adam kalktı şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü, Receb ayının tamamında oruç tutmaya gücüm yetmiyor. Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi*:* “İlk gününü oruçla geçir, çünkü Receb ayının ilk gününde her iyilik on katına çıkarılır. Ortasından bir gün ve Son gününü de oruçla geçir. Çünkü böyle yapana Recep ayının tamamını oruçlu geçirmiş gibi sevap verilir. Ancak, Receb ayının ilk gecesini gözden kaçırmayın. Çünkü o gece, melekler tarafından Regâib gecesi olarak adlandırılır. Bu, çünkü o gece ilerlediğinde, cennetteki ve yeryüzündeki tüm melekler Kâbe'nin etrafında toplanır ve Allah'a bakarlar. Allah onları gözler ve şöyle der: Ey meleklerim, dilediğinizi benden isteyin. Onlar, Ey Rabbimiz, bizim isteğimiz Receb ayı orucunu tutanların bağışlanmasıdır der. Allah (c.c.) bağışladım der. Sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle dedi: Sizden biriniz Receb ayının ilk cuma günü oruç tutar sonra yine ilk cuma günü akşam ve yatsı arasında 12 rekat namaz kılıp, her rekatta bir kez Fâtiha suresini, 3 kez Kadir suresini ve 12 kez İhlas suresini okuyup her iki rekattan sonra selam verir ve namazı tamamladığında yetmiş defa Peygamber (s.a.v.)’e salavat getirir, sonra iki secde yapar ve her secdede yetmiş defa "Subbûhun kuddûsun rabbü’l melâiketi verruh" ifadesini söyler. Ardından başını kaldırır ve yetmiş defa "Rabbigfirlî verham vetecâvez ammâ ta'lemü inneke entel azîzu’l azamü" ifadesini söyler. Sonrasında ikinci secdeyi yapar ve aynı şekilde yetmiş kez "Sübbûhun kuddûsun rabbül melâiketi verrûh" ifadesini söyler. Sonra Allah’tan ihtiyacını isterse Allah onun isteklerini yerine getirir. Sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle dedi: 'Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim Allah, erkek veya kadın bu namazı kılan kişinin, bütün günahlarını deniz köpüğü kadar çok olsa veya ağaç yaprakları kadar çok olsa bile affeder. Kıyamet gününde ailesinden yedi yüz kişiye şefaatçi olur. Mezarının ilk gecesinde, bu namazın sevabı yüzü parlak, dili açık bir şekilde ona gelir ve der ki: 'Ey sevgili, sevindirici haberlerle geliyorum. Artık her türlü sıkıntıdan kurtuldun.' O da der ki: 'Sen kimsin? Vallahi yüzünün güzelliğini ve sözlerinin tatlılığını daha önce hiç görmemiştim. Şimdiye kadar senin sözlerinden daha güzelini işitmedim. Ve kokundan daha güzel bir koku almadım. O kıldığı namazın sevabı der ki: 'Ey sevgili, ben bu ayın falan gecesinde kıldığın namazın karşılığıyım. Bugün hakkını ödemek, yalnızlık ve korkundan seni kurtarmak için geldim. Sûr'a üfürüldüğü zaman, senin için

cennette bir köşk inşa edeceğim. Bu sevindirici habere şimdi sevin, çünkü artık senin efendin olan Allah'tan sana iyilikler eksik olmayacak."[264]

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) bu rivayetin uydurma olduğunu zikretmiştir. İbn Hacer (öl. 852/1449) bu rivayeti *Tebyînü'l-aceb*'te "batıl hadisler" başlığı altında alarak uydurma bir rivayet olduğu yönünde değerlendirmiştir.[265] Süyûtî (öl. 911/1505) ve Şevkânî (öl. 1250/1834) de mezkûr rivayetin uydurma olduğunu ve râvilerinin meçhul olduğunu zikretmişlerdir.[266]

İbnü's-Salâh (öl. 643/1245) ile İzz bin Abdüsselâm (öl. 660/1262) arasında Regaib namazıyla alakalı bir münazara gerçekleşmiş ve alimlerin çoğu İbn Abdüsselam'a hak vermiştir. Hatta bu olay üzerine Eyyûbi Hükümdarı el- Melikü'l Kâmil, Regaib namazının camilerde cemaatle kılınmasını ve bu gecenin özel olarak kutlanmasını yasaklamıştır. İbnü's Salâh ve bazı alimler ayet ve hadislerde bahsedilen faziletli bir ay olduğu için Receb ayının bir gecesi olan Regaib gecesinin özel sayılabileceği, bu anlamda bu gecede namaz kılmanın, Kur'an okumanın ve çeşitli ibadetler yapmanın bir sakıncası olmadığı görüşündedir.[267]

İzzeddin İbn Abdüsselâm (öl. 660/1262) ise bid'ati kısımlarına ayırır ve üçüncü kısım yani şeriatın maksadına aykırı olan ya da şeriata muhalif olan bid'atlerden bahsettiği kısımda Regaib namazını örnek olarak verir. Regaib namazının uydurma bir ibadet olduğunu, bunu uyduranın Hz. Peygamber'e yalan isnat ettiğini söyler. İbnü'l Cevzî'nin de (öl. 597/1201) Regaib namazıyla alakalı zikredilen rivayete mevzû hükmü verdiğini hatırlatır. İzzeddin b. Abdisselâm, Regaib namazının bid'at olduğunu delillendirmeye çalışırken bu namazın hicretten 480 sene sonra ortaya çıktığını nakleder. Bununla beraber namazda sükûnun sünnet olduğunu ve namaz esnasında 12 tane ihlas suresi sayılmasının parmakları hareket ettirmeden yapılamayacağı, dolayısıyla bunun namazda sükûna engel olacağından sünnete de uygun olmadığını belirtir. Ayrıca namazda huşuyu bozacağından surelerin sayısını düşünmenin çok çirkin bir iş olduğunu da ekler.[268]

---

[264] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 41; İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/125; Süyûti, *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa*, 2/48; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a*, 2/91.

[265] İbnü'l-Cevzî, *Kitâbü'l-Mevzûât*, 2/124-126; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 41.

[266] Süyûti, el-Leali'l-Masnua Fî Ehâdîsi'l-Mevzua, 2/48; Şevkani, el-Fevaidü'l-Mecmua Fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzua, 48.

[267] Tekeli, "Regaib Gecesi".

[268] Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî es-Sübkî, *Tabakâtü'ş-Şâfiiyyeti'l-kübrâ*. (Kahire: Hicr li't Tabaati'l Neşri ve't Tevzî', 1413/1992), 8/ 251-255.

6.6.2. Mi'rac Kandili ve Mi'rac Kandilinde Yapılacak İbadetlerle İlgili Hadisler

Hadis kaynaklarından edindiğimiz bilgilere göre Hz. Peygamber bir gece evinde veya Kabe'de Hatim denen yerde uyurken Cebrail (a.s) geldi ve göğsünü yardı. Zemzem ile temizledikten sonra içine hikmet ve iman doldurup göğsünü kapattı. Sonra Beyti'l-Makdis'e götürülen Peygamber (s.a.v.) Mescid-i Aksâ'da iki rekatlık namaz kıldı ve çıktı. Cebrail (a.s) Hz. Peygamber'e birisi süt diğeri de şarap dolu olan iki kap ikram etti. Hz. Peygamber (s.a.v.) sütü tercih etti. Ardından Resûlullah semaya yükseldi. Her bir sema katında bir peygamber ile görüştü. Sidretü'l-Münteha denilen yere varınca Allah'ın huzuruna çıktı. Burada Allah ümmete elli rekat namaz farz kıldı. Hz. Musa, Peygamber'e (s.a.v.) elli rekat namazın insanlara ağır gelebileceğini, Allah'tan namazın rekat sayısını hafifletmesini istemesini tavsiye etti. Hz. Peygamber namazı beş vakte indirinceye dek Allah'ın huzuruna girip çıktı. Hadis kaynaklarından edindiğimiz bilgileri toparladığımızda Mirac hadisesi özetle bu şekilde vukû bulmuştur. Bu konuda hadis kaynaklarında pek çok ayrıntılı bilgi verilmektedir.[269]

Kaynaklarda Mirac hadisesinin ne zaman gerçekleştiği ile alakalı bazı ihtilaflar bulunsa da müslümanların çoğu Receb ayının 27. Gecesini Mi'rac kandili olarak kutlarlar.[270] Bu konuyla alakalı İbn Kesîr (öl. 774/1373) *el- Bidâye* isimli eserinde İbn Asâkir'in (öl. 571/1176) İsrâ olayının Peygamberliğin başlarında; İbn İshak'ın (öl. 151/768) ise Peygamberliğin onuncu senesinde gerçekleştiğini söylediklerini ifade eder. İbn Kesîr'in söylediğine göre, Beyhakî'nin (öl. 458/1066) naklettiği bir rivayette İsrâ'nın Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden bir sene evvel, Süddî'ye (öl. 127/745) göre ise Zilkâde ayında vukû bulduğu bilgisi yer alır. Bütün bu bilgileri verdikten sonra İbn Kesîr kendi düşüncelerini şöyle açıklar. "İsrâ olayı Receb ayının 27. Gecesi gerçekleşmiştir. Allah daha iyi bilir. İnsanlardan bazıları İsrâ'nın Receb ayının ilk cuma gecesi yani Regaib gecesinde olduğunu iddia ederler ancak bu haberin aslı yoktur."[271]

Mi'rac kandilinde yapılacak ibadetlerle ilgili rivayetlerden birisi şöyledir:

---

[269] Buhâri, "Salât", 1, "Hac", 75, "Enbiyâ", 7, "Tevhid", 37; Müslim, "İman", 260, 261, 263, 264, 278; Nesâi, "Salât", 1; Tirmizî, "Tefsir", 18, 53; Ebû Dâvud, "Edeb", 35; İbn Mâce, "Fiten", 33, "Ticârât", 58

[270] Yavuz, "Mi'rac".

[271] Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye.* (Cize : Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1434/1997), 4/270.

مَنْ صَلَّى لَيْلَةَ سَبْعَةٍ وَعِشْرِينَ مِنْ رَجَبٍ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً يَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنْهَا بِفَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلاتِهِ قَرَأَ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَهُوَ جَالِسٌ، ثُمَّ يَقُولُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلا إِلَه إِلَّا الله والله أَكْبَرُ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ أَصْبَحَ صَائِمًا حَطَّ اللَّهُ عَنْهُ ذُنُوبَهُ سِتِّينَ سَنَةً، وَهِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي بُعِثَ فِيهَا مُحَمَّدٌ.

"Kim Receb ayının 27. Gecesi 12 rekat namaz kılar ve her rekattan sonra Fatiha suresi ve beraberinde bir sure daha okur, namazını tamamladıktan sonra otururken 7 kez Fatiha suresini okur ve sonra 4 kere Sübhânallah, Elhamdülillâh, Allahuekber, Lâ ilâhe illallah, Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm derse ve oruçlu olarak sabahlarsa Allah 60 senelik günahını affeder. O gecede Muhammed (s.a.v.) gönderilmiştir."[272]

Yalnızca İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *Tebyînü'l-aceb* adlı eserinde ve İbn Arrâk (öl. 963/1556) tarafından ele alınan *Tenzîhü'ş-şerîa*'da tespit edebildiğimiz bu rivayet daha önce namaz konusuyla alakalı olarak "Receb ayının 27. Gecesi kılınacak namaz" başlığı altında değerlendirilmiştir. İbn Hacer'in "Receb Ayının Fazileti ile Alakalı Batıl Hadisler" başlığı altında zikrettiğini tespit ettiğimiz hadisi, İbnü'l Cevzî'nin (öl. 597/1201) *el-Mevzûât*'ına dayandırdığını ifade etmiştik.[273] Sahih hadis kaynaklarında tespit edilemediğinden ve meşhur hadis âlimi İbn Hacer el-Askalânî tarafından bâtıl diye anıldığından, bu rivayeti batıl olarak değerlendirmenin yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

Yine bu rivayetle aynı yerde *Tebyînü'l-aceb*'te zikredilen Hz. Enes'ten (r.a), Hz. Peygamber'in, yukarıda verdiğimiz hadiste zikredilen ibadetleri yapan kişiye mükafat olarak "Allah 60 yıllık günahını affeder" yerine "Allah, o kişinin tüm dualarını mâsiyete yönelik olmaması şartıyla kabul eder" ifadesiyle nakledilmiştir. Daha önce namaz konusunda ele alırken de ifade ettiğimiz gibi bu hadisin râvilerinden Fadl b. Atiyye, İbn Ebî Ayyâş ve İsa Guncar (öl.186/802) yalancılıkla itham edilmişlerdir.[274]

Mi'rac kandilinde yapılacak ibadetlerle ilgili rivayetlerden bir diğeri ise şöyledir:

[272] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 97; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 38; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 5/346; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfûʿa*, 2/90.
[273] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 38.
[274] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 38.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَاذَانَ ثنا حَبْشُونُ بْنُ مُوسَى الْخَلالُ أَبُو نَصْرٍ ثنا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدِ بْنِ قُتَيْبَةَ الرَّمْلِيُّ ثنا ضَمْرَةُ عَنِ ابْنِ شَوْذَبٍ عَنْ مَطَرٍ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ:مَنْ صَامَ يَوْمَ سَبْعَةٍ وَعِشْرِينَ مِنْ رَجَبٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ صِيَامَ سِتِّينَ شَهْرًا وَهُوَ الْيَوْمُ الَّذِي هَبَطَ فِيهِ جِبْرِيلُ عليه السلام عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِالرِّسَالَةِ.

"Kim Receb ayının 27. Gecesi oruç tutarsa Allah ona 60 ay oruç tutmuş gibi sevap yazar. O gün Cebrail'in (a.s), Peygamber'e (s.a.v.) Peygamberlik görevini getirdiği ilk gündür."

Rivayeti Hâkim en-Nîsâbûrî'nin (öl. 405/1014) *el-Müstedrek* adlı eserinde ve Hasen el Hallâl'ın (öl. 439/1048) *Fedâil-ü Şehr-i Receb*'inde tespit ettik. [275]

Hâkim en-Nîsâbûrî, İbn Kesîr'in (öl. 774/1373), Zehebî'nin (öl. 748/1348) bu hadisi okuduktan sonra hadisin münker olduğunu, onu Habşün b. Hallâl'ın rivayet ettiğini onun da sadûk olduğunu söylediğini zikreder.[276]

İbnü'l Cevzî'nin (öl. 597/1201) uydurma denilebilecek kadar zayıf hadisleri topladığı eseri *el-İlelü'l-mütenâhiye*'de bu rivayeti şu isnatla yer vermiştir:

Ebû Mansur el Kazzâz → Ali b. Sabit → Ali b. Muhammed b. Bişrân → Ali b. Ömer el Hafız → Habşûn b. Hallâl → Ali b. Sait Remlî → Damra b. Rebîa → İbn Şevzeb → Metar el Verrâk → Şehr b. Havşeb → Ebû Hureyre

İbnü'l Cevzî bu hadisin kendisiyle delil getirilmesi caiz olmayan bir rivayet olduğunu ve isnadına bakıldığında Ebû Hureyre'den hadis alan tüm râvilerin zayıf olduğunu söylemiştir.[277]

Mirac kandiliyle ilgili olarak Hz. Peygamber'den geldiği ifade edilen bir diğer rivayet ise şöyledir:

---

[275] Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn.*, 1439/2018, 10/385; el-Hallâl, *Fedâil-ü şehr-i Receb*, 76.

[276] Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn.*, 1439/2018, 10/385.
Zehebî (öl. 748/1348) sadûk ve daha aşağı mertebedeki râvilerin tek başlarına rivayet ettikleri hadislerin münker olduğu görüşünü savunur. Mehmet Efendioğlu, "Münker", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006).

[277] İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, 1/223.

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، رَحْمَةُ اللَّهُ عَلَيْهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو نَصْرٍ رَشِيقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرُّومِيُّ ، إِمْلَاءً مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ بِالطَّابِرَانِ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِدْرِيسَ الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْهَيَّاجِ ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: فِي رَجَبٍ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ مَنْ صَامَ ذَلِكَ الْيَوْمَ وَقَامَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ كَانَ كَمَنْ صَامَ مِنَ الدَّهْرِ مِائَةَ سَنَةٍ وَقَامَ مِائَةَ سَنَةٍ وَهُوَ لِثَلَاثٍ بَقِينَ مِنْ رَجَبٍ، وَفِيهِ بَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّدًا صلى الله عليه وسلم وَرُوِي ذَلِكَ بِإِسْنَادٍ آخَرَ.

Selman el Farisî'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Receb ayı içerisinde bir gün ve bir gece vardır ki her kim bugünde oruç tutar, gecesinde de namaz kılarsa sanki yüz sene oruç tutmuş gibi ve yüz sene namaz kılmış gibi sevap alır. O Receb ayının 27. Günüdür. Peygamber (s.a.v.) o gün peygamber olarak görevlendirilmiştir."[278]

Hadisi Beyhakî (öl. 458/1066), Deylemî (öl. 558/1163), İbn Asâkir (öl. 571/1176), İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) ve İbn Arrâk'ın (öl. 963/1556) eserlerinde tespit ettik. Beyhakî, *Fedailü'l- evkât*'ında bu hadisi zikrettikten sonra buna çok benzer Hz. Enes'ten gelen bir başka rivayetten daha bahsetmiş[279] ve bu iki rivayeti birlikte değerlendirip isnatlarının hasen olduğunu ifade etmiştir.[280]

İbn Hacer rivayeti *Tebyinü'l aceb*'te "batıl hadisler" başlığı altında zikretmiş ve "son derece münkerdir" ifadesini kullanmıştır. Bu hadisin râvilerinden birinin Halid b. Heyyâc olduğunu ve Ebû Dâvud'un (ö. 275/889) onun hadislerini terk ettiğini, onun hiçbir hadisinin yazılamayacağını, sadece iki veya üç hadisinin itibara alınabileceğini ifade etmiştir. Yine Halid b. Heyyac için "Ben onunla ilgili hiçbir şey bilmiyordum ta ki Herat'a gittim gördüm ki onun hadislerinin hepsi münkerdir" demiştir. [281]

---

[278] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 95; Beyhakî, *Şuʿabü'l-îmân*, 3/374; Deylemi, *el-Firdevs Bi-Mesur el-Hitab*, 3/146.

[279] Bu rivayet Mi'rac Kandil'inde yapılacak ibadetlerle alakalı başlığın altındaki ilk hadis olarak değerlendirildiği için tekrar değerlendirilmeyecektir.

[280] Beyhakî, *Fezâilü'l-evkât*, 94, 97.
Hasen tabiri hadis alimlerinin çoğunun kabul ettiği görüşe göre; râvilerinin zabtının sahih hadisin râvileri kadar kuvvetli olmayan hadistir. Mücteba Uğur, "Hasen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997).

[281] İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb*, 46, 47.

Abdülkadir-i Geylânî'nin (öl. 561/1165) *el-Gunye* adlı eserinde tespit ettiğimiz Hasan-ı Basrî'nin (öl. 110/728) şu sözü de bu konuyla alakalıdır: "Receb'in 27. Günü, Abdullah b. Abbas (ö. 68/687) sabah itikafa girer, öğlen vaktinden önce de kerahet saatine kadar namaz kılardı. Öğle namazının son sünnetini kıldıktan sonra da dört rekât nafile namaz kılardı. Her bir rekâtta Fatiha, Felak ve Nâs sureleri, üç kez Kadir suresi ve elli bir kez İhlâs suresi okurdu. Sonra ikindi vaktine dek dua eder ve "Bugün Resûlullah (s.a.v.) böyle yapardı" derdi. [282] Hasan-ı Basrî'nin bu sözlerine *el- Gunye*'den başka bir kaynakta rastlamadık.

6.6.3. Kandillerde Yapılacak İbadetlerle İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi

M. Yaşar Kandemir, az bir amele çok fazla sevap verileceğini va'd eden yahut az bir hata işleyeni çok ağır cezalarla korkutan ifadelerin mevzû hadisleri tanıma yollarından biri olduğunu zikreder.[283] Regaib Kandilinde yapılacak İbadetler başlığı altında zikredilen Regaib kandili gecesi kılınacak 12 rekatlık namaza ve tutulacak oruca abartılı bir şekilde mükafat verileceğinden bahseden bu rivayetin mevzû yani sonradan uydurulma bir rivayet olduğu alimlerin çoğunun ifade ettiği bir konudur. Hz. Peygamber'den (s.a.v) Regaib kandiliyle alakalı sahih bir rivayet varid olmamıştır.

Mi'rac gecesi 12 rekatlık namaz ve belirli tesbihleri yapanın 60 senelik günahlarının affedileceğini müjdeleyen rivayet mevzû hadisleri derleyen eserlerde tespit edilmiştir ve İbn-i Hacer'in (öl. 852/1449) batıl olarak zikrettiği rivayetlerden biridir. Yine bu gecede oruç tutana 60 ay oruç tutmuş gibi sevap verileceğini ifade eden rivayette râvilerden birinin rivayetinin terkedildiği, hadis alimlerinin o râviden hadis nakletmedikleri ifade edilmiştir. Görülüyor ki Hz. Peygamber'den (s.a.v.) Regaib ve Mi'rac kandillerinde yapılacak ibadetlerle alakalı sahih bir hadis gelmemiştir.

[282] Geylânî, *Gunyet'üt-tâlibîn*, 332.
[283] Kandemir, *Mevzû hadisler*, 183.

YEDİNCİ BÖLÜM
SONUÇ

Receb ayı ile ilgili rivayetlerin sıhhatini inceleyen çalışmamızın ilk üç bölümü; giriş, önceki çalışmalar ile araştırma materyal ve yöntemi, dördüncü bölüm; Receb ayı ile ilgili genel bilgileri, beş ve altıncı bölüm ise tezimizin omurgası olan Receb ayının fazileti ve Receb ayında yapılacak ibadetlerle ilgili rivayetlerin sıhhatini ihtiva etmektedir.

Giriş bölümünde yaptığımız çalışmanın konusunu ve amacını ele aldık, sınırlarını belirttik ve çalışmanın bölümleriyle alakalı kısa bilgilere yer verdik.

İkinci bölümde ülkemizde bu konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaları zikrettik. Önce akademik çalışmaları sonrasında ise genele hitap edecek tarzda yazılmış eserleri bu bölümde ele aldık. Araştırmamız sonucunda Receb ayı ile alakalı müstakil bir akademik çalışmanın olmadığını tespit ettik.

Üçüncü bölümde araştırmamızda kullandığımız materyal ve yöntemlerden bahsettik.

Dördüncü bölüm; Receb ayı ile ilgili genel bilgileri vermeyi amaçladığımız bölüm oldu. Bu bölümde sırasıyla; Receb kelimesinin kavramsal çerçevesini, Haram ayları, Receb ayının cahiliye dönemindeki değerini ve bu dönemde yapılan ritüelleri, son olarak İslam'dan sonraki dönemdeki değerini ele aldık.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde Receb ayının faziletiyle ilgili rivayetleri inceledik. İncelememiz neticesinde güvenilir hadisleri ihtiva ettiği bilinen "kütüb-i sitte" de konuyla ilgili bir rivayet bulunmadığını tespit ettik. Güvenilir olmayan kaynaklarda ise 10 farklı rivayet tespit ettik. Bu rivayetlerle ilgili alimlerin zikrettikleri ve cerh-tadil kaynaklarından edindiğimiz bilgilere göre yaptığımız değerlendirme neticesinde 6 rivayetin uydurma olduğunu, 3 rivayetin ise senedinin zayıf olduğunu belirttik. Receb ayının onuncu gününde Allah'ın günahları sildiğine dair rivayet hakkında ise isnadında meçhul ravilerin bulunduğunu ifade ettik. Hz. Peygamber'in (s.a.v) bu günlere hürmet göstermesinin onun sünnetinde yer almadığını ancak sufiler arasında Receb ayına hürmet etmenin meşhur olduğuyla ilgili yorumları zikrettik. Burada uydurulmuş olduğunu ifade ettiğimiz rivayetlerden biri de halk arasında meşhur olan, Receb ayı girdiğinde de sosyal medyada sıklıkla karşılaştığımız "Receb ayı Allah'ın ayıdır, Şaban ayı benim ayım ve Ramazan ayı

ümmetimin ayıdır" rivayetidir ki bu rivayet hakkında da alimlerin değerlendirmelerini ayrıntılı olarak ele aldık.

Beşinci bölümde ise; Receb ayında yapılacak ibadetlerle ilgili rivayetlerin tespit ve değerlendirilmesini yaptık. Namaz, oruç, umre, kurban, dua ve istiğfar ve kandil gecelerinde yapılacak rivayetler olmak üzere altı ana başlık altında bu rivayetleri tasnif ettik. Namazla ilgili incelediğimiz 6 rivayet içinde Hz. Peygamber'in (s.a.v) veya sahabilerin Receb ayına özel namaz kıldığı veya bunu tavsiye ettiği bir rivayetin bulunmadığını zikrettik.

Oruçla ilgili birçoğu mevzû rivayetleri derleyen kaynaklarda tespit edilen 18 rivayet değerlendirdik. Değerlendirmemiz neticesinde Hz. Peygamber'den gelen, Receb ayında oruç tutmayı tavsiye ettiği sahih bir hadis bulunmadığı ve Receb orucundan nehyettiğini ifade eden rivayetlerin ise zayıf olduğu sonucuna vardık. Bu konuyla ilgili alimlerin görüşlerini de zikrederek her ne kadar Receb ayında oruç tutmayla ilgili sahih bir rivayet olmasa da orucun yalnızca Receb ayına has kılınmadığı, Ramazan orucu gibi farz olarak görülmediği taktirde Receb ayında da diğer aylarda tutulan nafile oruçlar gibi oruç tutulmasında bir mahzur olmadığı sonucuna vardık.

Receb ayında umre yapılmasıyla ilgili Buhari ve Müslim gibi sahih hadislerin derlendiği kaynaklarda da geçtiğini belirlediğimiz 2 hadis zikrettik. Bu hadislerden yola çıkarak Hz. Peygamber'in dört kez umre yaptığı, bunların üçünü Zilkâde ayında, birisini Veda Haccı sırasında edâ ettiği, dolayısıyla Receb ayında umre yapmadığı bilgilerine ulaştık.

Kurban kesmeyle ile ilgili 5 hadis inceledik. Bu ayda atîre ve fera adı verilen kurbanlarla ilgili olarak Hz. Peygamber'den gelen rivayetlerin birbiriyle çelişkili olduğunu tespit ettik. Alimlerin çoğunun atîre ve fera kurbanı kesmenin mübahlığına delalet eden hadislerin neshedildiği görüşünü benimsediklerini ortaya koyduk.

Receb ayında dua ve istiğfar ile ilgili 3 rivayet zikrettik. Birincisi uydurma, ikincisi zayıf, üçüncüsünün ise isnadında metrûk bir ravi olduğunu ifade ettik. Ayrıca yine halk arasında meşhur olarak kullanıldığını gördüğümüz, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Receb ayı geldiğinde: "Allah'ım! Receb ayını ve Şâban ayını bizim için mübarek kıl ve bizi Ramazan ayına ulaştır" şeklinde dua ettiğini ifade eden rivayetin alimler tarafından zayıf olarak değerlendirildiğini zikrettik.

Kandillerde yapılacak ibadetlerle ilgili 1 tanesi Regaib, 3 tanesi Mirac kandiliyle alakalı 4 rivayet zikrettik. Yaptığımız değerlendirmeler neticesinde Hz. Peygamber'den

(s.a.v) Regaib ve Mirac kandillerinde yapılacak ibadetlerle ilgili sahih bir rivayet gelmediğini ortaya koyduk.

Çalışmamız neticesinde Receb ayının faziletine dair veya onda yapılacak özel bir ibadetin bulunduğuna dair sahih kaynaklarda rivayet bulunmadığı sonucuna ulaştık. Ancak İslam'ın önemli gün ve gecelerinde ibadet yapmanın Müslümanları daha çok ibadete sevk edeceği düşüncesiyle bu günleri değerlendirmenin, bu ayda da diğer aylarda olduğu gibi nafile ibadetler yapmanın bir mahzuru olmadığını söyleyebiliriz.

Benzer çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılar için henüz çalışılmamış olan pek çok konu bulunmaktadır. Örneğin; Şaban ayıyla ilgili rivayetler, haram aylar ve üç aylar ile ilgili rivayetlerin değerlendirileceği çalışmalar araştırmacıları beklemektedir.

KAYNAKÇA

Aclûnî, Ebü'l-Fida İsmail b Muhammed. Keşfü'l-hafâ ve müzilü'l-ilbas ammâ iştehere mine'l-ehâdîs ala elsineti'n-nâs. Kahire: Mektebetü'l-Kudsi, 1351/1932.

Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillah eş-Şeybani. el-Müsned. Müessesetü'r- Risale, 1421/2001.

Algül, Hüseyin. "Haram Aylar". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 16/105-106. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Âşıkkutlu, Emin. "Cerh ve Ta'dîl". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 7/394-401. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Âşıkkutlu, Emin. "Müttehem". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 32/226. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Ateş, Süleyman. "Üç Aylar". Kur'an Mesajı: İlmi Araştırmalar Dergisi 1/10,11,12 (1998), 44-48.

Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b Ahmed b Musa el-Hanefi. *Umdetü'l-kârî şerhi Sahîhi'l-Buhâri*. 25 Cilt. Kahire: İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, ts. Erişim 06 Kasım 2023

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b Mesud. *Şerhü's-sünne*. 15 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 2. Basım, 1403/1983.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyin b Ali. *es-Sünenü'l-kebîr*. 24 Cilt. Kahire: Merkezu Hecr li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, 1432/2011.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyin b Ali. *Fezâilü'l-evkât*. Mekke: Mektebetü'l-Menare, 1410/1990.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b el-Hüseyin b Ali. *Şuʿabü'l-îmân*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.

Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b Amr b Abdülhalik el-Basri. *el-Bahrü'z-zehhar (Müsnedü'l-Bezzâr)*. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 1409/1988.

Bozkurt, Nebi. "Kandil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/300-301. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî. *et-târihü'l-evsât*. thk. Muhammed İbrahim Zayed. 2 Cilt. Kahire: Dârü'l- Vaî, 1397/1977.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî. *et-târihü'l-kebîr*. thk. Muhammed b. Sâlih ed-Debbâsî. 12 Cilt. Medine: en-Naşirü'l-Mütemeyyiz, 1440/2019.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî. *Sahihü'l-Buhârî*. thk. Mustafa Dîb el-Boğâ. Dımaşk: Daru İbn Kesir, Beyrut: el-Yemame, 1414/1993.

Cevherî, Ebû Nasr İsmail b Hammad. *es-Sıhah tâcü'l-luga ve sıhahi'l-arabiyye*. thk. Ahmed Abdülgafur Attar. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melayin, 4. Basım, 1407/1987.

Cevziyye, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim. *el-Menârü'l-münif fi's-sahih ve'z-zaif*. Beyrut : Mektebü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1403/1983.

Cûzekanî, Ebû Abdullah Hüseyin b İbrâhim b Hüseyin. *el-Ebâtil ve'l-menâkir ve's-sıhah ve'l-meşâhir*. 2 Cilt. Riyad: Dârü's-Sumay'î, 4. Basım, 1322/2002.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b Abdurrahman b. Fazl. *Sünenü'd-Dârimî*. 4 Cilt. Riyad: Dâru'l- Mugnî li'n- Neşri ve't- Tevzî, 1412/2000.

Deylemi, Ebû Şüca Şiruye b Şehredar b Şiruye ed-Deylemi. *el-Firdevs bi-mesur el-hitab: el-Firdevsü'l-Ahbar*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.

Ebû Abdullah Muhammed b Yezid er-Rebei el-Kazvini İbn Mace. *Sünenu İbn Mace.* Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1952.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b İshak el-Ezdi es-Sicistani. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. Beyrut: el-Mektebü'l- Asriyye, ts.

Efendioğlu, Mehmet. "Metrûk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/415-416. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Efendioğlu, Mehmet. "Münker". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/13-14. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Elbânî, Muhammed Nâsırüddîn. *Sahîh-u Süneni Ebî Dâvûd*. Kuveyt: Müessesetü Girâs li'n-Neşri ve't tevzî,1423/2002.

Elbânî, Muhammed Nâsırüddin. *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 1413/1992.

Elbânî, Muhammed Nâsırüddin. *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-zaîfe ve'l-mevzûa ve eseruha's-seyyi' fi'l-ümme*. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1413/1992.

Elbânî, Muhammed Nâsırüddin. *Zaîfü'l-câmii's-sagîr ve ziyâdetüh (el-fethü'l-kebir)*. thk. Muhammed Züheyr eş-Şaviş. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1399–1979.

Erul, Bünyamin. "Vehim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/616-617. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Fayda, Mustafa. "Nesî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/578-579. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Fettenî, Cemaleddin Muhammed Tahir b Ali el-Hindi. *Tezkiretü'l-mevzûât*. İdâretu't-Tabâ'ati'l-Münîriyye, 1333/1915.

Geylânî, Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah Abdülkâdir. el-*gunye li-tâlibî tarîki'l-hak.* Beyrut: Daru'l- Kütübi'l- İlmiye, 1418/1997.

Günay, Hacı Mehmet. "Receb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/506-507. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Haccac, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim. *el-Künâ ve'l-esmâ.* Kahire : el-Farukü'l-Hadise, 1432/2011.

Hallâl, Ebû Muhammed Hasen b. Muhammed b. Hasen. *Fedâil-ü şehr-i Receb*. thk. Ebû Yusuf Abdurrahman b. Yusuf b. Abdurrahman b. Ali Muhammed. Beyrut: Dar'u İbn-i Hazm, 1418/1997.

Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. Ankara: Yeni Şafak Gazetesi, 2003.

Hanbelî, Ebü'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman b Ahmed İbn Receb. *Letâifü'l-meârif fîma li-mevâsimi'l-âm mine'l-vezâif.* thk. Yasin Muhammed Sevvas. Beyrut: Dâru İbn Kesir, 2. Basım, 1427/2006.

Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b Muhammed b İbrâhim. *Meâlimü's-Sünen*. Haleb: Matbaatü'l-İlmiyye, 1351/1932.

Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b Ebû Hayseme Züheyr b Harb İbn Ebû. *Et-Târihü'l-Kebîr (Târîh-i İbn Ebî Hayseme)*. thk. Salâh b. Fethi Helel. 4 Cilt. Kahire: el-Farukü'l-Hadise, 1424/2004.

Heysemî, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b Ebî Bekr b Süleyman. *Mecmaü'z-zevaid ve menbaü'l-fevaid*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kudsi, 1414/1994.

İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b Adi el-Cürcani. *El-kâmil fî duafâi'r-rical*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1405/1985.

İbn Arrâk, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Arrak. *Tenzîhü'ş-şerîati'l-merfû'a 'ani'l-ahbâri'ş-şenî'ati'l-mevzû'a.* Beyrut: Darü'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1399/1979.

İbn Asâkir. *Fadlu Receb*. thk. Cemal Azzûn. Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 1. Basım, ts.

İbn Dihye, Ebü'l-Hattâb (Ebü'l-Fazl) Mecdüddîn Ömer b. el-Hasen b. Alî b. Muhammed b. Ferh el-Kelbî el-Belensî ed-Dânî. *Edâʾü mâ vecebe fî vazʿi'l-vazzâʿîn fî Receb*. thk. Muhammed Züheyr eş-Şaviş. Beyrut: el Mektebü'l- İslâmî, 1. Basım, 1419/1998.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b Muhammed b İdris. *el-cerh ve't-ta'dîl*. Beyrut: Dâru İhyâit-Türasi'l Arabiyye, 1370/1951.

İbn Hacer el Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b Alî b Muhammed. *el-Garâibü'l-mültekatu min müsnedi'l-firdevs (Zehrü'l-firdevs)*. 8 Cilt. Dubai: Cem'iyyetu Dari'l-Bir, 1439/2018.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed. *Lisânü'l-mîzân*. Beyrut: Müessesetü'l-İlmi li'l-Matbuat, 1390–1971.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed. *Tebyînü'l-aceb bimâ verede fi fadl-ı Receb.* Pakistan: Daru'l- Kur'an ve's Sünne, 3.baskı., 1439/2018.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed. *Tehzîbü't-tehzîb*. 12 Cilt. Haydarabad: Matbaatu Meclis-i Daireti'l-Maarifi'n-Nizamiyye el-Kâine, 1325/1907.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 14 Cilt. Mısır: el Mektebetü's Selefiyye, 1390/1970.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Takrîbü't-tehzîb*. Haleb: Dârü'r-Reşid, 1406/1986.

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *el-Mecrûhîn mine'l-muhaddisin ve'd-duafa ve'l-metrukîn.* thk. Mahmut İbrahim Zayed. Haleb: Dârü'l-Va'y, 1396/1976.

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed b Hibban b Ahmed et-Temîmî. *Kitâbü's-Sikât*. thk. Dr. Muhammed Abdu'l-Muayd Hân. 9 Cilt. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmaniyye, 1. Basım, 1393/1973.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 21 Cilt. Cize : Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1434/1997.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b Yezid er-Rebei el-Kazvini. *Sünen-i İbn Mâce*. 2 Cilt. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1373/1953.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b Mükerrem b Ali el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sadır, 3. Basım, 1414/1993.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri. *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1421/2001.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b Alî b Muhammed Bağdâdî. *Ed-duafâ ve'l-metrûkîn*. thk. Abdullah el Kâdi. Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b Alî b Muhammed Bağdâdî. *Kitâbü'l-Mevzûât*. thk. Abdurrahman Muhammed Osman. Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1. Basım, 1386/1966.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *el-ilelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983.

İbnü'l-Kayserani, Ebü'l-Fazl Muhammed b Tahir. *Ma'rifetü't-tezkire fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiyye, 1405/1985.

İbnü'l-Kayserânî, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Tahir. *Tezkiretü'l-huffâz*. Riyad: Dârü's-Sumay'î, 1415/1994.

İclî, Ebü'l-Hasan Ahmed b Abdullah b Salih. *Ma'rifetü's-sikât*. thk. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1. Basım, 1405/1985.

Kandemir, M. Yaşar. "Abdullah b. Ömer b. Hattâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/126-128. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Kandemir, M. Yaşar. *Mevzû hadisler (menşe'i, tanıma yolları, tenkidi)*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, 2014.

Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevî Ali. el-*Esrârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa (el-mevzûâtü'l-kübrâ)*. thk. Muhammed es-Sabbağ. Beyrut: Dârü'l-Emane/Müessesetü'r-Risale, ts.

Küçükaşcı, Mustafa Sabri. "Mudar (Benî Mudar)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/358-359. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.

Leknevî, Ebü'l-Hasenat Muhammed Abdülhay b Muhammed. *El-âsârü'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevzûa*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1404/1984.

Meir Jacob Kister. "Radjab is the Month of God (Receb Ayı Allah'ın Ayıdır)". çev. Cemal Ağırman. *Tasavvuf İlmi ve Araştırma Dergisi* 3 (Nisan 2000).

Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. Haccac. *Sahih-i Müslim*. 8 Cilt. Türkiye: Dârü't-Tıbâati'l-Âmire, 1334/1916.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkī. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî. *Ed-duafâ ve'l-metrûkîn*. thk. Muhammed İbrahim Zayed. Halep: Dârul-Vaî, 1396/1976.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b Ali b Şuayb. *Sünenü'l-kübrâ*. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b Şeref b Mürî. *Şerhu'n-Nevevî ala Sahîh-i Müslim = el-Minhac fi şerhi Sahîhi Müslim b. Haccac.* 18 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2. Basım, 1392/1972.

Nîsâbûrî, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyi' Muhammed Hakim. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn.* thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.

San'ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b Hemmam Abdürrezzâk. *el-Musannef*. thk. Habîburrahman A'zamî. 12 Cilt. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmi, 1403/1983.

Suyuti, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b Ebî Bekr. *Câmiü'l-ehâdîs.* : Erişim 26 Kasım

Sübkî, Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî. *Tabakâtü'ş-Şâfiiyyeti'l-kübrâ*. Kahire: Hicr li't Tabaati'l Neşri ve't Tevzî', 2. Basım, 1413/1992.

Süyûti, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b Ebî Bekr. *Câmiü'l-ehâdîs*. :, ts.

Süyûti, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b Ebî Bekr. *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdîsi'l-mevzûa*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mektebetü'l- İlmiye, 1417/1996.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-. *el-Fevâidü'l-mecmûa fi'l-ehâdîsi'l-mevzûa*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b Muhammed b İbrâhim İbn Ebû. *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü't-Tac, 1409/1989.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b Ahmed b Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-evsât.* 10 Cilt. Kahire: Dâru'l Harameyn, 1415/1995.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b Ahmed b Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. 20 Cilt. Kahire: Mektebetü İbni Teymiyye, 2. Basım, 1415/1994.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b Muhammed b Selâme. *Şerhu Müşkili'l-âsar*. 16 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1415/1994.

Tekeli, Hamdi. "Regaib Gecesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/535-536. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b İsa b Sevre es-Sülemî. *el-Câmiü's-sahîh (Sünenü't-Tirmizî)*. 5 Cilt. Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebî, 2. Basım, 1395/1975.

Turtuşî, Ebu Bekr İbn Ebi Rendeka Muhammed b Velid b Muhammed. *Kitâbü'l-havâdis ve'l-bid'a.* Dâru İbn Cevzî, 2. Basım, 1419/1998.

Ubeyd, Kâsım b Sellam el-Herevi el-Ezdi. *Garîbü'l-hadîs*. thk. Muhammed Abdülmuîd Han. 4 Cilt. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifi'l-Osmaniyye, 1384/1964.

Uğur, Mücteba. "Hasen". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/374-375. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Ünal, Halit. "Atîre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/79-80. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Yavuz, Salih Sabri. "Mi'rac". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/132-135. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.

Zehebî, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b Ahmed b Osman. *Mîzanü'l- i'tidal fî nakdi'r-rical*. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1383/1963.

Zehebî, Şemseddin Muhammed b Ahmed b Osman. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, ts.

Zürkânî, Ebû Abdullah Muhammed b Abdülbaki b. Yusuf. *Muhtasarü'l-makâsıdi'l-hasene fî beyâni kesîrin mine'l-hadîs (i'l-müştehire 'ale'l-elsine)*. thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ. Riyad: el Mektebü'l- İslamî, 1409/1989.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM : Fatma ÇAL
Doğum Yeri : Ankara
Doğum Tarihi : 09.08.1992

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Arapça

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl: Milli Eğitim Bakanlığı, 2016- Halen

İLETİŞİM:

E-posta Adresi : fatmagorgulu77@gmail.com
Orcid No : 0009-0005-2446-906X